

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ: ŞANGAY İŞBİRLİĞİ
ÖRGÜTÜ ÖRNEĞİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOBB EKONOMİ VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

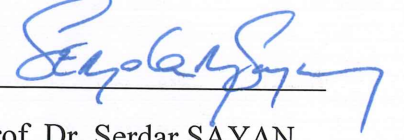
TARIK SOLMAZ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMMUZ 2018

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm koşulları yerine getirdiğini onaylarım.

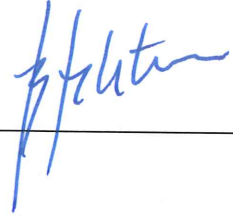

Prof. Dr. Serdar SAYAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü

Bu çalışmayı okuduğumu ve çalışmanın kapsam ve içerik olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda bir Yüksek Lisans tezi olabilecek yeterlilikte olduğuna kanaat getirdiğimi onaylıyorum.

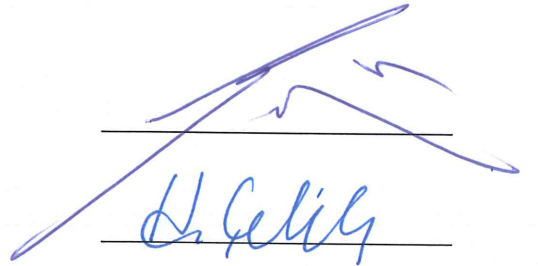
Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Bahadır PEHLİVANTÜRK
(TOBB ETÜ, Uluslararası İlişkiler)

Tez Jürisi Üyeleri

Dr. Öğr. Üyesi Nihat Ali ÖZCAN
(TOBB ETÜ, Uluslararası İlişkiler)
Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÇELİK
(Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler)

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm

Tarık Solmaz

ÖZ

Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği: Şangay İşbirliği Örgütü Örneği

SOLMAZ, Tarık

Yüksek Lisans, Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bahadır PEHLİVANTÜRK

Terörizm tarih boyunca farklı hedef, ideoloji ve yöntemlere sahip çok sayıda örgüt tarafından kullanılan bir strateji olmakla birlikte son yıllarda bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan çarpıcı gelişmeler nedeniyle global ölçekli bir tehdide dönüşmüştür. Terörizmin ulus aşan bir karakter kazanması ile birlikte, devletler artık sadece kendi sınırları içerisinde meydana gelen terör eylemlerinden değil, uzak coğrafyalarında sürdürülen terörist faaliyetlerden de olumsuz etkilenir hale gelmiştir. Bu durum devletleri terörizmin olumsuz etkilerini azaltmak için aralarında çeşitli işbirliği mekanizmaları inşa etmeye sevk etmektedir. Bu çerçevede özellikle devletler arası bir platform işlevi gören uluslararası örgütler ön plana çıkmaktadır. Terörizmle mücadele alanında uluslararası işbirliği geliştirmeyi hedefleyen teşkilatlardan birisi de Şangay İşbirliği Örgütü'dür. Bu çalışma terörizmle mücadele alanındaki uluslararası işbirliği arayışlarını ve bölgesel bir işbirliği teşkilatı olan Şangay İşbirliği Örgütü'nün terörizmle mücadele kapasitesini ele almaktadır. Çalışmanın amacı terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin önemini ortaya koymak ve Şangay İşbirliği Örgütü'nün terörizmle mücadele alanındaki kabiliyetlerini ve sınırlılıklarını açığa çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Uluslararası Terörizm, Terörizmle Mücadele, Uluslararası İşbirliği, Şangay İşbirliği Örgütü

ABSTRACT

International Cooperation in Combating Terrorism: The Case of the Shanghai
Cooperation Organization

SOLMAZ, Tark

Master of Arts, International Relations

Supervisor: Ass. Prof. Bahadır PEHLİVANTÜRK

Although terrorism has been a strategy used by many organizations with different targets, ideologies and methods throughout history, it has become a global threat because of the dramatic developments in information, communication and transport technologies in recent years. Because of the fact that terrorism has gained a transnational character, states are affected not only by terrorist acts within their borders, but also by terrorist activities carried out in distant geographies. This situation has led states to build various cooperative mechanisms to reduce the adverse effects of terrorism. In this context, international organizations serving as an international platform are particularly come into prominence. One of the organizations that aims to develop international cooperation in the field of combating terrorism is the Shanghai Cooperation Organization. This study examines international cooperation in the field of counter terrorism and the capacity of the Shanghai Cooperation Organization, a regional cooperation organization, to combat terrorism. The aim of the study is to demonstrate the importance of international cooperation in combating terrorism and to reveal the Shanghai Cooperation Organization's capabilities and limitations in the fight against terrorism.

Key Words: Terrorism, International Terrorism, Counter-terrorism, International Cooperation, Shanghai Cooperation Organisation

TEŐEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerinden sıkça faydalandığım değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Bahadır PEHLİVANTÜRK'e, bu tezin kaleme alınmasında fikirleriyle bana yol gösteren kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Nihat Ali ÖZCAN'a, yüksek lisans eğitimim süresince kendilerinden çok şey öğrendiğim TOBB ETÜ Uluslararası İlişkiler bölümü hocalarına, yüksek lisans derslerini takip edebilmeme yardımcı olmak adına fazladan mesai yapmak durumunda kalan Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı'ndaki çalışma arkadaşlarıma, tez yazım sürecinde yanımda olan tüm dostlarıma ve eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: GİRİŞ	1
BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE: TERÖR, TERÖRİZM VE TERÖRİZMLE MÜCADELE	11
2.1. Terör Kavramı	12
2.2. Terörizm Kavramı	14
2.2.a. Terörizmin Tarihsel Gelişimi	18
2.2.a.i. Modern Öncesi Çağlarda Terörizm	18
2.2.a.ii. Modern Çağlarda Terörizm	20
2.2.b. Uluslararası Terörizm	26
2.3. Terörizmle Mücadele Kavramı.....	30
2.3.a. Terörizmle Mücadele Yöntemleri.....	32
2.3.b. Terörizmle Mücadele Düzeyi	36
BÖLÜM III: TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ.....	39
3.1. Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Gerekliliği	40
3.2. Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Zorluğu.....	44
3.3. Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği Alanları.....	51
3.3.a. Diplomatik İşbirliği.....	52
3.3.b. İstihbarat Paylaşımı	53
3.3.c. Terörizmin Finansmanını Engellemeye Dönük İşbirliği	55
3.3.d. Polis ve Adli İşbirliği.....	57
3.3.e. Askeri İşbirliği	59
3.3.f. Teknik Destek ve Personel Eğitimi Alanında İşbirliği.....	61
3.3.g. Kamuoyunun Bilinçlendirilmesi.....	62
3.4. Terörizmle Mücadelede Uluslararası Örgütlerin Rolü	63
3.4.a. Birleşmiş Milletler ve Terörizmle Mücadele.....	64
3.4.b. NATO ve Terörizmle Mücadele	69
3.4.c. Avrupa Birliği ve Terörizmle Mücadele.....	73

BÖLÜM IV: ŞANGAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ ÖRNEĞİ.....	79
4.1. Şangay İşbirliği Örgütü	79
4.1.a. Şangay Beşlisi'nden İşbirliği Örgütüne	81
4.1.b. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Organizasyonel Yapısı.....	83
4.1.c. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Temel İşbirliği Alanları	86
4.1.d. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Güvenlik Politikaları	88
4.2. Şangay İşbirliği Örgütü Coğrafyasında Terörizm	90
4.2.a. Tacikistan İslami Yeniden Doğuş Partisi.....	94
4.2.b. Özbekistan İslami Hareketi.....	96
4.2.c. Hizb-ut Tahrir	98
4.2.d. Doğu Türkistan İslami Hareketi	100
4.2.e. Taliban	102
4.2.f. El Kaide.....	105
4.2.g. Kafkas Emirliği.....	107
4.3. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Terörizmle Mücadeledeki Rolü.....	109
4.4. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Terörizmle Mücadelesinin Hukuki Çerçevesi.....	114
4.4.a. Şangay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıcılıkla Mücadele Sözleşmesi.....	115
4.4.b. Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıcılıkla Mücadele Konsepti.....	117
4.4.c. Şangay İşbirliği Örgütü Terörizmle Mücadele Sözleşmesi	119
4.4.d. Sınır Meselelerine Dair İşbirliği ve Etkileşim Kurma Anlaşması.....	120
4.4.e. Şangay İşbirliği Örgütü Aşırıcılıkla Mücadele Sözleşmesi.....	122
4.5. Bölgesel Terörizmle Mücadele Yapısı (RATS)	124
4.6. Terörizmle Mücadele Tatbikatları	129
4.7. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Terörizmle Mücadele Kapasitesini Zayıflatan Unsurlar	132
4.7.a. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Yapısal Problemleri	133
4.7.b. Üye Devletler Arasındaki Yaklaşım ve Kabiliyet Farklılıkları	135
4.7.c. Üye Devletler Arasındaki Problemler.....	138
4.7.d. Tek Boyutlu Terörizmle Mücadele Yaklaşımı	140
4.7.e. Terörizmle Mücadele Politikalarının Meşruiyet Eksikliği	142

4.8. ŞİÖ Üyesi Devletlerde Gerçekleşen Terör Eylemlerinin İstatistiksel Analizi	144
BÖLÜM V: SONUÇ.....	151
KAYNAKÇA:.....	161

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Terörizmin Tanımlanmasında En Çok Yer Verilen Unsurlar.....	16
Tablo 4.1. 1992-2016 Yılları Arasında ŞİÖ Üyesi Devletlerde Meydana Gelen Terör Eylemleri.....	145

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. ŞİÖ'nün Kuruluşundan Önceki ve Sonraki Dönemi Kapsayan Saldırıları...147

Şekil 4.2. RATS'ın Kuruluşundan Önceki ve Sonraki Dönemi Kapsayan Saldırıları...148

KISALTMALAR LİSTESİ

- Amerika Birleşik Devletleri: ABD
- Avrupa Birliği: AB
- Avrupa Topluluğu: AT
- Bağımsız Devletler Topluluğu: BDT
- Birleşmiş Milletler: BM
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi: BMGK
- Bölgesel Anti Terör Yapısı: RATS
- Doğu Türkistan İslami Hareketi: DTİH
- Filistin Kurtuluş Örgütü: FKÖ
- Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği: ASEAN
- Irak ve Şam İslam Devleti: İŞİD
- Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü: NATO
- Milletler Cemiyeti: MC
- Özbekistan İslami Hareketi: ÖİH
- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği: SSCB
- Şangay İşbirliği Örgütü: ŞİÖ
- Tacikistan İslami Yeniden Doğuş Partisi: TİYDP
- Terörizmle Mücadele Uygulama Görev Gücü: CTITF
- Uluslararası Güvenlik Destek Gücü: ISAF
- Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı: INTERPOL
- Yabancı Terörist Savaşçılar: YTS

BÖLÜM I

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi yalnızca dünya jeopolitiğini değiştirmekle kalmayıp güvenlik alanındaki yerleşik düşünce kalıplarının ve tehdit algılamalarının da geniş çaplı dönüşüme uğramasının başlangıcı olmuştur. Aynı dönemde küreselleşme sürecinin de hız kazanması ile birlikte, geleneksel olarak askeri ve stratejik unsurlara odaklı şekilde ve devletler arası bir bağlamda incelenen güvenlik kavramı yeni beliren risk ve tehdit alanlarını kapsayacak bir perspektife bürünmüştür.

Nükleer ve konvansiyonel savaş kaygısının biçimlendirdiği erken dönem güvenlik çalışmaları literatüründe göz ardı edilen söz konusu güvenlik riskleri, Soğuk Savaş paradigmasının aşınmaya başladığı 1990'lı yıllar boyunca giderek önem kazanmıştır. Bu süreçte bir taraftan klasik güvenlik anlayışı etkisini sürdürmüş; diğer taraftan küreselleşme neticesinde yükselişe geçen ve geleneksel olmayan güvenlik tehditleri (*non-traditional security threats*) olarak adlandırılan terörizm, uluslararası göç, organize suç faaliyetleri, uyuşturucu ticareti, çevresel bozulma ve salgın hastalıklar gibi yeni sorun alanları da güvenlik çalışmalarının kapsamına dâhil edilmeye başlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası döneme baktığımızda, geleneksel olmayan güvenlik sorunları arasında en fazla ön plana çıkan tehdit biçiminin terörizm olduğu gözlenmektedir. Sınır tanımayan, öngörülemeyen ve geniş kitlelere dehşet salan yapısıyla terörizm, içinde bulunduğumuz çağın en ciddi güvenlik sorunları arasında yer almaktadır.

Terörizm esas itibariyle tarih boyunca farklı amaç, ideoloji ve yöntemlere sahip çok sayıda örgüt tarafından kullanılan bir strateji olmuştur (Chaliand ve Blin 2016). Bununla birlikte geride bıraktığımız yüzyılda bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan ilerlemeler terörizm tehdidini başka bir boyuta taşımıştır. Bu minvalde taktik ve ideolojik motivasyonlar değişmekle beraber, siyasal kazanım elde etmek amacıyla başvurulan bir yöntem olarak terörün kullanımı ve etkisi 20. yüzyıl boyunca giderek artmış; ülkeler arası mobilizasyonun ve haberleşme olanaklarının gelişmesi neticesinde terörizm uluslararası bir karaktere bürünmüştür.

Terörizmin uluslararasılaşması ile birlikte, devletler artık sadece kendi sınırları içerisinde meydana gelen terör eylemlerinden değil, yakın coğrafyalarında ya da binlerce kilometre uzaklıktaki topraklarda cereyan eden terörist faaliyetlerden de olumsuz etkilenir hale gelmiştir. Terörizm tehdidi özellikle 2001 yılında ABD’de gerçekleştirilen terör saldırıları ile birlikte yeni bir merhaleye ulaşmıştır. 11 Eylül 2001 günü El Kaide’ye bağlı militanlar tarafından kaçırılan uçaklar aracılığıyla New York şehrinde bulunan Dünya Ticaret Merkezi (İkiz Kuleler) ile başkent Washington DC’de yer alan ABD Savunma Bakanlığı’na (Pentagon) düzenlenen ve yaklaşık 3 bin kişinin yaşamını yitirmesine neden olan saldırılar, terörizm tehdidinin ulaşabileceği boyutları gözler önüne sermiştir.

Geçmişte tesir kapasitesi nispeten düşük ve lokal bir sorun olarak kabul edilen terörizm, o tarihten sonra küresel ölçekli ve yıkıcı bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. 11 Eylül saldırılarını takip eden süreçte Londra, Madrid, İstanbul,

Moskova ve Bali gibi metropollerde gerçekleştirilen dehşetengiz eylemler de terörizmin yarattığı korku ikliminin uzun yıllar sürmesini sağlamıştır.

2000’li yılların başlarında ağırlıklı olarak El Kaide bağlamında tartışılan terörizm meselesi, son yıllarda daha ziyade Suriye, Irak, Afganistan ve Pakistan gibi başarısız devletlerdeki¹ otorite boşluğu neticesinde güç kazanan, ulus üstü bir militan ağına sahip ve kontrolünde bulundurduğu geniş topraklarda fiili (*de facto*) bir yönetim tesis eden radikal örgütler ile gündeme gelmektedir. Dünyanın muhtelif coğrafyalarında ikamet eden bireyler; ekonomik, dini, siyasi vb. saiklerle ülkelerini terk ederek Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD), Boko Haram, El Nusra Cephesi ve El Kaide gibi terör örgütlerinin kamplarına katılmakta ve buralarda aldıkları eğitim ve endoktrinasyon neticesinde dünyanın çeşitli noktalarında terör eylemleri gerçekleştirmektedir. Küresel bir ilişki ağı oluşturan bu örgütler uluslararası terörizmin geldiği noktayı simgelemesi bakımından çarpıcı örneklerdir.

Terörizmin her geçen gün daha fazla sofistike hale gelmesi ve arz ettiği tehdidin boyutlarının genişlemesi nedeniyle terörizmle mücadele meselesi de giderek önem kazanmaktadır. Bu çerçevede devletler terörizmin tesirlerini azaltabilmek maksadıyla yıllardan beri polisiye, askeri, siyasi, sosyal ve ekonomik tedbirleri hayata geçirmeye çabalamaktadır. Ancak devletlerin tekil olarak yürüttükleri terörizmle mücadele faaliyetleri terörizmin dönüşen karakteri nedeniyle yeteri kadar etkili olamamakta; bu durum da terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin önemini artırmaktadır.

¹ Başarısız devlet (*failed states*) mefhumu hukuki (*de jure*) egemenlik sahibi olduğu topraklar üzerinde otorite tesis etmekte zorluk yaşayan, kamu hizmetlerini karşılayamayan, sık sık adli ve siyasi şiddet olaylarının vuku bulduğu ve geniş çaplı meşruiyet krizi yaşayan devletleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği, iki ya da daha fazla devletin aralarında vardıkları mutabakat sonucu meydana getireceği geçici mekanizmalar ile sağlanabileceği gibi; devletlerin bir araya gelerek inşa ettikleri ve ayrı bir tüzel kişiliği haiz uluslararası örgütler vasıtasıyla da tesis edilebilmektedir. Bu çalışmada da terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği tabiri ile kast edilen esas itibariyle uluslararası örgütler aracılığıyla yürütülen politika, strateji ve uygulamalardır.

Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte uluslararası örgütlerin giderek artan şekilde terörizmle mücadele konusunu gündemlerine almaya başladıkları gözlenmektedir. Söz konusu uluslararası örgütlerden biri de Şangay İşbirliği Örgütü'dür (ŞİÖ- *Shanghai Cooperation Organization*). Bölgesel bir işbirliği teşkilatı olan ŞİÖ, 1996 yılında Çin, Rusya, Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan tarafından sınır noktalarındaki gerginliği azaltma ve bölge devletleri arasında iyi komşuluk ilişkileri geliştirme amacıyla oluşturulan Şangay Beşlisi'nin (*Shanghai Five*) devamı niteliğinde bir örgüttür (Fredholm 2013). Üye ülkeler arasındaki münasebetlerin derinleşmesi ile birlikte ŞİÖ'nün gündemi genişlemiş; geleneksel olmayan güvenlik sorunları ile ortaklaşa mücadele örgütün temel amacı haline gelmiştir.

Bununla birlikte ŞİÖ'nün güvenlik siyaseti kuruluşundan itibaren büyük ölçüde terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadeleye odaklanmıştır (Sputnik 2016). Soğuk Savaş sonrası komünist ideolojinin çözülmesi uzun yıllar bastırılan kimlik temelli hareketlerin güçlenmesine yol açmış; bu süreçte Rusya, Çin ve bağımsızlığını yeni kazanan Orta Asya devletlerinde patlak veren dini ve milliyetçi dalga, bölge genelinde şiddet eylemlerine neden olmuştur. Ayrıca Afganistan ve Pakistan'daki terör gruplarının

Orta Asya, Kafkasya ve Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Yönetimi'nde bulunan ve benzer ideolojilere sahip örgütlerle kurduğu yakın bağlar da terörizm tehdidinin etkisini artırmıştır.

Bu çalışma terörizmle mücadele alanındaki uluslararası işbirliği çabalarını ve ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini ele almaktadır. Çalışmanın temel problemi, uluslararası bir işbirliği teşkilatı olan ŞİÖ'nün terörizmle mücadelede başarı kazanmaya uygun bir tasarıma sahip olup olmadığıdır. Bu çerçevede belirlenen alt sorular şunlardır:

- a. Terörizmle mücadele alanında uluslararası işbirliği neden zorunlu hale gelmiştir?
- b. Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğini sağlamak niçin zordur?
- c. Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği nasıl sağlanır?
- d. Terörizmle mücadelede uluslararası örgütlerin rolü nedir?
- e. ŞİÖ coğrafyasında baş gösteren terörizm tehdidinin temel özellikleri nelerdir?
- f. ŞİÖ'nün terörizmle mücadelede kullandığı başlıca enstrümanlar nelerdir?
- g. ŞİÖ'nün terörizmle mücadelesinin sınırlılıkları nelerdir?

Bu tezin temel argümanı şudur: *ŞİÖ, kuruluş aşamasından itibaren terörizmle mücadeleyi gündeminin merkezine yerleştirmesine rağmen terörizmle mücadelenin doğasından ve örgütün kendi iç yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı terörizmle mücadelede hedeflenen seviyeye ulaşamamıştır.*

Bölgesel bir işbirliği teşkilatı olan ŞİÖ, 2001 yılında resmen kurulmasının ardından kısa süre içerisinde uluslararası toplumun dikkatini üzerine çekmeyi başarmıştır. Bununla birlikte örgütün uluslararası siyaset ve güvenlik bağlamında hangi kategoriye yerleştirileceğine dair akademisyenler, analistler ve politikacılar arasında bir uzlaşa sağlanamamıştır.

ŞİÖ ekseninde cereyan eden tartışmalar ağırlıklı olarak karşı hegemonya oluşturma ya da ABD'nin küresel hâkimiyetini dengeleme çabaları bağlamında gündeme gelmektedir. ŞİÖ'nün eylem ve söylemlerinin büyük çoğunluğu başta terörizm olmak üzere geleneksel olmayan güvenlik tehditleri üzerine yoğunlaşmasına rağmen örgütün terörizmle mücadele alanında yaptığı çalışmalar geri plana atılmaktadır. Bu çalışmanın mevcut literatürdeki söz konusu eksikliği giderme yolunda bir çaba olması bakımından önem teşkil ettiği düşünülmektedir.

Bu tezde bir durumu saptamayı amaçlayan; bir olayın ortaya çıkış nedenlerine dair muhtemel açıklamaların geliştirilip değerlendirildiği; çalışılan olgu ve/veya örnekleme dair elde edilen verilerin başlıca özelliklerinin tasvir edildiği betimleyici (*descriptive*) araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan veriler kütüphaneler ve dijital ortamdaki akademik veri tabanlarından elde edilen kitap, makale, rapor, tez, dergi ve gazetelerden toplanmıştır. Ayrıca araştırmanın örnekleme durumundaki ŞİÖ'nün resmi dokümanları incelenerek tez kapsamında bunlardan sıkça istifade edilmiştir.

Bu tezde terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği problemi, neorealist bir perspektiften ele alınmaktadır. Neorealizme göre anarşik bir yapıya sahip uluslararası

sistemde, devletlerin birincil gayesi hayatta kalmaktır. Neorealizmin kurucusu Kenneth Waltz (1979), “*anarşi ortamında güvenlik en yüksek amaçtır. Devletler yalnızca hayatta kalmalarını garanti altına alabilirse, huzur, kâr ve güç gibi diğer amaçlarının peşine düşebilir*” sözleriyle devletlerin beka kaygısını çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur.

Neorealistlere göre uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı devletler, herhangi bir işbirliği durumunda elde edecekleri nispi kazanç (*relative gain*) odaklanmakta, bu nedenle işbirliğini yalnızca diğer devletlerden göreceli olarak daha çok kazanacağı koşullarda tercih etmektedir. Uluslararası işbirliğinin kırılğan bir yapıya sahip olduğunu ifade eden neorealistler, devletlerin mevcudiyetlerini muhafaza edebilmek adına kendi öz güçlerine (*self help system*) dayanması gerektiğini belirtmektedir.²

Benimsenen teorik çerçeve doğrultusunda bu çalışmanın birbiriyle ilişkili 3 temel varsayımı bulunmaktadır. Söz konusu varsayımlar şunlardır:

- a. Uluslararası sistemin anarşik karakteri terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğini zorlaştırmaktadır.

² Neorealizm bu tezin teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Ancak bu durum neorealizmin bütün varsayımlarına iştirak edildiği anlamına gelmemektedir. Bir uluslararası ilişkiler teorisinin uluslararası sistemdeki tüm olgu ve ilişkileri kusursuz bir biçimde açıklama gücüne sahip olması da mümkün değildir. Neorealist yaklaşımın formüle edildiği yıllara kıyasla günümüzde devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünün önemli ölçüde arttığı bir vakıdır. Buna ek olarak devletler arası işbirliği olgusu her geçen gün daha da gelişmektedir. Ne var ki devletlerin uluslararası ilişkilerin temel aktörü olma özelliğini koruduğu ve güvenlik meselelerinin çözümünde işbirliğine gitmekten ziyade ağırlıklı olarak ulusal güçlerine dayanmayı tercih ettikleri de ortadadır. Bu tezin konusunu oluşturan terörizmin tanımı ve içeriği üzerinde devletler arası bir mutabakatın olmaması, tüm devletleri bağlayıcı ortak bir terör örgütleri listesinin bulunmaması, bir devletin terör örgütü olarak kabul ettiği silahlı bir hareketin başka bir devlet tarafından meşru bir aktör olarak değerlendirilmesi ve terörizmle mücadelede benimsenen ortak bir yaklaşım geliştirilmemesi söz konusu durumu yalın bir biçimde ortaya koymaktadır.

- b. Terörizmle mücadele, devletler açısından beka sorunu olarak algılandığı için devletler bu alanda egemenliklerini daraltacak angajmanlara dâhil olmak istememektedir.
- c. Devletlerin terörizme karşı mücadeleyi ulusal egemenlik alanlarındaki bir iç güvenlik konusu olarak değerlendirmeleri, terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin tedrici bir gelişim seyri izlemesine neden olmaktadır.

Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği son yıllarda giderek önem kazanan bir fenomen olmakla beraber, bu çalışmada söz konusu olgu ağırlıklı olarak ŞİÖ bağlamında incelenmiş; uluslararası kuruluşların önemli bir bölümü kapsam dışı bırakılmıştır. Başka bir ifadeyle, bu çalışma ŞİÖ ile terörizmle mücadele alanında çeşitli fonksiyonlara sahip diğer uluslararası örgütleri karşılaştırmayı amaçlamamaktadır. Bu doğrultuda uluslararası örgütlerin terörizmle mücadelede üstlendiği rol ve sorumlulukların aktarıldığı bölümde Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Birliği'nin (AB) bu çerçevedeki faaliyetleri yalnızca ana hatlarıyla özetlenmiştir. Bu husus, çalışmanın tematik sınırlarını belirlemek açısından önemlidir. Öte yandan bir diğer sınırlılık hali de verilerin toplanmasına ilişkindir. Buna göre çalışma için birincil kaynak durumundaki ŞİÖ'nün resmi dokümanlarının büyük bir bölümü Çince ve Rusça olduğu için çok sayıda veriden mahrum kalınmıştır.

Tezin bölümleri incelenecek olursa; ikinci bölümde çalışmanın merkezi kavramları olan terör, terörizm ve terörizmle mücadele ayrıntılı şekilde açıklanacaktır. Üçüncü bölümde terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği olgusu tüm boyutlarıyla

incelenecektir. Tezin esas kısmını oluşturan dördüncü bölümde, çalışmanın örnekleme durumundaki ŞİÖ'nün kurumsal kimliği özetlenecek; ŞİÖ coğrafyasındaki terörizm tehdidi başlıca yönleriyle betimlenecek ve ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesi irdelenecektir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, tez kapsamında yer verilen hususlar kısaca özetlenerek çalışmanın bulguları, önemi ve literatüre katkıları aktarılacaktır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: TERÖR, TERÖRİZM VE TERÖRİZMLE MÜCADELE

Bu bölümün amacı tez boyunca üzerinde durulacak terör, terörizm ve terörizmle mücadele kavramlarını tanımlamak ve bu kavramları açıklamaya yönelik literatürü aktarmaktır. Bilindiği üzere terörizm, zarar verme potansiyeli bakımından geleneksel olmayan güvenlik tehditleri arasında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu husus terörizmle etkili ve kapsamlı bir mücadele yürütülmesini zaruri hale getirmektedir.

Terörizm ve terörizmle mücadele, sahip olduğu ehemmiyetle doğru orantılı şekilde uzun yıllardan beri güvenlik çalışmaları (*security studies*) alt disiplininin en fazla incelenen araştırma alanları arasında yer almaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası dönemde konuya dair oluşan yoğun ilgi sayesinde terörizmle ilgili literatür birikimli biçimde zenginleşmektedir. Dolayısıyla terörizm çalışmalarına katkı sunmayı amaçlayan herhangi bir akademik çalışmanın öncelikle bu konulara ilişkin geçmiş yıllarda oluşturulan literatürü ortaya koyması gerekmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın bu bölümünde ilk olarak terör kavramının etimolojik ve semantik boyutlarına yer verilecektir. Daha sonra terörizm kavramı incelenecek ve terörizmin modern öncesi tarihlerden günümüze kadar geçen süre zarfında geçirdiği evrim ile uluslararası bir fenomene dönüşmesi hakkında bilgi verilecektir. Bölümün son kısmında ise terörizmle mücadele kavramı izah edilecek ve terörizmle mücadele yöntemleri başlıca yönleriyle özetlenecektir.

2.1. Terör Kavramı

Terör, etimolojisi itibariyle Latince aşırı korku, dehşet ve dehşete kapılma anlamlarına gelen “*terrere*” kelimesinden türetilmiştir (Wilkinson 1974, 9).³ Yüzyıllardır kullanımda olan bu anlamıyla terör, bireysel bir ruh halini ifade etmektedir (Schmid 2011, 41). Bununla birlikte terör, tarihsel süreç içerisinde psikolojik bir durumu tasvir etmek için kullanılan bir mefhum olmanın ötesine geçerek politik bir içerik kazanmıştır. Terör bu yönüyle ise korku hissi meydana getirmek için kullanılan bir araca karşılık gelmektedir. Thomas P. Thornton (2006 [1964], 41), kavramın bir duygu haline işaret eden ilk anlamını ‘sübjektif terör’, politik içeriğe kavuşan ikinci anlamını ise ‘objektif terör’ olarak nitelendirmiştir. Bu çalışma kapsamında terör, yıllar içinde kazandığı anlamla, yani siyasi amaçlar doğrultusunda kullanılan bir yöntem olarak incelenmektedir.

Esas itibariyle tarih boyunca kullanılan bir metot olmakla birlikte terör, günümüzdeki anlamına oldukça geç sayılabilecek bir dönemde, Fransız Devrimi sırasında Jakobenlerin⁴ devrim karşıtlarını sindirmeye yönelik aşırı şiddet içeren uygulamaları neticesinde bürünmüştür (White 2009, 123). Bir kavram olarak ise terör sözcüğüne ilk kez Fransız Akademisi Sözlüğü’nün (*Dictionnaire de L’Académie Française*) 1789 yılında yayınlanan ekinde “*terör sistemi ve rejimi*” anlamına gelen şekilde yer verilmiştir (Laqueur 2001, 6). Fransızca Petit Robert Sözlüğü tarafından yapılan tanıma göre terör; “*bir toplumda, bir grubun halkın direnişini kırmak için*

³ Türkçe’ye, Fransızca ‘*terreur*’ kelimesinden geçen terörün, dilimizde kullanılan karşılığı Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlüğü’ne göre, korkutma, yıldırma ve tedhiştir (Çitlioğlu 2005, 87).

⁴ Jakoben Kulübü, Fransız devrimi sonrası iktidarı bir süreliğine ele geçirerek devrim karşıtlarına yönelik sistematik imha ve yıldırma politikaları izleyen siyasi fraksiyona verilen isimdir.

yarattığı ortak korku” manasını taşımaktadır (Ünsal ve Keleş 1982, 2). Oxford İngilizce Sözlüğü’nde (t.y) terör, “*insanları sindirmek için aşırı korku kullanımı*” olarak geçmektedir. Terör kavramı, Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı (2017, 695) tarafından hazırlanan Güvenlik Terimleri Sözlüğü’nde ise “*büyük çaplı korku veren ve bireylerde yılgınlık yaratan bir eylem durumu*” biçiminde tarif edilmiştir. Görüldüğü üzere sözlük tanımları dinamik bir kavram olan terörün tarihsel dönüşümünü iskalamakta ve büyük ölçüde anakronik kalmaktadır. Söz konusu tanımlar ayrıca terörü yalnızca kitlelere korku salma boyutuyla ele aldığı için dehşet verici her olaya (trafik terörü, futbol terörü vb.) uyarlanabilen bir genişlik içermektedir.

Terör kavramının literatürdeki yerini tam manasıyla kavrayabilmek için konuyla ilgilenen akademisyen ve uzmanların yapmış oldukları tanımlara bakmakta fayda vardır. Erken dönem terörizm çalışmaları literatürünün gelişimine ciddi katkıları bulunan T.P Thornton’a göre (2006 [1964], 43) terör, “*şiddet kullanma ya da şiddet kullanma tehdidini içeren normal dışı yöntemlerle siyasal davranışı değiştirmeye yönelik sembolik eylemler*”dir. W.T. Mallison ile S.V. Mallison ise (1975, 36) terörü, “*siyasal ve toplumsal amaçlar için aşırı şiddet kullanmak ya da şiddet kullanma tehdidinde bulunmak*” olarak tanımlamıştır. Bir başka çalışmada ise terör, “*bir amaç doğrultusunda, sivillerin veya güvenlik görevlilerinin propagandaya yönelik, ses getirici eylemlerle öldürülmesi*” şeklinde tanımlanmaktadır (Bal 2006, 8). Görüldüğü üzere kavramsal bulanıklığa rağmen terör terimi etrafındaki sis bulutlarını dağıtan husus, bu tip şiddetin özü itibarıyla politik olmasıdır. Siyasal bir şiddet eylemi olan terör kaçınılmaz bir şekilde “*iktidar*” ile ilgilidir. Bu minvalde terör, siyasi değişim ve kazanım elde etmek için başvurulan bir araçtır (Hoffman 2006, 14-15).

2.2. Terörizm Kavramı

Terör ve terörizm kavramları esasen farklı anlamlara gelmelerine rağmen literatürde sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (Başeren 2000, 2). Lakin terör, sistemsiz, örgüte gerek duymayan, çoğu kez anlık veya kısa süreli bir şiddet olgusu iken; terörizm, terörün sistematik, iradi, örgütlü ve uzun süreli kullanımını içeren bir stratejidir (Türkiye Barolar Birliği 2006, 4). Bu bakımdan terör ‘bir eylem biçimine’, terörizm ise ‘bir savaşım doktrinine’ tekabül etmektedir (Ünsal ve Keleş 1982, 3). Siyasal saiklerle başvuru olan terörizm, şiddet ve korku meydana getirerek insanları yıldırma ve gündelik alışkanlıklarını terk etmeye zorlamak, devletin halk nezdindeki otoritesini zayıflatma ve toplumda bir paranoya hali meydana getirmek suretiyle birtakım kazanımlar elde etmeyi amaçlamaktadır (Özcan 2003, 95; Çitlioğlu 2005, 43).

20. yüzyıl ile birlikte sıradan insanların gündelik yaşamının vazgeçilmez bir parçası haline gelen terörizm, çoğu insanın hakkında belli belirsiz bir fikir ya da izlenime sahip olduğu fakat net, somut ve açıklayıcı tanıma sahip olmayan bir kavramdır. Terörizm mefhumuna içkin söz konusu müphemlik, büyük ölçüde medyanın karmaşık ve anlaşılması güç mesajları olabildiğince basitleştirerek topluma ulaştırma gayesinden kaynaklanmaktadır (Hoffman 2006, 13). Bu durum, birbirinden farklı amaç, isteklendirme ve yöntemlere sahip şiddet eylemlerinin toptancı bir yaklaşımla terörizm olarak nitelendirilmesine ve kavramın giderek bulanıklaşmasına yol açmaktadır.

Diğer taraftan kavramsal zorluğa rağmen terörizmi tanımlamaya yönelik arayışlar uzun yıllardır sürmektedir. Terörizmin boyutlarını ve mahiyetini daha iyi

kavrayabilmek adına öne çıkan bazı tanımlamalara göz atmakta yarar vardır. Terörizm tarihi üzerine çalışmaları ile bilinen Walter Laqueur'e göre terörizm, politik hedeflere ulaşmak amacıyla masum insanları hedef alan yasa dışı şiddet kullanımudur (Laqueur'den aktaran White 2009, 10). Laqueur'in tanımını daha da geliştiren Paul Wilkinson (2006, 15) terörizmi, *“bireyleri, grupları, toplulukları ya da hükümetleri korkutarak yıldırım amacıyla cinayet ya da imha eylemlerinin sistematik şekilde kullanılması ya da kullanılması tehdidinde bulunulması”* olarak tanımlamaktadır. Terörizm literatürüne hatırı sayılır katkılarda bulunan Alex P.Schmid'e (2011) göre terörizm, birey, grup ya da devlet aktörleri tarafından siyasi nedenlerle gerçekleştirilen ancak doğrudan hedef alınan unsuların genellikle esas hedef olmadığı kaygı verici bir şiddet eylemidir. Schmid'e göre rastgele ya da sembolik olarak seçilen hedefler aracılığıyla, ana hedef olan 'seyirciler' manipüle edilmek istenmektedir. Sertaç H. Başeren (2000, 2) ise terörizmi *“siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışı”* şeklinde tanımlamıştır. Söz konusu tanımlardan da anlaşılacağı üzere terörizm, bir ideoloji ya da felsefe olmaktan ziyade belli emellere ulaşmak adına kullanılan bir yöntemdir (Wilkinson 2006, 16).

Öte yandan terörizm, salt bir şiddet gösterisi olmanın ötesine geçerek bünyesinde çok sayıda dinamiği barındıran büyük bir kompleksite içermektedir. Alex P. Schmid ve Albert J. Jongman, terörizm tanımlarına ilişkin literatürdeki en kapsamlı araştırmalardan biri olan 'Political Terrorism' isimli eserde, 1936 ile 1981 yılları arasında yapılan 109 farklı terörizm tanımını tek tek inceleyerek en fazla atıf yapılan 22 unsuru ortaya çıkarmışlardır (Schmid 2011, 73). Bahse konu 22 unsurun kullanım yoğunluğu aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Unsur	Kullanım Sıklığı %
1. Şiddet	83,5
2. Siyasi Amaç	65
3. Korku	51
4. Tehdit	47
5. Psikolojik etki	41,5
6. Kurban-hedef farklılaşması	37,5
7. Amaçlı, planlanmış, sistematik bir taktik olma	32
8. Savaş, strateji, taktik yöntemi olma	30,5
9. Kabul edilen kuralların ihlali olma	30
10. Zorlama, zorbalık, boyun eğdirme	28
11. Propaganda	21,5
12. Keyfilik, gayrı-şahsilik, rastlantısal olma	21
13. Sivilleri, savaşı olmayanları ve tarafsızları kurban seçme	17,5
14. Yıldırma	17
15. Mağdurların masumiyeti	15,5
16. Örgütlenme	14
17. Sembolik boyut	13,5
18. Öngörülemezlik	9
19. Gizlilik	9
20. Tekrarlama	7
21. Suç	6
22. Üçüncü taraflara yapılan talepler	4

Tablo 2.1. Terörizmin tanımlanmasında en çok yer verilen unsurlar (Schmid 2011).

Terörizm olgusunun muhtevasını daha net bir biçimde ortaya koymak amacıyla listenin ilk 5 sırasında yer alan unsurlara yakından bakmakta fayda vardır. Tablo 2.1.'de görüldüğü üzere terörizme ilişkin yapılan tanımlamalarda en fazla ön plana çıkan unsur şiddettir. Terör örgütleri şiddeti amaçlarına ulaşma noktasında temel araç olarak görmektedir. Örgütler uyguladıkları şiddet aracılığı ile topluma korku salarak yılgınlık duygusu oluşturmayı amaçlamaktadır. Bir şiddet eyleminin terör olarak nitelendirilebilmesi için gereken ikinci unsur ise siyasi bir amaca sahip olması başka bir deyişle ideolojik bir karakter taşımasıdır. Siyasi amaç unsuru terör eylemlerini spontane şiddet olaylarından ayıştırmaktadır (Türkiye Barolar Birliği 2006, 206). Schmid ve Jongman'ın çalışmasına göre terörizm literatüründe en fazla atıf yapılan üçüncü unsur korkudur. Terörizm, korkunun sistematik ve tekrarlanan bir şekilde sömürülmesi anlamına gelmektedir (Badey 1998, 93). Teröristler meydana getirdikleri korku sayesinde hedef aldıkları toplumsal kesimlerin direncini kırmayı amaçlamaktadır. Literatürde en fazla vurgulanan dördüncü unsur tehdit unsurudur. Buna göre şiddet kullanımının yanı sıra şiddet kullanma tehdidinde bulunmak da terörizmin unsurları arasında yer almaktadır. En fazla yer verilen beşinci unsur ise psikolojik etki unsurudur. Bu açıdan kurbanlardan ziyade 'seyircilere' mesaj vermeyi hedefleyen terörizm bir çeşit psikolojik savaş olarak değerlendirilmektedir (Lutz ve Lutz 2011, 11).⁵

⁵ Tanımı ve unsurları üzerinde geniş bir mutabakat sağlanamamasına karşın terörizmin özünde pejoratif çağrışımlar taşıyan ve kınanması gereken bir eylem tarzı olduğuna ilişkin yaygın bir uzlaşının varlığından söz etmek mümkündür (White 2009, 3). Günümüzde terörizmi bir yöntem olarak uygulayan grupların neredeyse tamamı kavramın taşıdığı negatif çağrışımlardan dolayı kendilerini terörist olarak nitelendirmekten kaçınmakta ve özgürlük savaşçısı, gerilla ve kutsal savaşçı gibi çeşitli adlandırmalar kullanmaktadır. Bununla birlikte şu noktayı da vurgulamak gerekir ki terörizm kavramı günümüzdeki negatif içeriğini 20.yüzyılda kazanmıştır. 20. yüzyıla kadar terörü bir yöntem biçimi olarak benimseyen örgütler, "özgürlük savaşçısı" ya da "şehir gerillası" gibi semantik kamuflejlerin arkasına sığınmak yerine terörist taktikleri benimsediklerini açık yüreklilikle deklare etmekten çekinmemişlerdir (Hoffman 2006).

2.2.a. Terörizmin Tarihsel Gelişimi

Terörizm her ne kadar modern çağlara ait bir olgu olarak algılsa da siyasal hedeflere ulaşma noktasında bir araç ya da teknik olarak kavrandığında, terörizmin savaş pratiği kadar uzun bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmaktadır (Robertson 2007). Terörizm üzerine oluşan literatürün büyük ölçüde Fransız Devrimi döneminde uygulanan devlet terörünü⁶ veya Sanayi Devrimi sonrası patlak veren anarşist eylemleri milat olarak kabul etmesine karşın çalışmada daha derinlikli bir analiz çerçevesi ortaya koymak adına terörizmin tarihi, modern öncesi çağlarda terörizm ve modern çağlarda terörizm olmak üzere iki alt başlık etrafında ele alınacaktır.

2.2.a.i. Modern Öncesi Çağlarda Terörizm

Modern öncesi dönemde meydana gelen terör olaylarını incelediğimizde, dini saiklerle hareket eden tarikat benzeri yapıların ön plana çıktığı göze çarpmaktadır (Hoffman 2006). Tarihteki ilk terör hareketine Ortadoğu bölgesinde, günümüzde Filistin ile İsrail arasında ihtilafa konu olan Kudüs şehrinde rastlanmaktadır (Laqueur 2001, 7). M.S. 66-73 yılları arasında faaliyet gösteren ve esas itibarıyla dini bir tarikat olan Sicariiler (*Zealotlar*), Roma İmparatorluğu'na karşı tarihteki ilk sistematik terör uygulamalarının örneğini sergilemişlerdir.

⁶ Terörizm ağırlıklı olarak devlet dışı grupların, kendisinden çok daha gelişmiş askeri araçlara sahip olan devletlere karşı konvansiyonel yöntemler ile başarı kazanılamayacağı düşüncesiyle kullandığı bir yöntem olarak algılanmaktadır. Bu yönüyle terörizm, doğası gereği asimetrik bir mücadele tarzı olarak nitelendirilmektedir. Lakin zaman zaman devletlerin de belli politik hedeflere ulaşmak adına korku ve yıldırma metodu izlediğine rastlanmaktadır. Bu noktada devletlerin vatandaşlarına karşı uyguladığı sistematik ve planlı şiddeti, devlet dışı aktörlerin başvurduğu terörizmden ayırabilmek adına devlet terörü ifadesi kullanılmaktadır (Hoffman 2006). Sahip olduğu silah ve insan gücü nedeniyle, devletler tarafından kullanılan terör uygulamaları, devlet dışı aktörlerin uyguladığı teröre kıyasla tarih boyunca çok daha ölümcül sonuçlar meydana getirmiştir (Wilkinson 2006, 3).

Sicariiler isimlerini kurbanlarına yönelik suikastlarda kullandıkları ve Romalılarca ‘*sica*’ adı verilen hançerden almıştır (Horsley 1979, 436).⁷ Celileli Yahuda tarafından kurulan ve militanlarını toplumun alt sınıflarından devşiren Sicariiler, siyasal bir örgüt olarak Roma İmparatorluğu’na karşı bağımsızlık mücadelesi yürütmüşlerdir (Chaliand ve Blind 2016). Sicariilerin terörist taktikleri, ağırlıklı olarak seçici ve sembolik suikastları, zengin ve güçlü insanların kaçırılmasını ve yağmalama olaylarını içermektedir (Horsley 1979, 439). Sicariilerin eylemlerinde dikkat çeken bir husus da yalnızca Romalı asker ve sivilleri hedef almakla kalmayıp onlarla işbirliği içerisinde olan Yahudileri de hedef almasıdır.

Terörizmin tarihinde derin izler bırakan diğer bir örgüt ise Haşhaşilerdir. Şiiliğin İsmailiye koluna bağlı bir tarikat olan Nizariliğin felsefesini benimseyen örgüt ismini Arapça bir kelime olan ve kuru ot anlamına gelen haşiş sözcüğünden almıştır.⁸ Bernard Lewis’e (2014) göre Haşhaşiler terörü siyasi bir silah olarak uzun vadeli ve sistematik bir şekilde kullanan ilk örgüt konumundadır. Terörist bir kampanya için örgütlenme ve ideoloji olmak üzere iki unsura ihtiyaç duyulduğunu belirten Lewis, Haşhaşilerin her iki unsuru da layıkıyla yerine getirdiğini kaydetmiştir. Dönemine damgasını vuran ve çok sayıda edebi esere de ilham veren eden örgüt, Büyük Selçuklu devleti veziri Nizamülmülk’e yönelik gerçekleştirdiği suikast ile hafızalardan uzun yıllar boyunca silinmeyecek bir iz bırakmıştır.

⁷ Sicarii terimi ‘hançerle öldüren’ manasını taşıyan *sicarius* kelimesinden gelmektedir (Chaliand ve Blind 2016, 65).

⁸ İngilizcede suikastçı anlamına gelen *assassin* kelimesinin de Haşhaşilerden ileri geldiği çeşitli kaynaklarda aktarılmaktadır. Örgütün bu isimle anılmasının arkasında, tarikatın kurucusu Hasan Sabbah’ın fedailerine haşhaş içirmek suretiyle yarattığı “sahte cennet” ile onları ses getiren siyasi suikastlar gerçekleştirmeye ikna ettiği iddiası yer almaktadır.

Dini motifli terörü yüzyıllar boyunca uygulayarak tarihteki yerini alan bir başka örgüt de Hindistan merkezli Thuglardır (Robertson 2007). Milattan sonra 6. yüzyıldan itibaren inanışları doğrultusunda cinayetler işlemeye başlayan ve Hindistan coğrafyasında yolculuk yapan insanları boğazlarını keserek öldüren örgüt, Hinduların ölüm tanrısı Kali'yi kutsuyordu (Chaliand ve Blind 2016). 19. yüzyılın başlarına dek faaliyetlerini sürdüren Thugların, Hindistan'da yüzyıllar boyunca ortadan kaybolan binlerce yolcunun faili olduğu ileri sürülmektedir.

Söz konusu örgütlerin yanı sıra bir yöntem biçimi olarak terörün tarih boyunca pek çok olayda izlerine rastlamak da mümkündür (Chaliand ve Blin 2016). Roma İmparatorluğu'nda despotik liderlere karşı düzenlenen siyasi suikastlardan (tiran katli), Moğol İmparatorluğu'nun ele geçirdiği yerlerde uyguladığı sistemli öldürme ve işkence politikalarına; Ortaçağ Avrupası'ndaki mezhep savaşları sırasında uygulanan vahşete kadar baskı, yıldırma ve sindirme amaçlı siyasal şiddet modern öncesi dönemde her daim başvurulan bir araç olmuştur.

2.2.a.ii. Modern Çağlarda Terörizm

Fransız Devrimi, terörizmin tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Esas itibarıyla, terörün siyasi amaçlarla kullanılması Fransız Devrimi ile başlamamıştır. Lakin kendisinden sonra siyasi bir araç olarak yoğun şiddet kullanımının yükselişe geçmesi ve terör ile terörist kelimelerinin gündelik dilde kendisine yer bulmasına yol açması hasebiyle Fransız Devrimi terörizmin tarihinde müstesna bir yer işgal etmektedir (Chaliand ve Blin 2016 115-119).

Bununla birlikte Şu noktanın altını çizmek gerekir ki, günümüzde yüklendiği olumsuz çağrışımın aksine terör, Fransız Devrimi'nin etkisinin sürdüğü yıllarda olumlu referanslar taşıyan bir kavram durumundaydı (Laqueur 2001). İçerisinde bulunduğumuz zaman diliminde, büyük ölçüde devlet dışı aktörlerin ya da devrimci örgütlerin yasa dışı Şiddet aktiviteleri ile özdeleŐtirilen terör, Fransız Devrimi sırasında yeni kurulan devrim hükümetinin karşı devrimci güçlere yönelik uyguladığı 'düzen getirici' bir araç olarak kabul edilmiŐti (Hoffman 2006, 3).⁹

Sonraki yüzyıllarda terör teriminin algılanıŐ biçiminde meydana gelen farklılığa rağmen, devrim sürecinde hüküm süren terör ile terörün günümüzdeki varyantları arasında iki önemli benzerlik göze çarpmaktadır (Hoffman 2006, 17). İlk olarak devrim esnasında uygulanan "terör rejimi" tıpkı bugün olduğu gibi organize, sistematik ve planlıdır. İkinci olarak ise, her iki terör tipinin de amacı temelden "bozuk" olan bir siyasi sistemi yıkıp yerine daha "iyisini" ikame etmektir.

Modern çağ terörizmini kronolojik bir Şekilde kategorize etmek için en sık başvuru kaynak David C. Rapoport'un (2004) ünlü 4 Dalga Teorisi'dir. Rapoport, dalga kavramını, "*belirli bir zaman periyodunda yükselme ve düşüŐe geçme safhaları ile karakterize edilen bir faaliyet döngüsü*" olarak tanımlamıştır. Bu minvalde Rapoport'a göre 1880'li yıllarda eş zamanlı olarak Rusya, Batı Avrupa, Balkanlar ve Asya'da başlayan modern terör, belirli tarihsel döngüler içerisinde boyut ve karakter

⁹ Fransız Devrimi'nin ardından iktidarı ele geçiren Jakobenlerin önde gelen isimlerinden Maximilien Robespierre, 7 Mayıs 1794 tarihinde, Ulusal Konvansiyon'da gerçekleştirdiği konuşmada; "*Halkın iktidarının temeli terör ve erdemdir. Erdemsiz terör zalim, terörsüz erdem zayıftır. Terör, hızlı, sert ve yılmaz bir adaletten başka bir Şey değildir. Bu da onu erdem ta kendisi yapar*" sözleriyle 'ulvi' amaçlar adına uygulanan Şiddeti adeta kutsamaktadır (Independent 2006).

değiştirmektedir.¹⁰ Rapoport, modern terörizmin anarşist dalga, anti-kolonyal dalga, yeni sol dalga ve dini dalga olmak üzere birbirini takip eden 4 dalga şeklinde ilerlediğini ileri sürmektedir.

Rapoport'a göre modern dönemdeki ilk terör hareketini anarşist dalga teşkil etmektedir.¹¹ Anarşist terör dalgasının dinamiklerini daha iyi anlayabilmek için otoritenin tahakkümüne karşı bireysel özgürlüğün savunusunu yapan bir siyasi doktrin olan anarşizmin zemin bulduğu iklime yakından bakmak gerekir. 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan Sanayi Devrimi neticesinde hâkim sosyo-ekonomik sistem haline gelen kapitalizmin beraberinde getirdiği sömürü ve yabancılaşma, sistem karşıtı hareketlerin güç kazanmasına yol açmıştır. Böyle bir süreçte ortaya çıkan anarşist öğretisi kısa süre içerisinde kapitalizm karşıtı çevrelerde büyük bir popülerite kazanmıştır.

Anarşist gruplar zaman içerisinde kitlelerin dikkatini çekmek amacıyla bombalama ve suikast gibi şiddet içeren fiillere dayalı 'eylemle propaganda' (*propaganda by deed*) yöntemini benimsemiştir (White 2009, 130; Jasanoff 2016). 1880'lerde başlayan ve 1920'lere dek süren anarşist terör dalgası, İtalya'dan İspanya'ya, ABD'den Fransa'ya kadar geniş coğrafyaları etkilemekle birlikte, en büyük etkiyi Rus Çarlığı üzerinde bırakmıştır. Bu doğrultuda anarşist dalga dönemine damgasına vuran

¹⁰ Rapoport terör dalgalarını meydana getiren unsurun örgütler olduğunu ifade etmiş ancak dalga ve örgütlerin farklı yaşam ritimleri olduğunu belirtmiştir. Olağan koşullarda terör örgütlerinin ilişkide oldukları dalgadan önce yok olmaya başladığını dile getiren Rapoport, örgütlerin kısa ömürlü olmalarına rağmen dalganın sahip olduğu enerjinin benzer özellikler taşıyan yeni örgütlerin ortaya çıkmasına olanak sağladığını vurgulamıştır. Rapoport'a göre dalganın yeni örgütlere ilham verme potansiyeli kaybolduğunda dalga da yok olmaktadır.

¹¹ Literatürde anarşi çoğu kez terörizm ile eş anlamlı bir kelime olarak kullanılmaktadır. Buna karşın anarşizm bireysel hürriyetin tam anlamıyla sağlanabilmesi için otorite ve hiyerarşinin ortadan kaldırılmasını savunan bir felsefi doktrin iken terörizm, siyasal amaçlara ulaşmak adına kullanılan bir stratejidir. Ancak anarşist örgütlerin terörü bir amaç olarak sıkça kullanmaları her iki kavram arasındaki illiyet bağı olduğu algısını meydana getirmiştir (Çitlioğlu 2005, 171).

örgüt, 1878 yılında Rusya’da kurulan ve Çarlığı ihtilal yolu ile devirmeyi amaçlayan *Narodnaya Volya* olmuştur (Rapoport 2004). ‘Halkın İradesi’ anlamına gelen örgüt 1881 yılında Çar II. Aleksander’ı bir suikast sonucu öldürerek tarihin en ses getirici terör eylemlerinden birini gerçekleştirmiştir (White 2009, 135-136). Anarşist örgütlerin eylemleri incelendiğinde günümüzdeki örneklerinden farklı olarak gelişigüzel saldırılar yerine otokratik rejimin sembol isimleri ve kamu görevlileri gibi seçici hedeflere odaklanıldığı gözlenmektedir.

Rapoport tarafından ikinci dalga olarak nitelendirilen anti-kolonyal terör ise 1. Dünya Savaşı sonrası imzalanan Versay Antlaşması’nın oluşturduğu tablonun bir neticesi olarak zuhur etmiştir. Bu dönemde ‘halkların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi’ (*self determinasyon*) fikri benimsenmiş fakat Avrupa dışında kalan coğrafyalar kapsam dışı bırakılmıştır. Bu hususa ek olarak MC bünyesinde oluşturulan manda sistemi ile henüz bağımsızlığa hazır olmadığı düşünülen toplumlar için ayrı bir himaye rejimi oluşturulmuştur. Ancak bu karar uzun vadede kolonyal devletlerin kontrolü altında tuttıkları coğrafyalarda bağımsızlık hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Fransız sömürgesi Cezayir’in bağımsızlığı için mücadele eden Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN), İngilizlerin kontrolündeki Filistin topraklarında bağımsız bir Yahudi devleti kurmayı amaçlayan Irgun ve Lehi ile yine İngiltere’nin boyunduruğundan kurtularak Yunanistan’la birleşme amacı taşıyan Kıbrıslı Rumların kurduğu EOKA bu dönemin en fazla ön plana çıkan aktörleri olmuştur (Rapoport 2004). 1920’li yıllarda başlayan ve sömürgeci güçlere karşı milliyetçi reflexlerle yürütülen mücadeleler

çerçevesinde zemin bulan anti-kolonyal terör dönemi bağımsızlık hareketlerinin başarıya ulaştığı 1960'lı yıllara kadar etkisini sürdürmüştür.¹²

1960'lı yılların başında terörizm bir kez daha anlam kaymasına uğramış ve yeniden devrimci bir çağrışım elde etmiştir (Hoffman 2006). Anti-emperyalist ve milliyetçi öğelerin eş zamanlı olarak görüldüğü üçüncü dalga dönemi 1980'lere kadar sürmüştür. Yeni sol dalga olarak da adlandırılan üçüncü dalganın ortaya çıkışına vesile olan başlıca olay Vietnam Savaşı'dır (Rapoport 2004). Özetlemek gerekirse, bu süreçte Viet Cong'un ilkel silahlarının ABD'nin modern teknolojisine karşı etkinliği, kapitalist sistemin alt edilebilir olduğu noktasındaki radikal fikirleri yeniden canlandırmıştır. Bu dönemde ayrıca kapitalist sistem, üçüncü dünya ve Batı ülkelerinde yaşayan gençler nezdinde temelden sorgulanmaya başlanmıştır. ABD'deki Weather Underground, Batı Almanya'daki Kızıl Ordu Fraksiyonu, İtalya'daki Kızıl Tugaylar, Japonya'daki Kızıl Ordu ve Fransa'daki Doğrudan Eylem (*Action Directe*) gibi birçok gençlik örgütü kendilerini üçüncü dünya halkları için öncü kuvvet olarak tanımlamışlardır.

Öte yandan üçüncü dünya halkları ile SSCB'den büyük desten alan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) üçüncü dalga dönemine damgasına vuran esas aktör olmuştur (Rapoport 2004, 56). FKÖ bu dönemde onlarca ses getirici eylem gerçekleştirmiş ve çok sayıda radikal sol ve devrimci gruba ilham kaynağı olmuştur. Bu dönemde ayrıca

¹² Bruce Hoffman (2006), Rapoport'un ikinci dalga dönemi olarak adlandırdığı süreç içerisinde benzerine Fransız Devrimi döneminde rastlanılan bir terör türünün daha mevcut olduğunu ifade etmiştir. Hoffman'a göre terörizm 1930'larda, devrimci ve hükümet karşıtı şiddetten totaliter rejimlerin vatandaşlarına karşı uyguladığı sistematik şiddete evrilmiştir. Hitler yönetimindeki Almanya, Mussolini yönetimindeki İtalya ve Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği bu dönemde devlet terörünün başlıca örneklerini sergilemişlerdir. Devletin vatandaşlarını "hizaya getirmek" amacıyla uyguladığı bir şiddet türü olan devlet terörü zaman zaman benzer formlarda yeniden zuhur edebilmektedir.

dünyanın pek çok noktasından gelen militanlar eğitim almak amacıyla Lübnan, Ürdün ve Orta Doğu'nun diğer ülkelerindeki FKÖ kamplarına katılmıştır.

Rapoport'a göre modern terörün dördüncü ve son dalgası 1980'lerde baş gösteren ve hâlihazırda etkisini sürdüren dini terördür. Dini öğelerin modern terörizm içinde her daim belli bir önem teşkil ettiğini belirten Rapoport, dini dalganın merkezinde İslam olduğunu öne sürmüştür. Rapoport, İslam adına hareket eden grupların son derece ölümcül eylemler gerçekleştirdiğini kaydederek saldırılarda ağırlıklı olarak intihar eylemi metodunun benimsendiğini belirtmiştir. Rapoport'a göre, "İslami" terörün yükselişe geçmesinin arka planında, 1979 yılında İran'da dini bir rejim kurulması ve aynı yıl içerisinde Afganistan'ın SSCB tarafından işgal edilmesi olmak üzere 2 temel dinamik bulunmaktadır.

Dünya tarihinin en sarsıcı terör eyleminin İslami tandanslı bir örgüt olan El Kaide tarafından gerçekleştirilmesi ve El Kaide'den kopan bir örgüt olan IŞİD'in 2010'lu yıllarda gerçekleştirdiği eylemler Rapoport'un dini dalgaya dair öngörülerinde haklılık payı bulunduğunu gözler önüne sermiştir. Bununla birlikte şu hususu da vurgulamak gerekir ki, dini terörizm dalgası yalnızca İslam dini adına hareket ettiğini iddia eden örgütleri içermemektedir. Bu bağlamda Rapoport, fanatik bir Yahudi tarafından dönemin İsrail Başbakanı İzak Rabin'e düzenlenen suikasttan, Budizm, Hinduizm ve Hristiyanlıktan öğeler taşıyan Aum Shinrikyo (Yüce Gerçeklik) örgütü tarafından Tokyo metrosunda sarin gazı kullanmak suretiyle düzenlenen saldırıya kadar 1990'lı yıllarda meydana gelen bir dizi terör saldırısında dini dalganın tezahürlerini görmenin mümkün olduğunu belirtmiştir.

2.2.b. Uluslararası Terörizm

Terörizmin tarihsel gelişiminin aktarıldığı bölümde de belirtildiği gibi siyasal saiklerle kullanılan bir strateji olan terörizmin muhtevası, yöntemleri ve tesir kapasitesi tarihsel süreç içerisinde hatırı sayılır bir değişime uğramıştır. Bu kapsamda terörizm geçmiş dönemlerde lokal ve sınırlı etkilere sahip bir karakteri haizken; zamanla geniş coğrafyaları etkileyen uluslararası bir fenomene dönüşmüştür.

İlerleyen bölümlerde daha ayrıntılı şekilde değineceğimiz üzere, yerel ve/veya ulusal düzeyde sürdürülen terörizmle mücadele çabalarının yetersiz kalmasının ve terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğine ihtiyaç duyulmasının esas nedeni de terörizmin uluslararasılaşmasıdır. Bu itibarla uluslararası terörizmin tanımını ve temel özelliklerini vurgulamak adına, ayrı bir alt başlık açılması tercih edilmiştir.

Uluslararası terörizm kavramının literatürde birçok tanımı bulunmaktadır. Albert J. Bergesen ve Omar Lizardo'ya göre (2004) uluslararası terörizmden söz edebilmek için bir terör eyleminin fail, hedef alınan grup ya da eylemin gerçekleştiği mahal bakımından en az iki farklı ülkeyi içermesi gerekmektedir. Thomas J. Badey (1998) kavramı "*birden fazla devleti etkileyen ve zorlama amacı güden siyasi şiddetin devlet dışı aktörler tarafından sürekli kullanımı*" olarak tanımlamaktadır. Sadi Çaycı'ya (1989) göre uluslararası terörizm, "*bir yabancı ülke veya kuruluşun desteği ile yürütülen ve/veya bir yabancı ülke vatandaşlarına, kurumlarına ya da hükümetlerine karşı yöneltilen terörizmdir.*" Brian Jenkins ise (1974) uluslararası terörizmi, "*uluslararası diplomasi ve savaşın kabul edilen kurallarının dışında uygulanan şiddet eylemi ya da şiddet kampanyası*" olarak tanımlamaktadır. Jenkins söz konusu şiddet eylemlerinin, ağırlıklı

olarak diplomatları, uluslararası korunan kişileri, uluslararası seyahatleri ve ticari faaliyetleri hedef aldığını belirtmiştir. Görüldüğü üzere bahse konu tanımların tamamında bir şiddet eyleminin ulusal sınırları aşmak suretiyle uluslararası bir etki yaratmasına atıf yapılmaktadır.

Uluslararası terörizm kavramının yaygınlaşması görece yeni bir gelişme olsa da terörizmin uluslararasılaşmasının izleri modern terörizmin temellerinin atıldığı anarşist dalgaya kadar takip edilebilir (Bergesen ve Lizardo 2004, 45). Anarşist hareketler bu dönemde ulus ötesi bağlar meydana getirerek bütün Avrupa'yı etkisi altına almış ve sınırları aşan eylemler gerçekleştirmiştir (Jasanoff 2016). Buna karşın uluslararası terörizm mefhumunun literatüre yerleşmesi 1960'lı yılları bulmuştur. Bu bağlamda Rapoport (2004), uluslararası terörizm kavramının daha ziyade yeni sol dalga döneminde gerçekleştirilen eylemleri nitelemek için kullanıldığını ifade etmiştir.

Rapoport ile paralel bir düşünceye sahip olan Hoffman (2006) da terörizmin uluslararasılaşmasına en büyük katkıyı yeni sol dalganın merkezinde yer alan Filistin kökenli örgütlerin yaptığını dile getirmiştir. Hoffman, terörizmin gerçek anlamda uluslararası bir karakter kazanmasının miladı olarak FKÖ'nün bileşenleri arasında yer alan Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) militanlarının 22 Temmuz 1968 günü Roma'dan Tel Aviv'e seyahat eden bir yolcu uçağını kaçırmayı göstermiştir.¹³ Hoffman, 1970'li ve 1980'li yıllar boyunca gerçekleştirilen uluslararası nitelikli terörist eylemlerin büyük bölümünün Filistinli gruplar tarafından gerçekleştirildiğini

¹³ Hoffman'a göre (2006) her ne kadar söz konusu İsrail uçağı kaçırılan ilk uçak değilse de güçlü bir politik mesaja sahip olması, kaçırılan uçakların menşeinin bilinçli şekilde tercih edilmesi ve ilk kez terörist bir grubun eylem yapmak amacıyla bir ülkeden diğerine seyahat etmesi bu eylemi geçmiştekilerden farklı kılmaktadır.

kaydetmekle birlikte, PKK ve ASALA gibi milliyetçi örgütler ile Kızıl Ordu Fraksiyonu gibi radikal sol kanat örgütlerin de bu vetirede uluslararası terör eylemleri gerçekleştirmeye başladıklarına dikkat çekmiştir.

Terörizmin 1970’li yıllarda uluslararası bir olguya dönüşmesinde devletlerin terörist hareketlerle geliştirdikleri ilişki biçiminin büyük etkisi olmuştur. Soğuk Savaş boyunca, farklı ideolojik kamplarda yer alan devletler birbirlerini istikrarsızlaştırmak amacıyla terörizmi bir dış politika enstrümanı olarak kullanmaya ve terör örgütleriyle çeşitli düzeylerde münasebetler kurmaya başlamıştır (Başeren 2000, 6). Bu dönemde çok sayıda devlet, hasım addettikleri devletlere karşı mücadele veren terörist grupları “ulusal kurtuluş hareketi” olarak adlandırarak bu gruplara maddi yardımlarda bulunmuş, silah ve cephanelik desteği sağlamış ve kendi ülkelerinde barınma imkânı vermişlerdir. (Çaycı 1989, 11).¹⁴

Bununla birlikte terörizmin uluslararasılaşma eğilimi özellikle Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve küreselleşme¹⁵ ile birlikte büyük bir ivme kazanmıştır. Birçok mefhum, norm ve kurumu derinden etkileyen küreselleşme süreci, güvenlik alanında da kayda değer dönüşümler yaşanmasına neden olmuştur. Küreselleşme sürecinin hız kazanması ile birlikte geçmiş dönemlerde, yerel ve bölgesel olarak kabul edilen pek çok sorun alanı

¹⁴ Bu durum literatürde ‘devlet destekli terörizm’ olarak adlandırılmaktadır.

¹⁵ Küreselleşme, siyasetten ekonomiye, sosyolojiden teknolojiye dek hayatın her veçhesini dönüştüren bir fenomendir. Küreselleşme kavramı, uluslararası ilişkiler disiplininde merkezi bir önemi haiz olmasına karşın, kavram üzerinde net bir tanım geliştirilebildiğini söylemek zordur. Bununla birlikte küreselleşme ile kast edilenin esas itibarıyla siyasal, sosyal, ekonomik ve teknolojik boyutları olan dramatik değişimler olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen büyük gelişmeler, ulus-ötesi aktörlerin uluslararası sistem üzerinde derin bir etki bırakması ve ürün, sermaye ve emeğin ulus aşan mobilizasyonu gibi olguların tamamı küreselleşme başlığı altında incelenmektedir.

evrensel bir boyut kazanmaya başlamıştır. Bu çerçevede günümüz dünyasında artık bir devletin iç güvenliğini harici tesirlerden soyutlaması son derece zorlaşmıştır.

Güvenlik ortamında bu denli köklü değişikliklere yol açan küreselleşme, terörizmin boyut ve karakter değiştirmesi üzerinde de ciddi etkilere sahiptir. Terörizm uzmanı Nihat Ali Özcan'a göre (2003, 96) küreselleşme süreci terör örgütlerine amaçlarına ulaşma noktasında yeni fırsat ve araçlar sunmaktadır. Bu süreçte iletişim teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmelerin terör örgütlerinin haberleşme ve propaganda imkânlarını güçlendirmesi, ulaşım alanında meydana gelen ilerlemelerin terör örgütlerinin mobilizasyonlarını kayda değer şekilde artırması, finansal deregülasyonla birlikte terör örgütlerinin ulus ötesi iktisadi bağlar oluşturması gibi nedenler bir yandan terörizmin uluslararasılaşmasını hızlandırırken diğer yandan da dehşet verici boyutlara ulaşmasına yol açmaktadır.

Uluslararası terörizmin göz ardı edilemeyecek bir fenomene dönüştüğü kırılma noktası ise 11 Eylül terör saldırılarıdır. Başka bir deyişle, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terörist saldırılar ile birlikte uluslararası terörizmin geldiği nokta çarpıcı şekilde gözler önüne serilmiştir. Nitekim bu tarihten sonra sınır tanımayan terörizm meselesi uluslararası güvenliğin en önemli gündem maddeleri arasına yerleşmiştir.

11 Eylül saldırılarının bu denli etkili sonuçlar doğurmasının temel sebebi, geçmişte nispeten daha az öldürücü bir yöntem olarak görülen terörizmin yıkıcı etkisinin ulaştığı boyutları ortaya çıkarmasıdır. Diğer yandan 11 Eylül saldırılarında izlenen yöntem, terör örgütlerinin teknolojik yenilikleri eylemleri sırasında profesyonelce kullanabileceklerini göstermiştir. 11 Eylül ile birlikte ayrıca terör örgütlerinin dünyanın

her yerinde eleman temin etme, örgütlenme ve eylem yapma gücüne ulaşan küresel ölçekli aktörlere dönüştükleri açığa çıkmıştır.

2.3. Terörizmle Mücadele Kavramı

Terörizmle mücadele, günümüz dünyasında giderek karmaşıklaşan ve etkisini artıran terörizm tehdidini bertaraf edebilmek ve terör eylemlerinin sonuçlarını hafifletebilmek amacıyla başta kolluk kuvvetleri, ordu ve istihbarat birimleri olmak üzere konuyla ilgili tüm hükümet kurumları tarafından geliştirilen ve icra edilen plan, politika, strateji ve uygulamalar bütünüdür. Terörizmle mücadelede esas gaye terör örgütlerinin; eylem ve söylemleriyle elde ettikleri psikolojik üstünlüğü kırmak, manevra kabiliyetini kısıtlamak, finansal gücüne, bilgi akışına ve personel ağına darbe indirmektir. Bu kapsamda hayata geçirilen bazı tedbir ve politikalar şunlardır (Hamilton 2005, 382):

- Teröristleri yurtdışında öldürmek ya da ele geçirmek,
- Teröristlerin zemin bulmasına olanak sağlayan devlet başarısızlıklarını önlemek,
- Baskıcı toplumlarda sosyal ve siyasi haklar ile hukukun üstünlüğünü güçlendirerek terörizme yol açan nedenleri ortadan kaldırmak,
- Bireylerin terör örgütlerine katılmasına yol açan işsizlik ve yoksulluğu azaltmak,

- Eğitim olanaklarını güçlendirerek insanların radikalleşmesini ve nefret içeren ideolojilere eğilim göstermesini engellemek,
- Radyoaktif kaynaklar gibi tehlikeli materyalleri kontrol etmek ve bunların teröristlerin eline geçmesini önlemek,
- Patlayıcı maddeler ve kitle imha silahlarının dolaşımını engellemek için gemi ve hava taşımacılığı üzerindeki denetimleri artırmak,
- Temel hak ve özgürlükleri güçlendirmek ve işkenceyi önlemek.

Bununla birlikte devletlerin terörizmle mücadele bağlamındaki faaliyetleri ile terör örgütlerinin devlet karşısında mevzi kazanmak adına kullandığı yöntemler arasında ciddi bir farklılık bulunduğu altını çizmek gerekir. Devlet yasal zeminde hareket etme zorunluluğu bulunan bir aygıtken; terör örgütleri ahlaki kurallar ve yasalar ile kendilerini sınırlandırmayan ve dehşetengiz eylemler ile siyasal propagandalarını gerçekleştiren yapılardır (Özcan 2003, 97). Bu nokta terörizmle mücadelede devletler açısından en önemli handikabı teşkil etmektedir.

Terörizm olgusunun dünya genelinde ortaya çıkardığı panik ve korku nedeniyle terörizmle mücadelenin gerekliliği hususunda geniş bir mutabakat olduğunu söylemek mümkündür. Fakat terörizmle mücadele de tıpkı terörizm kavramının kendisi gibi üzerinde uzlaşılan tek bir yaklaşıma sahip değildir. Bu bakımdan konu ile ilgilenen akademisyen ve uzmanlar tarafından formüle edilen çeşitli terörizmle mücadele yöntemlerine yakından bakmak gerekmektedir.

2.3.a. Terörizmle Mücadele Yöntemleri

Daha önce de belirtildiği üzere terörizmle mücadele alanında mutlak kabul gören ve tatbik edilen uygulamalardan bahsetmek oldukça güçtür. Bu bakımdan terörizmle mücadele yöntemleri ile kast edilen, esas itibariyle konuya ilişkin çalışmalar yürüten akademisyenlerin, muhtelif devletlerin terörizmle mücadele etmek amacıyla izlediği politikaları tasvir etmek için ortaya koydukları modellemelerdir.

Terörizmle mücadele yöntemlerini belli kriterler ekseninde kategorize eden Alex P. Schmid ve Ronald Crelinsten'e göre (1993, 309-311) ilk ayırım noktası sert güç unsurlarının kullanımına ilişkindir. Schmid ve Crelinsten, bu çerçevede terörizmle mücadele yöntemlerinin uzlaştırıcı ve bastırıcı yaklaşımlar olarak iki ana başlık altında toplanabileceğini ifade etmiştir. Uzlaştırıcı yaklaşımda uzun vadeli bir programla, terörizmi doğuran nedenleri önlemeye yönelik bir eğilim geçerlidir. Uzlaştırıcı yaklaşımın en çok öne çıkan formları teröristlerle uzlaşma ve reform yapmaktır. Uzlaşma metodunda teröristler ile muhtelif düzeylerde müzakereler yürütülmesi ve belli tavizler verilmesi gündeme gelebilmekte; reform yaklaşımında ise terör örgütleriyle doğrudan temas olmadan birtakım iyileştirmeler gerçekleştirilmektedir.

Öte yandan bastırıcı yaklaşımda güvenlik birimleri ve yargısal yollar ile terör örgütünü zaafiyete düşürmeye ve örgütün eylem kapasitesini daraltmaya dönük eğilim söz konusudur. Bastırıcı yaklaşımlar da kendi içerisinde 'ceza adalet modeli' (*criminal justice model*) ve 'savaş modeli' (*war model*) olarak ikiye ayrılmaktadır. Ceza adalet modelinde terörizm bir suç olarak ele alınmakta ve terör örgütü mensupları hukukun üstünlüğü çerçevesinde muamele görmektedir. Bu modelde terörizmle mücadele

alanında esas sorumluluk kolluk kuvvetleri ve yargı makamlarının üzerindedir. Diğer yandan savaş modelinde terörle mücadele düşük yoğunluklu savaş olarak algılanmakta ve savaş hukuku çerçevesinde yürütülmektedir.

Schmid ve Crelinsten'e göre ikinci ayırım noktası takip edilen politikaların zaman aralığı ile ilgilidir. Bu bağlamda terörizmle mücadele yöntemleri kısa dönemli (*short term*) ve uzun dönemli (*long term*) olarak ikiye ayrılmaktadır. Kısa dönem yaklaşımında acil tehditlere odaklanılırken, uzun dönemde reform siyaseti izlenmektedir. Zaman bazlı diğer bir ayırım ise reaktif (tepkisel) ve proaktif (önalıcı) terörizmle mücadele yöntemleri olarak adlandırılmaktadır. Reaktif yöntemler olay odaklı iken proaktif yöntemler uzun vadeli ve muhtemel tehlikelere odaklanmaktadır. Üçüncü kategorizasyon ise hedef alınan öğelere ilişkindir. Bu doğrultuda teröristlerin zorlayıcı yeteneklerini (*coercive capabilities*) hedef alan yaklaşımlar ile siyasi yeteneklerini (*political capabilities*) hedef alan yaklaşımlar arasında bir ayrıma gidilmektedir.

Todd Sandler (2005, 78) ise terörizmle mücadele yöntemlerini proaktif/saldırgan ve savunmacı/pasif yöntemler olarak ikiye ayırmaktadır. Sandler'e göre proaktif tedbirler; terör kamplarına saldırı, terör örgütü liderlerine suikast, örgütün mal varlıklarının dondurulması, teröristleri destekleyen devletlere yönelik misilleme eylemlerinin düzenlenmesi, istihbarat toplamak ve örgüte sızmak gibi hususları içermektedir. Doğrudan teröristleri, teröristlerin kaynaklarını ve destekçilerini hedef alan proaktif tedbirlerle terörist örgütlerin operasyon kabiliyetleri zayıflatılarak risk altındaki hedeflere yönelik saldırıların sıklığının ve yaygınlığının azaltılması amaçlanmaktadır. Diğer yandan savunmacı tedbirler ise terör saldırılarında potansiyel hedef olarak

seçilebilecek noktaları korumaya ve olası saldırı durumunda ortaya çıkacak hasarları hafifletmeye dönüktür. Bu bağlamda savunmacı tedbirler; teknolojik bariyerler inşa etmek, risk altındaki binaların güçlendirilmesini sağlamak, güvenlik personeli konuşlandırmak gibi hususları kapsamaktadır.

Terörizm çalışmalarına kayda değer katkılarda bulunan Paul Wilkinson (2008) ise terörizmle mücadelede 4 ana model olduğunu belirtmiştir. Söz konusu yaklaşımlar; terörizmle mücadelede siyasi çözüm geliştirmek, teröre muhatap olan meşru hükümete askeri yardımda bulunmak, ceza adalet modeli ve terörle savaş modelidir (*the war on terror model*). Görüldüğü üzere, Wilkinson'un modellemesi de farklılıklar barındırmakla birlikte esasında uzlaştırıcı ve bastırıcı modeller üzerine temellenmektedir.

Diğer taraftan Crelinsten (2014) ilerleyen yıllarda gerçekleştirdiği çalışmalarda terörizmle mücadele yöntemlerini detaylı biçimde inceleyerek son derece ayrıntılı ve kapsamlı bir sınıflandırma ortaya koymuştur. Buna göre terörizmle mücadelede; zorlayıcı (*coercive*), pro-aktif (*proactive*), ikna edici (*persuasive*), savunmacı (*defensive*) ve uzun vadeli (*long term*) olmak üzere 5 ana yaklaşım ve söz konusu yaklaşımlardan türeyen 13 model bulunmaktadır:

- 1) Zorlayıcı Terörizmle Mücadele:** Bu yaklaşım devletin şiddet kullanmadaki tekeline dayanmaktadır. Bu yaklaşıma ait iki tane model bulunmaktadır: Ceza adalet modeli ve savaş modeli. Ceza adalet modelinde terör eylemleri sıradan suç olarak kabul edilmekte ve bu eylemlerin ideolojik yönünden ziyade kriminal boyutu öne çıkarılmaktadır. Öte yandan savaş modelinde ise terörizm, savaş ya da ayaklanma gibi ele alınmakta ve terörizmle

mücadelenin ancak düşman yok edildiğinde sona ereceği prensibi kabul edilmektedir.

2) Proaktif Terörizmle Mücadele: Bu yaklaşımda terör olaylarını henüz gerçekleşmeden önlemek amaçlanmaktadır. Bu yaklaşıma bağlı tek model olan istihbarat modelinde (*intelligence model*) haber alma terörizmle mücadelenin temel ögesi olarak değerlendirilmektedir.

3) İkna Edici Terörizmle Mücadele: Bu yaklaşım terörizmi destekleyen fikirlerin anlaşılmasını ve bunlarla başa çıkılmasını içermektedir. Bu yaklaşıma bağlı iletişim modelinde (*communication model*) terör örgütü mensuplarının, sempatizanlarının ve diasporada yaşayan destekçilerinin algıları arzu edilen yönde değiştirilmeye çalışılmaktadır.

4) Savunmacı Terörizmle Mücadele: Bu yaklaşım terör saldırılarının kaçınılmaz olduğunu varsaymakta ve olası hedeflerin kimliği ile saldırının doğasını belirleyen parametreleri hesaplayarak birtakım önlemler geliştirmeye çabalamaktadır. Bu yaklaşıma bağlı 4 model bulunmaktadır. Söz konusu modeller; önleyici model (*preventive model*), doğal afet modeli (*natural disaster model*), kamu sağlığı modeli (*public health model*) ve psiko-sosyal modeldir (*psychosocial model*). Önleyici model saldırıları önlemeyi; doğal afet modeli, kamu sağlığı modeli ve psiko-sosyal model ise gerçekleşen saldırıların etkisini hafifletmeyi amaçlamaktadır.

5) Uzun Dönemli Terörizmle Mücadele: Bu yaklaşım terörizmle mücadelede hızlı çözümler vadetmeden, terörizmin ortaya çıkmasına neden olan yapısal

faktörlerin ortadan kaldırılmasına odaklanmaktadır. Bu yaklaşım altında kalkınma modeli (*development model*), insan hakları/güvenliği modeli (*human security/human rights model*), cinsiyet modeli (*gender model*) ve çevresel koruma modeli (*environmental protection model*) olmak üzere dört model bulunmaktadır. Kalkınma modeli, kalkınma sorunlarının çözümüne ve kaynak kullanımının eşitlenmesine; insan hakları modeli temel hak ve hürriyetlerin güçlendirilmesine, cinsiyet modeli kadın ve erkeklerin sosyal hayata katılımının artırılmasına, çevresel kalkınma modeli ise terörizme zemin hazırlayan çevresel faktörlerin düzeltilmesine odaklanmaktadır.

2.3.b. Terörizmle Mücadele Düzeyi

Terörizmle mücadelenin sınıflandırılması esnasında başvurulan diğer bir ayrım ise mücadelenin gerçekleştirildiği zemine ilişkindir. Bu noktada terörizmle mücadele yurt içi (*domestic*) ve uluslararası (*international*) olmak üzere iki düzeyde yürütülmektedir (Schmid ve Crelinsten 1993, 312). Bir devletin egemenlik hakkını kullanmasından kaynaklanan yurt içi terörizmle mücadele; tek bir ülkede uygulanabilen yasal ve idari politikaları, özel yetkili mahkemeleri, özel usul kurallarını, özel tutukluluk rejimlerini, özel polis güçlerini veya özel müzakere ekiplerini içermektedir.

Diğer yandan terörizmle uluslararası düzeyde mücadele ise uluslararası nitelikli yasal enstrümanların güçlendirilmesini, terörizmle suçlanan kişi ve gruplara finans, eğitim ve barınma desteği sağlayan ‘sponsor’ devlete yönelik ekonomik yaptırımları, uyuşturucu ve silah ticareti gibi terörizme finansal destek sağlayan faaliyetlerin dağıtılmasını ya da askeri müdahale seçeneğini ihtiva etmektedir.

Bilindiği üzere devletler uluslararası ilişkilerin yegâne olmasa da merkezi aktörleri olmaya devam etmektedir. Bu çerçevede her devlet kendisine karşı tehdit oluşturan terörist yapıları elimine edebilmek amacıyla ulusal kapasiteleri doğrultusunda geliştirdikleri tedbirler bütününe hayata geçirmeyi sürdürmektedir. Buna karşın özellikle 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrası dönem incelendiğinde terörizmle uluslararası düzeyde sürdürülen mücadelenin giderek artan şekilde gündeme gelmeye başladığı gözlenmektedir. Bunun temel sebebi, çalışmanın daha önceki bölümlerinde de vurgulandığı gibi terörizm olgusunun giderek ulus devlet sınırlarını aşarak uluslararası düzeyde sonuçlar yaratmaya başlamasıdır.

Terör örgütleri günümüzde ulus aşan iletişim ve örgütlenme ağları oluşturabilmekte, kendi aralarında çeşitli düzeylerde işbirliği tesis ederek bilgi transferi yapabilmekte ve kolaylıkla finansman elde edebilmektedir. Terörist yapılar ayrıca, devletler arası rekabet ve ihtilafları avantaja dönüştürmekte ve teknolojik gelişmeleri örgütsel faaliyetlerine dâhil edebilmektedir. Sayılan bu hususlar neticesinde terör örgütleri bölgesel ve uluslararası düzeyde etki kapasitelerini ciddi şekilde artırmayı başarmaktadır. Dolayısıyla terörizme karşı mücadelede ulusal tedbirler yetersiz kalmakta ve uluslararası bir yaklaşım kaçınılmaz hale gelmektedir.

BÖLÜM III

TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ

Bu bölümün amacı terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin önemini ortaya koymak ve muhtelif seviyelerde geliştirilen işbirliği çabalarını gözler önüne sermektir. Çalışmanın kavramsal çerçeve başlığını taşıyan bölümünde belirtildiği gibi insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan terörizm; siyasal, sosyal ve teknolojik değişimler neticesinde sürekli bir biçimde nitelik ve boyut değiştirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan değişimler ise terörizmin ulus aşan ve tahrip gücü yüksek bir karaktere bürünmesine yol açmıştır.

Terörizmin doğasında meydana gelen dönüşümler terörizme karşı sürdürülen mücadelenin de yapısını değiştirmektedir. Geçmiş yıllarda devletlerin kendi iç mekanizmalarıyla yürüttüğü bu mücadelenin güncel tehditler karşısında yetersiz kalması uluslararası işbirliğini zaruri hale getirmektedir. Bu çerçevede devletler arası işbirliğini güçlendirmek amacıyla kurulan ve belirli işlevlerle donatılan uluslararası örgütler, terörizmle mücadele alanında çeşitli roller üstlenmektedir. Ne var ki terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği bir türlü arzu edilen seviyelere ulaşamamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla; terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğini gerekli kılan nedenler üzerinde durulacak; terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin neden zor olduğu açıklanacak; terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği alanları hakkında bilgi verilecek ve uluslararası örgütlerin terörizmle mücadele açısından oynadığı role değinilecektir.

3.1. Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Gerekliliği

Terörizm olgusunun tarihsel evriminin aktarıldığı bölümde vurgulandığı üzere siyasal saiklerle, iradi ve sistematik şiddet kullanımı olarak tanımlanan terörizm tarih boyunca ciddi dönüşümler geçirmiştir. Önceki yüzyıllarda ilkel silahlarla yürütülen ve sınırlı bir coğrafi bölgede etkisini hissettiren terörizm, geline nokta ulaşım ve iletişim teknolojilerinin baş döndürücü gelişimi, etki kapasitesi yüksek silah ve teçhizatların yaygınlaşması ve öğrenen yapılar olarak terör örgütlerinin lojistik ve istihbari yeteneklerinin olgunlaşması ile birlikte uluslararası bir tehdit unsuru haline gelmiştir.

Uluslararası ilişkilerin temel aktörü durumundaki devletler yalnızca üzerinde otorite tesis ettiği ülkesel sınırlar içerisinde planlama, karar alma ve uygulama yeteneğini haizken, ulusal sınırlar ile kendilerini sınırlamayan terörist yapılar dünyanın her yerinde faaliyet gösterebilmektedir. Özellikle küreselleşme sürecinin büyük bir hız kazanması ile birlikte ortaya çıkan yeni iletişim ortamları vasıtasıyla dünyanın pek çok noktasında propaganda yapabilen ve eleman temin edebilen, ayrıca sanal bankacılık işlemleri üzerinden para akışını gerçekleştirerek finansal ihtiyaçlarını karşılayabilen terör örgütlerine karşı hudutları dışında herhangi bir yetkisi bulunmayan ulus devlet formu ile üstünlük sağlayabilmek giderek zorlaşmaktadır.

Bu minvalde terörizm tehdidinin geldiği aşama devletleri terörizme karşı işbirliğini derinleştirmeye sevk etmektedir. Terörizmle mücadelenin uluslararası seviyede yürütülmesi iki ya da daha fazla devletin aralarında kurdukları mekanizmalarla sağlanabileceği gibi, devletlerin bir araya gelerek oluşturdukları ve ayrı bir tüzel kişiliğe sahip uluslararası örgütler aracılığıyla da gerçekleştirilebilmektedir. Özellikle Soğuk

Savaş'ın sona ermesi ile birlikte bir aktör olarak uluslararası sistemdeki özgül ağırlığı artan uluslararası örgütlerin terörizmle mücadelede üstlendiği rol ve sorumluluklar son yıllarda giderek artmaya başlamıştır.

Terörizmle mücadelede başarı sağlanabilmesi için uluslararası işbirliğinin kaçınılmaz olduğu düşüncesi son zamanlarda yaygınlık kazansa da terörizmle mücadeleyi devletler arası bir bağlama kavuşturma girişimleri oldukça eski tarihlere uzanmaktadır. Bu bakımdan terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin önemini ve geldiği aşamayı kavramak için işbirliği çabalarının tarihsel seyrine göz atmak faydalı olacaktır.

Terörizmle mücadele alanında uluslararası işbirliği oluşturma girişimleri ile alakalı ilk örnekler 19. yüzyılın sonlarına dayanmaktadır. Bu dönemde anarşist terör örgütlerinin eylemlerini yoğunlaştırması ve sınır ötesi bağlar kurmaya başlamasıyla birlikte devletler terörizm olgusuna karşı kayıtsız kalamamıştır. 1880'li yıllardan itibaren baş gösteren anarşist dalgayla paralel olarak Avrupa genelinde çok sayıda bombalama eyleminin vuku bulması ve Rus Çarı, Fransa Devlet Başkanı, İspanya Başbakanı ve Avusturya İmparatoriçesinin peşi sıra terör eylemlerine kurban gitmesinin ardından bir grup devlet 1898 yılında, İtalya'nın Roma kentinde bir araya gelerek gizli bir konferans düzenlemiştir (Jensen 1981, 323). Literatürde 'uluslararası anti-anarşist konferans' olarak da adlandırılan Roma Konferansı'nda terörizmle mücadele konusunda devletlerarası işbirliğinin nasıl sağlanabileceği üzerine tartışmalar yürütülmüştür.

Roma Konferansı'nın akabinde 1904 yılında, Rusya'nın St. Petersburg kentinde anarşist motifli terörizmle mücadele amacıyla gizli bir protokol imzalanmıştır. Söz

konusu iki gelişme, gerek Avrupa'nın güvenlik alanındaki işbirliği çabalarını sembolize etmesi gerekse de Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı'nın (INTERPOL) kökenlerini temsil etmesi bakımından önem teşkil etmektedir (Jensen 1981, 324). Mamafih devletler arasında artan gerginlik ve rekabet nedeniyle bu dönemde sürdürülen işbirliği çabaları kayda değer sonuçlar üretememiştir.

Anarşist karakterli terörizm dalgası 1. Dünya Savaşı'nın ardından etkisini yitirmiş lakin terörizm boyut değiştirerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir. İki savaş arası dönem (*inter-war period*) olarak adlandırılan süreçte bağımsızlık talep eden milliyetçi hareketler amaçlarına ulaşmak adına yoğun bir biçimde teröre başvurmuştur. Artan terör eylemleri neticesinde, uluslararası toplum terörizm meselesine ilgisiz kalamamış ve konuyu yeniden gündemine almıştır.

Terörizm meselesinin uluslararası hukukun gündemine ilk kez gelişi 1926 yılında, Romanya tarafından MC'ye sunulan "Terörizmin Bastırılmasının Evrenselleştirilmesi İçin Uluslararası Sözleşme" teklifi ile gerçekleşmiştir. Ancak Romanya'nın önerisi sonuçsuz kalmıştır (Saraçlı 2007, 1051). 9 Ekim 1934 tarihinde Yugoslavya Kralı Aleksander Karadjordjevic ve Fransa Dışişleri Bakanı Louis Barthou'nun Marsilya'da siyasi bir suikast sonucu öldürülmesinin ardından MC yeniden terörizm konusuna eğilmiş ve 16 Kasım 1937'de 'Terörizmin Önlenmesi ve Bastırılmasına ilişkin Cenevre Sözleşmesi" kabul edilmiştir. Buna karşın söz konusu sözleşme hiçbir zaman yürürlüğe konulamamıştır (Saraçlı 2007, 1053).

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında terörizm ideolojik bir içerik kazanarak devletler açısından tehdit arz etmeye devam etmiştir. Lakin bu dönemde, devletlerin birincil tehdit

algılamasının nükleer ve konvansiyonel savaşlar olması, terörizm meselesinin güvenlik gündeminin alt sıralarında kalmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte 1970’li yıllarda terörizmin uluslararasılaşması ve sınır aşan terör eylemlerinin sayısında kayda değer bir artış yaşanmasıyla beraber terörizmle devletler arası işbirliği zemininde mücadele edilmesi gerektiği fikri belli ölçüde kabul görmeye başlamış ve bu dönemde terörizmle mücadele amacıyla çeşitli uluslararası sözleşmeler imzalanmıştır.

Soğuk Savaş’ın ardından etnik ve dini kimliklere dayalı çatışmaların artması, istikrarsız rejimler ve başarısız devlet yapıları sonucu çok sayıda ülkede otorite boşluğunun doğması ve küreselleşme nedeniyle artan uluslararası hareketlilik gibi hususlar terörizmin büyük bir ivme kazanmasına yol açmıştır. Bu vetirede özellikle dini motifli terör eylemlerinin sayısında büyük bir patlama yaşanmıştır (Bergesen ve Lizardo 2004, 42). Tüm bu gelişmeler devletlerin ve uluslararası örgütlerin terörizm meselesine olan hassasiyetlerini arttırmalarına yol açmıştır.

Uluslararası toplumun terörizm algısını dramatik şekilde değiştiren olay ise 11 Eylül 2001 tarihinde El Kaide örgütü tarafından ABD’de gerçekleştirilen terör saldırıları olmuştur. Bu saldırılar terörizmin ve terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği çabalarının tarihinde bir milat olarak kabul edilmektedir. Bu tarihten sonra, geçmişte ağırlıklı olarak devletlerin iç sorunu olarak görülen terörizm, küresel bir tehdit olarak addedilmeye başlanmış ve çağımızın temel güvenlik sorunu haline dönüşmüştür. Bu

durumla paralel olarak terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği arayışları hız kazanmaya başlamıştır.¹⁶

Görüldüğü üzere terörizmle mücadelede işbirliği çabaları ile terörizmin tarihsel dönüşümü birbirine koşut bir gelişim seyri izlemektedir. Bu itibarla terörizmin uluslararasılaşmasına ve tahrip kapasitesini artırması ile paralel olarak terörizme karşı uluslararası işbirliğinin önemi her geçen gün artmaktadır.

3.2. Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliğinin Zorluğu

Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin gerekliliği hususunda geniş bir mutabakat sağlanmasına rağmen uygulamada bir takım problemlerle karşılaşmaktadır. Bu durumun iki temel nedeni olduğunu söylemek mümkündür. Birinci neden terörizmle mücadelenin kendine has bir doğaya sahip olması; ikinci neden ise uluslararası sistemin anarşik bir karaktere sahip olmasıdır (Tardy 2004).

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de vurgulandığı üzere terörizm, tanımlı üzerinde geniş bir mutabakat sağlanamayan muğlak bir tehdit biçimidir (Çaycı 1989, 7).

¹⁶ 11 Eylül saldırılarının ardından çok sayıda ülke yayınladıkları terörle mücadele strateji belgelerinde terörizmin devletlerin kendi ulusal politikalarıyla başa çıkamayacağı bir meseleye dönüştüğüne vurgu yapmış ve terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin önemine dikkat çekmiştir. Bunlardan bazılarını örnek vermek gerekirse; 2011 yılında yayınlanan ABD Terörle Mücadele Stratejisi'nde (U.S. *National Strategy for Counter Terrorism*), terörizmle mücadelenin çok uluslu ve çok boyutlu bir perspektifle icra edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı (*Home Office*) tarafından hazırlanan Terörle Mücadele Stratejisi'nde (*CONTEST*), terörle mücadelede başarı sağlanabilmesi için uluslararası işbirliği mekanizmaları kurulmasının büyük önem arz ettiği kaydedilmiştir. İsveç hükümeti tarafından 2014 yılından ilan edilen Terörizmle Mücadele Strateji Belgesi'nde (*The Swedish counter-terrorism strategy*) de İsveç'in terörizmin engellenmesi için uluslararası işbirliği girişimlerini destekleyeceğine atıf yapılmıştır. Hollanda Ulusal Güvenlik ve Terörle Mücadele Koordinatörü tarafından yayınlanan ve ülkenin 2016-2020 yılları arasındaki terörizmle mücadele stratejilerini belirleyen belgede (*National Counterterrorism Strategy*) mevcut tehdidin ulus ötesi niteliği vurgulanarak uluslararası işbirliğini geliştirmek ve teşvik etmek için çaba sarf edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Uluslararası hukuk alanında tüm devletleri bağlayıcı kapsamlı bir terörizm tanımının ortaya konulamaması; devletlerin terörizmle mücadelede ulusal politikalarına ağırlık vermeleri ve etkin bir işbirliği mekanizmasının geliştirilememesi sonucunu doğurmaktadır (Başaren 2000). Buna ek olarak uluslararası sistemde devletler arası ilişkileri düzenleyen üst bir otoritenin bulunmaması hâlihazırda zor olan işbirliği meselesini daha da kompleks bir hale getirmektedir.

Esas itibariyle ortak bir terörizm tanımı üzerinde uzlaşamaması ve devletlerin terör örgütlerine karşı ulusal düzeyde mücadele etmeyi tercih etmesi hususlarının da uluslararası sistemin anarşik yapısıyla doğrudan ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu nokta da bizi uluslararası ilişkiler disiplininin temel tartışma eksenlerini oluşturan anarşi ve işbirliği sorunsalını daha yakından incelemeye sevk etmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın bu kısmında uluslararası sistemdeki anarşi problematiğinin uluslararası işbirliğine etkileri ve terör örgütlerine sağladığı avantajlar; realizm, liberalizm ve inşacılık perspektifinden ele alınacaktır.

Temelleri insan doğasından kaynaklanan mutlak kanunlar üzerine inşa edilmiş bir fikir sistemi olduğu iddiasını taşıyan realist ekol, insan doğasının bencil olması, güce yönelik karşı konulmaz bir arzu beslemesi ve uluslararası sistemin anarşist yapısı nedeniyle devletler arası rekabet ve çatışmayı mutlak ve değişmez bir durum olarak algılamaktadır (Morgenthau 1970 [1948]). Bu varsayımlardan yola çıkan realistlere göre devletler nispi kazançlarına odaklanmakta, bu husus da devletler arasında kurulması planlanan işbirliği girişimlerinin kalıcı bir nitelik kazanamamasına yol açmaktadır. Uluslararası işbirliğinin geçici bir mahiyete sahip olduğunu vurgulayan realistler, bir

devletin güvenliğini sağlamanın yolunun güç maksimizasyonundan geçtiğini savunmaktadır.¹⁷

Realizmin eksik yönlerini gidermeyi hedefleyen neorealistler ise klasik realistlerin büyük anlam yükledikleri insan doğasını muğlak bir kavram olması hasebiyle analizlerine dâhil etmemiş; devletlerin davranışlarını ağırlıklı olarak uluslararası sistemin yapısıyla açıklamaya çalışmışlardır. Neorealizmin kurucusu Kenneth Waltz, (1979) uluslararası sistemin anarşik yapısı nedeniyle devletlerin birbirlerine şüphe ile yaklaştıklarını ve mevcudiyetlerini koruyabilmek adına yalnızca kendi öz güçlerine (*self-help system*) dayandıklarını öne sürmektedir. Neorealizmin bir diğer önemli temsilcisi John J. Mearsheimer'a göre (2001) ise anarşinin varlığı devletlerin birbirlerine kuşku ile yaklaşmalarına yol açmakta; bu nedenle de aralarında tesis etmeye

¹⁷ Kadim bir düşünce akımı olduğunu vurgulamak adına, realizm görüşlerini Yunan tarihçi Thucydides'e (2010) kadar dayandırmaktadır. Thucydides'in Atina ile Sparta arasındaki güç dengesinde yaşanan bozulmanın meydana getirdiği güvenlik kaygısı neticesinde yaşanan savaşın sistematik analizini yaptığı "Peloponnes Savaşları" (*Peloponnesian War*) adlı eseri realizmin kurucu metinlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Realizmin ezeli bir mahiyet taşıdığı iddiasını desteklemek için görüşlerine sıkça atıf yaptığı diğer bir düşünür Niccolo Machiavelli'dir (1994 [1532]). Ahlaki duyarlılıkların devletler arası ilişkilerde yeri olmadığını belirten; her devletin kendi mevcudiyetini sürdürmek için çaba harcaması ve bu doğrultuda güce sahip olması gerektiğini salık veren Machiavelli'ye göre "*insan, iflah olmaz şekilde inatçı, para canlı ve güç arzulayandır ve bencillik tüm insan ilişkilerinin can evidir.*" Machiavelli, insanın doğuştan sahip olduğu bencillik nedeniyle, çatışmanın sosyal davranışın temel karakteristiğini oluşturduğunu öne sürmekte, bu sebeple devletler arasında sonu gelmez bir gerginlik ve savaş halinin yaşandığını ileri sürmektedir. Realist gelenek üzerinde derin tesirleri olan bir başka simge isim Thomas Hobbes'tur (2007 [1651]). Hobbes'un realist düşünceye en ciddi katkısı insan doğasının özü itibarıyla kötü olduğuna ilişkin ön kabulüdür. Hobbes'a göre tüm çatışmaların temelinde insan doğasında yer alan 3 temel güdü olan rekabet, güvensizlik ve şan/şeref bulunmaktadır. Hobbes'un realizme ikinci katkısı ise anarşiyi kargaşa ile eş değer gören yaklaşımıdır. Hobbes düzen tesis edici üst bir otorite bulunmadığı takdirde çatışmanın kaçılmaz olacağını kaydetmiştir. Hobbes'a göre "*devlet olmadıkça herkes herkese karşı daima savaş halindedir. Buradan şu açıkça görülür ki, insanlar hepsini birden korku altında tutacak genel bir güç olmadan yaşadıkları vakit, savaş denilen o durumun içindedirler ve bu savaş herkesin herkese karşı savaştır.*" Realizm, Hobbes'un bu görüşlerinden yola çıkarak, uluslararası sistemde devletleri bağlayıcı karar alma gücünü haiz bir üst otoritenin yokluğunu devletler için sürekli bir güvensizlik ortamı olarak değerlendirmektedir. Thucydides, Machiavelli ve Hobbes gibi düşünürlerin fikirlerinden yararlanarak realizmin uluslararası ilişkiler disiplinin temel teorilerinden biri olmasında hatırı sayılır katkıları olan Hans J. Morgenthau (1970 [1948]) da siyasetin kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalarla yönetildiğini savunmuş ve bu çerçevede devletlerin kendi güvenliklerini sağlamak adına belirli ahlaki kriterler ile sınırlanamayacağını ve güç odaklı bir siyaset izleyeceğini belirtmiştir.

çabaladıkları işbirliği mekanizmaları sürekli bir biçimde başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.¹⁸ Öte yandan devletlerin birbirlerine karşı duymuş olduğu daimi kuşku hali de her devletin kendi gücünü artırma yoluna gitmesine neden olmakta ve bu durum diğerleri tarafından tehdit olarak algılanarak benzer şekilde güç peşinde koşmalarına yol açmaktadır. Güvenlik ikilemi (*security dilemma*) olarak nitelendirilen bu durum kısır bir döngü içerisinde, devletlerin güç ve güvenlik arayışı içerisinde oldukları bir uluslararası ortamın zuhur etmesine sebep olmaktadır (Waltz 1979).

Realistlerin sahip olduğu pesimist insan doğası tasavvurunun aksine insanın özünde rasyonel ve iyi olduğu görüşünü savunan liberaller, insanın aklıyla hareket ederek sorunlarına çözüm geliştirme yeteneğinin işbirliği ve uyumu meydana getireceğini savunmuştur (Oğuzlu 2014). Bu doğrultuda dünya tarihinin yalnızca çatışmalardan ibaret olmadığını, çatışmalara sebebiyet veren koşulların düzeltilmesi halinde devletler arası uyumun tesis edilebileceğini savunan liberallere göre realistlerin sandığının aksine devletler nispi kazançları yerine mutlak kazançlarına (*absolute gain*) odaklanmakta, işbirliği her iki tarafa da kazanç sağladığı için bunu tercih etmektedir.

Liberaller ayrıca, barış ve güvenliğin sağlanmasında uluslararası hukuka ve uluslararası örgütlere de özel önem atfetmektedir. Bu bağlamda liberaller, uluslararası normlar, kurumlar ve rejimler aracılığı ile (realistlerin devletlerarası rekabeti ve gerilimi

¹⁸ John J. Mearsheimer'a göre (2001) uluslararası sistemin üç temel özelliği bulunmaktadır: Birincisi, devletler anarşik bir ortamda faaliyet göstermektedir ve devletlerin üzerinde bir üst otorite bulunmamaktadır. Anarşik bir yapıya sahip olması nedeniyle uluslararası sisteme düzensizlik/kaos hakimdir. İkincisi tüm devletler belli ölçülerde askeri kapasiteye sahiptir. Her devlet askeri kapasitesini saldırgan amaçları doğrultusunda kullanabileceği için diğerlerine zarar verme imkânına sahiptir. Üçüncüsü, devletler diğerlerinin niyetlerinden asla kesin olarak emin olamazlar. Devletlerin birbirlerinin niyetlerinden emin olamayacakları ve mevcut niyetlerin gelecekte değişmeyeceğinin garantisi olmadığı için devletler arası ilişkilerde daimi güvensizlik iklimi hâkimdir.

tırmandırdığını varsaydığı) anarşik yapının etkilerinin kontrol altına alınabileceğini ve kolektif güvenliğin sağlanabileceğini öne sürmektedir. Özellikle zaman içerisinde klasik liberal teorinin noksanlıklarını telafi etmek amacıyla geliştirilen neoliberal kuramlar, güvenliğin tesis edilmesinde uluslararası örgütlere, işbirliğine ve karşılıklı bağımlılık olgusuna büyük önem atfetmiştir.

1990'lı yıllar ile birlikte, anarşi ve işbirliği olgusu farklı uluslararası ilişkiler teorilerinin perspektifinden de incelenmeye başlanmıştır. Bu dönemde, güvenlik çalışmalarını en fazla etkileyen teori ise inşacılık (konstrüktivizm) olmuştur. İnşacılar şiddet kullanma tekeli haiz olması hasebiyle devleti esas analiz birimi olarak değerlendirmiş, lakin devletin sistemin biricik aktörü olduğu fikrine karşı çıkmıştır. Nitekim inşacılar, güvenliği salt devletin güvenliği olarak değerlendirmekten kaçınarak çok boyutlu bir güvenlik yaklaşımı geliştirmiştir.

İnşacı teorinin analizlerinin merkezinde yer alan kavramlardan biri kimliktir. Bu yaklaşıma göre kimlik devletlerin dış politika yapım sürecini anlama noktasında kritik bir öneme sahiptir. Devletlerin kendilerine izafe ettiği kimliklerin ulusal çıkar algılamasını biçimlendirdiğini öne süren inşacılar göre devletler ilk olarak kendilerine bir kimlik atfetmekte akabinde benimsedikleri kimlik ekseninde bir güvenlik tanımlaması yapmaktadır. Wendt, devletlerin müttefikleri ile hasımlarının benzer özellikler taşıyan davranışlarına birbirinden farklı manalar yüklemelerinin sebebinin de tehdit algılamaları olduğunu belirtmiştir. ABD'nin sahip olduğu askeri güç Kanada ve Küba tarafından farklı değerlendirilmekte ya da İngiliz füzeleri ABD için Sovyet füzelerine göre farklı bir anlam ifade etmektedir (Wendt 1992).

Uluslararası ilişkiler disiplininde önemli bir yer tutan anarşi kavramını da ele alan inşacılar, uluslararası sistemde devletleri bağlayıcı karar alma yetkisini haiz üst bir otoritenin eksikliğinden ötürü anarşinin varlığını kabul etmiş ancak mühim olanın anarşi kavramının içeriğinin nasıl doldurulduğu olduğunu belirtmişlerdir (Wendt 1992). İnşacılar bu argüman doğrultusunda, realistler tarafından savunulan, anarşinin mutlak surette çatışma ve kaosa neden olacağı savını reddetmiş ve devletler arasında işbirliği tesis edilebileceğini ileri sürmüşlerdir.

Teşkil ettiği öneme rağmen terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin yeteri kadar olgunlaşmaması, realist teorilerin uluslararası sistemde anarşik yapıdan kaynaklanan güvensizlik ikliminin hâkim olduğu savını belli ölçüde doğrulamaktadır. Bu bakımdan devletler, ulusal güvenlik meselesi olarak algıladıkları terörizmle mücadelede sahip oldukları egemenliği daraltacak ve hareket kabiliyetlerini sınırlayacak angajmanlara dâhil olma noktasında çekingen bir tavır sergilemektedir.

Devletler ayrıca büyük ölçüde nispi çıkarlarına odaklandıkları için silahlı bir hareketi terör örgütü olarak nitelendirme yetkisinin ulusal makamlarında kalmasını tercih etmektedir. Bu durum devletlerin terörizme karşı yaklaşımlarında çifte standart uygulamalarına yol açmaktadır. Başka bir deyişle, devletler ulusal bağımsızlık hareketleri çerçevesinde gerçekleştirilen eylemler ile terör eylemleri arasındaki ayrımı net bir biçimde ortaya koymamakta; çıkarları ya da ideolojik yönelimleri ekseninde hareket etmektedir.¹⁹

¹⁹ Devletlerin terör örgütlerine karşı sergilediği paradoksal tutum, terörizm çalışmaları literatüründe “birinin teröristi diğerinin özgürlük savaşçısıdır” vecizesi ile ifade edilmektedir (Jenkins 1974, 10-11).

Buna ek olarak devletler, düşman olarak addettiği devletleri istikrarsızlaştırmak için terör örgütlerini kullanışlı araçlar olarak algılamaktadır (Saraçlı 2007, 1053). Özellikle silah teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin konvansiyonel savaşların yarattığı maliyet ve tahribatı artırması nedeniyle devletler sıcak çatışmalardan kaçınmakta ve terör örgütleri üzerinden vekâlet savaşları (*proxy war*) yürütmektedir. Devletler arasındaki rekabet ve yaklaşım farklılıkları ise Soğuk Savaş yıllarından beri terör örgütleri tarafından avantaja dönüştürülmektedir. Terör örgütleri devletler arası ihtilaflar sayesinde kendileri açısından güvenli bölgeler yaratmakta, silah ve mühimmat desteği almakta, finansal kaynaklar elde etmekte ve militanlarına silahlı eğitim alacakları kamplar kurma imkânı bulmaktadır.

Öte yandan terörizmle mücadele amacıyla oluşturulan uluslararası işbirliği mekanizmalarının yeterli düzeyde işlerlik kazanamaması, bu alanda sergilenen işbirliği çabalarında herhangi bir ilerleme kat edilmediği anlamına da gelmemektedir. Bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında daha ayrıntılı şekilde değinileceği üzere, uluslararası sistemin anarşik doğasından kaynaklanan sorunları ortadan kaldırmak ve/veya azaltmak adına inşa edilen uluslararası örgütlerin, terörizmle mücadele alanında üstlendiği rol ve sorumluluklar geçmiş yıllara nispetle giderek artmaktadır. Ne var ki uluslararası sistemde tüm devletleri bağlayıcı karar alma yetkisini haiz üst bir otoritenin eksikliği bu alandaki çabaların dağınık ve systemsiz bir görünüm kazanmasına neden olmaktadır.

Hülasa, günümüzde gelinen nokta itibariyle değerlendirecek olursak terörizmle mücadele amacıyla tesis edilen uluslararası işbirliği mekanizmalarının halen istenilen düzeye erişemediğini ancak Soğuk Savaş'tan günümüze kadar gelen süreç bütüncül bir

anlayışla göz önünde bulundurulduğunda söz konusu mekanizmaların az da olsa bir ilerleme kaydettiğini söylemek mümkündür.

3.3. Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği Alanları

Terörizmle mücadele çok boyutlu bir yaklaşım gerektiren kompleks bir konudur. Dolayısıyla terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin de çok yönlü ve birden fazla alanı kapsayan şekilde tasarlanması gerekmektedir (Tardy 2004). Söz konusu işbirliği alanları birbirinden bağımsız olmakla birlikte aynı amacın farklı veçhelerini teşkil etmeleri bakımından birbiriyle yakından bağlantılıdır.

Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği alanlarına ilişkin farklı çalışmalarda çeşitli sınıflandırmalar ile karşılaşmak mümkündür. Nora Bensahel'e göre (2006, 35) terörizmle mücadele etmek amacıyla oluşturulan uluslararası işbirliği; askeri işbirliği, terörizmin finansmanı ile mücadele, kolluk faaliyetleri, istihbarat paylaşımı ve yeniden inşa alanlarındaki koalisyonları kapsamaktadır. Thierry Tardy (2004, 121) uluslararası işbirliği alanlarının normatif ve yasal düzenlemelerin yanı sıra toplumun bilinçlendirilmesi, istihbarat ve polis servisleri arasındaki bilgi paylaşımı, karşılıklı yardım, üçüncü taraflara destek verme, ortak kurumlar oluşturma ve irtibat personeli tayin etme gibi operasyonel öğeleri de içerdiğini ifade etmiştir. James Lutz ve Brenda Lutz (2011, 104-105) ise uluslararası işbirliğinin; terörizme karşı küresel uyumu ve ortak mücadeleyi inşa eden diplomatik çabaları, istihbarat birimleri arasındaki işbirliğini, terör örgütlerinin finansal akışını bozmayı ve örgütlerin sempatizan desteğini sınırlamayı kapsadığını belirtmiştir.

Bu çalışmada, terörizm tehdidiyle başa çıkabilmek için tesis edilen uluslararası işbirliği alanları literatürdeki sınıflandırmalardan da yararlanılarak diplomatik işbirliği, istihbarat paylaşımı, terörizmin finansmanını engellemeye dönük işbirliği, polis ve adli işbirliği, askeri işbirliği, teknik destek ve personel eğitimi alanında işbirliği ile kamuoyunun bilinçlendirilmesi olmak üzere 7 başlık altında incelenecektir.

3.3.a. Diplomatik İşbirliği

Diplomasi uluslararası terörizme karşı mücadelede oldukça kritik bir role sahiptir. Öyle ki diplomasi, terörizmle mücadele etmek amacıyla inşa edilen diğer işbirliği alanlarının da temelini oluşturmaktadır (Pillar 2001, 10). Başka bir ifadeyle, devletler arasındaki diplomatik ilişkiler olgunlaşmadıkça terörizmle mücadele alanında kapsamlı bir işbirliği tesis edilebilmesi mümkün görünmemektedir.

Bilindiği gibi terör örgütleri sınır tanımayan bir organizasyon yapısıyla dünya genelinde faaliyet göstermekte, buna karşın devletler büyük ölçüde ulusal sınırları içerisindeki eylem ve işlemleri ile terörizme karşı mücadele etmeye çalışmaktadır. Her devletin kendi ulusal terörizmle mücadele mevzuatına sahip olduğu bir uluslararası ortamda ise bahse konu yasal düzenlemeler arasında bir uyum oluşturma ve terörizmle mücadelede ortak bir anlayış meydana getirme noktasında diplomatik işbirliğine şiddetle gereksinim duyulmaktadır (COE-DAT 2014).

Diplomasinin terörizmle mücadeleye temel katkısı devletlerin ortak hareket etmesini kolaylaştırmasıdır. Daha önce de vurgulandığı üzere, devletler ulusal kaygılarından dolayı uzun yıllardır evrensel bir terörizm tanımı geliştirilmesi fikrine mesafeli yaklaşmaktadır. Buna karşın diplomatik girişimler neticesinde imzalanan çok

sayıda hukuki belgede terörizmin bir çerçevesi çizilmiş ve bu alanda belirli ilerlemeler sağlanmıştır. Ek olarak diplomatik çabalar neticesinde dünya üzerinde aktif olan çok sayıda terör örgütü yasaklanarak faaliyetleri sınırlandırılmıştır (Lutz ve Lutz 2011, 104). Altı çizilmesi gereken diğer bir nokta da diplomatik çabaların, terör örgütlerinin varlığını sürdürebilmesinde önemli bir işlevi bulunan (terör örgütleriyle benzer ideolojik kaygıları taşıyan göçmen nüfus ya da sempatizanlardan gelen) dışsal desteği kesme noktasındaki olumlu katkılardır.

Yine de belirtmek gerekir ki, diplomatik işbirliği terör örgütlerinin kapasitesini zayıflatma bakımından işlevsel olsa dahi terörizm tehdidinin bütünüyle ortadan kaldırılması bakımından tek başına yeterli gelmemektedir (Pillar 2001, 11). Bu açıdan diplomatik düzeyde alınan kararların mutlaka uygulamaya geçirilmesi ve diğer işbirliği alanları ile takviye edilmesi gerekmektedir.

3.3.b. İstihbarat Paylaşımı

Terörizmle mücadele ederken kullanılan araç ve yöntemlerin etkili şekilde sonuç vermesinin ön şartı hedef alınan terörist yapıların amaç, metot ve kapasitelerinin tespit edilmesi ve bu hususlara uygun tedbirler geliştirilmesidir. Bu bakımdan istihbaratın, terör eylemlerinin önlenmesi noktasında en mühim unsuru teşkil ettiğini söylemek abartılı bir yorum olmayacaktır (Hamilton 2005).

Bilindiği üzere terör örgütlerinin neredeyse tamamı hücre tipi örgütlenme modelini benimsemekte ve faaliyetleri esnasında gizliliğe azami ölçüde riayet etmektedir (White 2009, 46). Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler terör örgütleri tarafından yakından takip edilmekte ve örgütsel faaliyetlerde kullanılmaktadır.

Dolayısıyla terörizmle mücadeleden birincil derecede sorumlu olan birimlerin terör örgütlerinin iletişim ve haberleşme kanallarına nüfuz edebilmesi ve ihtiyaç duyulan bilgiye erişmesi kolay olmamaktadır. Bu cihetle devletler sağlıklı şekilde işleyen bir istihbarat yapılanmasına ihtiyaç duymaktadır.

Terörizmle mücadele alanında istihbaratın önemi özellikle 11 Eylül terör saldırılarından sonra yoğun şekilde gündeme gelmeye başlamıştır (Nelson 2011). Bu denli sarsıcı sonuçlara yol açan bir terör saldırısının istihbarat birimleri tarafından önceden haber alınamaması, istihbarat kapasitesinin geliştirilmesi noktasında reform yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

Terörizmle mücadelede bu ölçüde ehemmiyet taşıyan istihbaratın devletler arası paylaşımı ise terörizmle uluslararası seviyede yürütülen mücadelenin en stratejik unsurlarından birini oluşturmaktadır (Bensahel 2006, 40). Bilhassa terörizmin sınır aşan karakteri dikkate alındığında, devletlerin eşgüdüm ve koordinasyonu olmaksızın uluslararası hareketliliğe sahip olan teröristlerin seyahat bilgilerine; terör örgütlerinin stratejilerine, iletişim ve haberleşme ağına, finansman akışına, eleman kazanma sürecine ve en önemlisi muhtemel eylem planlarına dair yeterli düzeyde bilgi toplanması mümkün görünmemektedir.

Bu noktada vurgulamak gerekir ki istihbarat paylaşımının terörizmle mücadeledeki diğer işbirliği alanlarına nazaran esaslı bir farkı bulunmaktadır. Tüm işbirliği alanları ağırlıklı olarak reaktif bir anlayışla terör örgütlerinin kapasitesini zayıflatmayı amaçlarken istihbarat paylaşımı proaktif bir perspektifle yaklaşan saldırıların engellenmesine odaklanmaktadır (Bensahel 2006, 40). Bu itibarla istihbarat

paylaşımının önleyici faaliyetin merkezi ögesi olduğunu söylemek abartılı bir yorum olmayacaktır.

Uluslararası terörizmin engellemesinde oynadığı kritik role karşın istihbarat paylaşımı meselesinin önemli bir sorun alanı teşkil ettiğini de belirtmek gerekir. Bilindiği üzere devletler ulusal çıkarlarını maksimize etme güdüsüyle hareket etmekte; kurumsal örgütlenmesini de bu amaç doğrultusunda şekillendirmektedir. Dolayısıyla farklı istihbarat kültür ve geleneğine sahip olan devletler arasındaki güven bunalımı nedeniyle istihbarat paylaşımında ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.

3.3.c. Terörizmin Finansmanını Engellemeye Dönük İşbirliği

Spontane şiddet eylemleri planlama ve kaynak olmadan gerçekleştirilse de organize siyasal şiddet hareketleri çeşitli gerekçelerle finansal kaynaklara gereksinim duymaktadır (White 2009, 55). G-7 ülkeleri tarafından uluslararası kara para faaliyetlerinin engellenmesi amacıyla kurulan Mali Eylem Görev Gücü'nün (FATF- *Financial Action Task Force*) 2008 yılında yayınladığı bir raporda, terör örgütlerinin finansman ihtiyacının iki temel nedeni olduğu kaydedilmiştir. Rapora göre birinci neden, spesifik bir terör eyleminin masraflarını finanse etmek; ikinci neden ise örgütsel altyapıyı güçlendirmek ve örgütün ideolojisini desteklemek gibi daha geniş organizasyonel maliyetleri karşılamaktır. Terör örgütlerinin mali ihtiyaçlarının nedenlerini somutlaştırmak gerekirse; eylemlerde ya da eğitimler sırasında kullanılan silah ve mühimmatı tedarik etme, örgüt üyelerinin barınma, beslenme ve giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılama ya da propaganda faaliyetleri kapsamında kullanılan basılı ya da elektronik yayınları hazırlama gibi hususları sıralamak mümkündür.

Terör örgütleri ihtiyaç duydukları fonları çeşitli yollardan temin edebilmektedir. Bu çerçevede söz konusu finansman yasa dışı kaynaklardan elde edilebileceği gibi görünürde yasalara aykırılık teşkil etmeyen kaynaklardan da sağlanabilmektedir (White 58-61). Yasa dışı yolların başında uyuşturucu ticareti, kara para aklama, kaçakçılık ve yasa dışı silah ticareti gibi organize suç faaliyetleri gelmektedir. Bu minvalde terör örgütleri suç örgütlerinin faaliyet alanlarına dahil olarak onlarla bir ittifak kurabileceği gibi herhangi bir partner ile temasa girmeden kendi başına da söz konusu eylemleri icra edebilmektedir.²⁰ Diğer taraftan terör örgütlerinin yasal yollardan edindiği gelirlerin başlıcaları ise aidat ve bağışlar, kültürel ve sosyal faaliyetlerden toplanan paralar, kâr amacı gütmeyen kuruluşlarından elde edilen gelirler, ticari faaliyetler ve yabancı devletlerden alınan destekler olarak sıralanabilir (Bantekas 2003, 316-320).

Terör örgütlerinin mevcudiyetini sürdürmesinde kritik bir işlevi olan finansman kaynaklarıyla mücadele, terörizmle mücadelenin en kritik bileşenlerinden birisidir (Pillar 2001). Bu bağlamda terör örgütlerinin finansal kaynak akışının tespit edilmesi, takip edilmesi ve engellenmesi amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yürütülmektedir. Özellikle ekonomik küreselleşme ile birlikte sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılması ve terör örgütlerinin ulus ötesi finansal ağlar meydana getirmesi neticesinde uluslararası işbirliği ihtiyacı giderek artmaktadır. Bu nedenle, terörizmin finansmanını önlemeye dönük sözleşmeler imzalanmakta ve uluslararası örgütlere bu minvalde sorumluluklar yüklenmektedir.

²⁰ Bu noktada vurgulamak gerekir ki terör örgütleri ile organize suç örgütleri arasında esaslı bir fark bulunmaktadır. Organize suç örgütleri söz konusu faaliyetleri salt finansal kazanım elde etmek için yaparken terör örgütleri ideolojik, dini ya da siyasi motivasyonlar ile hareket etmektedir.

Ne var ki terör örgütlerinin mali ağlarının takip edilmesi ve ortadan kaldırılması oldukça zor bir iştir. Devletler arasında ortak kabul gören bir terör örgütü listesi bulunmadığı için hangi örgütlerin finansal varlıklarının dondurulması gerektiğine dair bir uzlaşa sağlanamamaktadır (Bensahel 2006, 38). Diğer taraftan herhangi bir yapının terör örgütü olduğu ve kaynaklarına müdahale edilmesi noktasında görüş birliğine varılsa dahi terör örgütlerinin fonlarını esnek ve gayri resmi kanallar aracılığıyla kanalize etmelerinden dolayı söz konusu varlıkların tespiti ve dondurulması kolay olmamaktadır.

3.3.d. Polis ve Adli İşbirliği

Çalışma kapsamında sıklıkla vurgulandığı gibi terörizm tehdidi, günümüzde ulaştığı nokta itibariyle herhangi bir devletin topraklarıyla ya da dar coğrafi bir bölgeyle sınırlı değildir. Bu durumun en net göstergelerinden biri de teröristlerin ulus aşan hareketliliğidir. Dünyanın herhangi bir noktasında eğitim kampları ve üsler kuran bir terör örgütünün, ikinci bir ülkeden temin ettiği maddi kaynaklarla üçüncü bir ülke sınırları içerisinde saldırı düzenlemesi günümüzde neredeyse olağan hale gelmiştir.

Terör faaliyetlerinin tespit edilmesi, engellenmesi ve teröristlerin adil bir şekilde yargılanması öncelikle suçun gerçekleştiği ülkenin polis teşkilatı ve yargı organlarının görev alanına girmektedir. Buna karşın teröristlerin ulusal sınırları rahatlıkla aşabilmesi meseleyi karmaşık bir hale dönüştürmektedir. Bu sorunla başa çıkmanın en sağlıklı yolu ise kolluk kuvvetleri ve adli makamlar arasında uluslararası uyum ve koordinasyonun sağlanmasıdır (Pillar 2001, 11).

Terörizmle mücadele çok sayıda kurumun katkıları ve gözetiminde sürdürülse de bu alanda esas sorumluluğun kolluk kuvvetlerine ait olduğuna dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır (White 2003, 402). Dolayısıyla sınırları aşan terörizm olgusuna karşı verilen mücadelede kolluk kuvvetleri kritik bir rol üstlenmektedir. Kolluk kuvvetlerinin ulus aşan terörizmle mücadelede en önemli sorumluluğu ise sınır güvenliğini sağlamaktır. Küreselleşme süreci ile birlikte giderek zayıflayan sınır kontrolleri terör örgütleri tarafından istismar edilmektedir (Özcan 2003, 96). Bu bağlamda kolluk kuvvetlerinin sınır noktalarından giriş çıkışları yakından denetlemesi ve pasaport ile diğer belgeleri sorgulaması büyük önem taşımaktadır. Kolluk kuvvetlerinin uluslararası terörizmle mücadelede ikinci kritik görevi ise teröristlerin ya da şüpheli şahısların takibiyle ilgilidir. Bir devletin kolluk birimlerinin ülkelerindeki olağan dışı hareketliliği ya da şüpheli kişileri ilk anda fark edememeleri ihtimaline karşın kolluk güçlerinin kendi aralarında koordineli şekilde çalışması gerekmektedir (Bensahel 2006, 39).

Kolluk güçleri arasında kurulacak işbirliği ile yakından bağlantılı olan diğer bir işbirliği alanı ise adli makamlar arasındaki işbirliğidir. Terörizmle mücadelede adli işbirliği konuları genel itibarıyla ülkeler arasında karşılıklı hukuki yardım, mahkeme kararlarının karşılıklı tanınması, ceza kanunlarının uyumlu hale getirilmesi ve suçluların iadesi konularını kapsamaktadır. Adli işbirliği bağlamında ayrıca adli kayıtlara dair bilgi değişimi mekanizmalarının geliştirilmesi de hedeflenmektedir.

Şu ana kadar sıralanan tüm işbirliği alanlarında olduğu gibi polis ve adli işbirliğinde de birtakım sorun alanları ile karşılaşmaktadır. Devletlerin sorgulama, gözaltına alma ve kovuşturma ile ilgili prosedürlerinin birbirinden farklılık arz etmesi,

lkeler arası kanuni farklılıklar nedeniyle suçluların iadesinde zorluklar yaşanması ve kişisel verilerin paylaşımının demokratik teamüller bakımından sorunlu görülmesi gibi nedenlerle polis ve adli işbirliğinin gelişimi zaman almaktadır (Bensahel 2006).

3.3.e Askeri İşbirliği

Bilindiği gibi modern uluslararası hukukta devletlerin kuvvet kullanımı belirli istisnai haller dışında yasaklanmıştır. Bahse konu istisnai hallerin en önemlisi BM Anlaşmasının 51. maddesinde düzenlenen meşru müdafaa hakkıdır. Kuvvet kullanma yasağının ana istisnası durumundaki meşru müdafaa hakkı, devletlerin terörizme karşı uyguladıkları askeri operasyonlara da zemin teşkil etmektedir (Taşdemir 2006). Bu çerçevede terörizmle mücadele esnasında askeri unsurların kullanımı dönem dönem karşılaşılan bir durumdur.²¹ Terörizmle mücadelede silahlı kuvvetlerin başlıca kullanım alanları şunlardır (Hughes 2011):

- Sivil otoriteye askeri yardım götürmek,
- Terör örgütlerinin eylem yapma ihtimaline karşı caydırıcılık sağlamak,
- Terör örgütlerini hava ve deniz yoluyla tecrit etmek,
- Müttefik askeri kuvvetlere eğitim desteği sağlamak,
- Gizli operasyonlarda rol almak,
- Ön alıcı askeri harekâtlar düzenlemek,

²¹ Terörizm uzmanı Pillar'a (2001) göre askeri operasyon seçeneği terörizmle mücadelenin en güçlü biçimi ve teröristleri yenme kararlılığının en radikal göstergesidir.

- Rehine krizlerinde görev almak,
- Misilleme operasyonları gerçekleştirmek,
- Örgütün lider kadrolarına yönelik suikastler düzenlemek.

Terörizmle mücadelede askeri unsurların kullanımı esas itibariyle yeni bir gelişme değildir. Uluslararası işbirliği zemininin inşa edilememesi hasebiyle geçmişte bilhassa münferiden terörizme karşı kuvvet kullanımı örneklerine rastlanmaktadır. Bu kapsamda, İsrail'in Lübnan'da (1968), ABD'nin Libya (1986), Irak (1993) ve Sudan'da (1998) ve Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde (1995) gerçekleştirdiği askeri operasyonlar terörizmle mücadelede askeri güç kullanımına emsal gösterilebilir (Taşdemir 2006).

Bununla birlikte terör örgütlerine yönelik gerçekleştirilen askeri harekâtların önemli risk ve maliyetler barındırması nedeniyle devletler, diğer devletlerin ve uluslararası örgütlerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca düzenlenmesi planlanan askeri operasyonların bir koalisyon ya da uluslararası örgüt şemsiyesi altında yürütülmesi söz konusu girişimlerin uluslararası kamuoyu nezdindeki meşruiyetini de tahkim etmektedir.

Son yıllarda giderek yoğunlaşan terörist saldırılara binaen devletlerin ve/veya uluslararası örgütlerin işbirliğiyle gerçekleştirilen terörizmle mücadele operasyonlarının arttığı gözlenmektedir (Bensahel 2006, 36). Bu doğrultudaki en önemli askeri koalisyonlardan biri 11 Eylül terör saldırılarından kısa bir süre sonra inşa edilmiştir. 7 Ekim 2001 tarihinde ABD liderliğindeki koalisyon güçleri El Kaide terör örgütü için güvenli sığınak işlevi gören Taliban rejimini devirme, El Kaide ve Taliban liderlerini

yakalama, terör kamplarını dağıtma ve terörist faaliyetleri durdurma amacıyla Afganistan'a yönelik “Kalıcı Özgürlük Operasyonu” (*Operation Enduring Freedom*) isimli bir askeri harekât başlatmış; operasyon NATO unsurları tarafından da desteklenmiştir. Diğer taraftan benzer bir askeri girişim de Suriye’de yükselişe geçen IŞİD ile mücadele kapsamında hayata geçirilmiştir. Suriye’de meydana gelen otorite boşluğu neticesinde güç kazanan ve dünyanın pek çok noktasında sarsıcı eylemler gerçekleştiren IŞİD’le mücadele etmek amacıyla 2014 yılında yaklaşık 40 ülkenin katılımıyla bir askeri koalisyon kurulmuştur.

3.3.f. Teknik Destek ve Personel Eğitimi Alanında İşbirliği

Terörizmle mücadelede inşa edilen diğer bir işbirliği alanı da karşılıklı teknik destekler ve üçüncü taraflara yapılan yardımlardır (Tardy 2004, 121). Bu bağlamda devletler, terörizmle mücadele kapasitelerini geliştirmek için kendi aralarında yaptıkları anlaşmalar ile birbirlerine savunma ve güvenlik kapasitelerini güçlendirme ve personel eğitimi konularında teknik destek sağlamakta ve terörizmle mücadele alanındaki deneyimlerini aktarmaktadır. Buna ek olarak devletler, terörizmle mücadelede zafiyet gösteren üçüncü devletlere belirli alanlarda yardım götürmektedir. Söz konusu yardım faaliyetleri, devletlerin yanı sıra uluslararası örgütler ve hükümet dışı kuruluşlar tarafından da icra edilmektedir. Özellikle yetkin bir yönetim kapasitesi geliştiremeyen devletlerin terör örgütlerine sağladığı avantajlar göz önünde bulundurulduğunda, bu devletlere yapılan yardımların ne denli büyük önem teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

Bilindiği üzere terör örgütleri başarısız ve istikrarsız devletlerdeki güç boşluğundan yararlanarak bu ülkelerin bazı bölgelerinde fiili otorite tesis etmekte, silahlı

eğitim kampları kurmakta ve ciddi bir hükümet baskısı olmaksızın planlama faaliyetlerini yürütmektedir. Başarsız devletler ayrıca içine düştükleri yönetim boşluğundan ötürü ulus aşan terörist organizasyonlar için güvenli sığınak işlevi görmekte, eğitim ve endoktirnasyon faaliyetlerine imkân sağlamakta, terör örgütlerinin ihtiyaç duyduğu silah, eleman ve finans kaynaklarına erişimini kolaylaştırmakta ve onlara geçiş gzerghları sağlamaktadır. Bu bakımdan başarsız devletlerin terörizmle mücadele kapasitesini güçlendirmek hayati bir önem teşkil etmektedir. Bu çerçevede devletler, uluslararası örgütler ve hükümet dışı kuruluşlar çeşitli sorumluluklar üstlenmekte; ihtiyaç sahibi ülkelerin kalkınma projelerini fonlamakta, bu ülkelere teknik uzmanlık desteği ile insani yardım sağlamaktadır (Bensahel 2006).

3.3.g. Kamuoyunun Bilinçlendirilmesi

Terörizmle mücadele ağırlıklı olarak bir asayiş ve güvenlik sorunu olarak algılanmakta ve genellikle polisiye tedbirler üzerine inşa edilmektedir. Buna karşın siyasi, sosyal, iktisadi ve psikolojik boyutları olan bir olgu olan terörizme karşı mücadelede etkin sonuçlar alınabilmesi için terörizme sebebiyet veren fikirlerle de mücadele edilmesi gerekmektedir. Bunun yolu da terörizme karşı etkin bir iletişim stratejisi oluşturılmaktan geçmektedir.

Bilindiği gibi terörizm, literatürde sıklıkla ‘silahlı propaganda’ olarak nitelendirilmektedir. Özellikle iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni iletişim ortamları, teröristlerce son derece profesyonel bir Şekilde kullanılmakta; terör örgütleri sosyal medya mecralarından yaptıkları paylaşımlar aracılığıyla seslerini dünya genelinde duyurmayı başarmakta, sempatizan ağını

genişletmekte ve yeni elemanlar kazanmaktadır. Bu bakımdan terörizmle mücadele amacıyla oluşturulacak iletişim stratejisinin; terörizmin ideolojik zeminini zayıflatmayı, terör örgütlerine katılımı azaltmayı ve terör örgütlerinin propagandalarını etkisizleştirecek karşı anlatılar oluşturmayı hedeflemesi gerekmektedir (Bural 2017). Etkili bir iletişim stratejisi sayesinde özellikle terör örgütlerinin hedef kitlesi içerisinde yer alan genç kuşakların köktenci fikirlere eğilim göstermesinin önüne geçilebilecek ve terörizme karşı yürütölen mücadeleye destek vermesi sağlanabilecektir.

Ne var ki terörizmin ulus ařan bir karakter kazanması nedeniyle devletlerin tek başlarına yürüttüğü stratejik iletişim ve karşı anlatı faaliyetleri yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan terörizme karşı psikolojik üstünlüğü elde etme noktasında önemli bir işleve sahip olan kamuoyunun bilinçlendirilmesi meselesi, terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin önemli bileşenlerinden birini teşkil etmektedir (Tardy 2004, 121). Kamuoyunun bilinçlendirilmesi noktasında, etki alanları ulusal sınırları ařan ve mesajlarını eř anlı olarak dünyanın her bölgesine ulaştırmayı başaran uluslararası örgütler önemli rol ve sorumluluklar üstlenmektedir. Özellikle BM ve AB, terörizmle mücadeleye ilişkin aldıkları kararlarda ve kabul ettikleri strateji belgelerinde terör örgütlerinin propaganda gücünü kırmaya ve bireylerin radikalleşmesine yol ačan dinamikleri önlemeye yönelik tedbirlere yer vermektedir.

3.4. Terörizmle Mücadelede Uluslararası Örgütlerin Rolü

Çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği gibi devletler uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanan belirsizlik ve güvensizlik hali nedeniyle, beka sorunu olarak algıladıkları terörizme karşı mücadeleyi egemenlik haklarından kaynaklanan

yetkileri çerçevesinde yürütmeyi tercih etmekte ve uluslararası işbirliğine girmekten çekinmektedir. Lakin terörizmin ulus aşan bir karakter kazanmasıyla birlikte ulusal düzeyde uygulanan tedbirler yetersiz kalmaya başlamaktadır (Jenkins 1974). Bu doğrultuda terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği adeta bir zorunluluk haline gelmektedir.

Devletlerin kendi başlarına yürüttüğü çabaların yetersizliği nedeniyle, uluslararası sistemin anarşik doğasından kaynaklanan ve işbirliği olasılığını zayıflatan faktörlerin etkilerini törpüleyeceği düşünülen uluslararası örgütler terörizmle mücadelede çeşitli rol ve işlevler üstlenmeye başlamıştır. Bilhassa 11 Eylül terör saldırıları sonrası dönemde, uluslararası işbirliği ve dayanışmayı muhafaza etmeyi amaçlayan uluslararası örgütler terörizmle mücadelede kritik sorumluluklar üstlenmiştir.

Uluslararası örgütlerin terörizmle mücadele alanındaki rolü yalnızca devletler arası tartışmaların yürütüldüğü bir forum işlevi görmekle sınırlı değildir (Tardy 2004, 120). Uluslararası örgütler; uluslararası hukuk kişiliğine, çok taraflı bir platform yapısına, kamuoyu oluşturma gücüne ve maddi imkânlarla sahip olmaları bakımından terörizmle mücadelede aynı zamanda icrai bir konuma da sahiptir. Çalışmanın bu kısmında terörizmle mücadele alanında uluslararası örgütler tarafından geliştirilen işbirliğine örnek teşkil etmesi hasebiyle BM, NATO ve AB'nin faaliyetleri ana hatlarıyla özetlenecektir.

3.3.a. Birleşmiş Milletler ve Terörizmle Mücadele

Günümüzde kolektif güvenliğin tesis edilmesi noktasındaki en önemli aktör olan BM, uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren hemen her konuda ilgili organları ve

bünyesinde barındırdığı uzmanlık kuruluşları aracılığıyla aktif şekilde rol üstlenmektedir. BM'nin güvenlik gündeminin üst sıralarında yer alan tehdit biçimlerinden biri de terörizmdir. BM teşkilatı uluslararası düzeyde tesis edilen en kapsayıcı kurumsal yapılanmadır. Bu bakımdan uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren tüm sorunlarda olduğu gibi terörizmle mücadele bağlamında da en gelişmiş araç ve kapasiteye sahip uluslararası örgüt durumundadır.

BM uzun yıllar ağırlıklı olarak konvansiyonel ve nükleer savaş tehlikesine odaklı bir güvenlik anlayışı takip etmiş ve terörizm konusunu geri plana atmıştır. Bununla birlikte 1970'li yıllarda terörizmin uluslararasılaşma eğilimi göstermesi neticesinde terörizm meselesine ilgi duymaya ve terörizmi önleme noktasında çaba sarf etmeye başlamıştır.

Terörizm kavramının açıklandığı bölümde belirtildiği üzere, muhtelif girişimlere rağmen evrensel düzeyde tüm devletleri bağlayıcı bir terörizm tanımı üzerinde uzlaşa sağlanamamıştır. Bu nedenle, BM sistemi içerisinde terörizmle sektörel bazlı savaşım yürütme fikri benimsenmiş ve bu çerçevede belli alanlarda işlenmesi muhtemel terör suçlarına yönelik çok sayıda sözleşme ve protokol kabul edilmiştir (Başeren 2002). BM zemininde imzalanan terörizmle mücadele sözleşme ve protokolleri şunlardır (Taşdemir 2006):

1. Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşme (1963),
2. Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesine Dair Sözleşme (1970),

3. Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (1971),
4. Diploması Ajanları da Dâhil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (1973),
5. Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme (1979),
6. Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme (1980),
7. Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesi Sözleşmesi (1988),
8. Kıta Sahaneliği Üzerinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Kanunsuz Eylemlerin Önlenmesi Protokolü (1988),
9. Plastik Patlayıcıların Tespit Edilmesi Amacıyla İşaretlenmesi Sözleşmesi (1991),
10. Terörist Bombalamaların Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1997),
11. Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (1999),
12. Nükleer Terörizmin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme (2005).

Diğer yandan BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki en yetkili organı durumundaki BM Güvenlik Konseyi (BMGK) de terörizmle mücadele bağlamında önemli kararlar almakta ve alınan kararlarının gözetimini sağlamak için çeşitli komiteler oluşturmaktadır. BMGK tarafından terörizmle mücadele çerçevesinde

alınan kararlar, hedef alınan gruba yönelik yaptırımları, belli alanlarda yapılacak işbirliğini ve devletleri belli eylem ve işlemleri yapmaktan men etmeyi içermektedir. Özellikle dini motifli terörizmin dünya genelinde yükselişe geçmesi ile beraber BMGK'nın terörizmle mücadeleye ilişkin almış olduğu kararların sayısında belirgin bir artış gözlenmektedir.

BMGK'nın 11 Eylül saldırıları öncesi terörizmle mücadele ekseninde aldığı en kritik kararlardan biri Taliban'a yönelik yaptırımları içeren 1267 sayılı karardır. 15 Ekim 1999 tarihli kararda üye ülkelere Taliban'a ait uçaklara iniş izni verilmemesi ve Taliban'a ait finansal kaynakların dondurulması yükümlülüğü getirilmiştir (United Nations 1999a). Kararda ayrıca alınan tedbirlerin uygulanmasını gözetlemek amacıyla '1267 Sayılı Komite' olarak anılan bir komitenin de kurulması kararlaştırılmıştır. 1267 sayılı kararın hemen ardından 19 Ekim 1999 tarihinde alınan 1269 sayılı kararda ise devletler, uluslararası ve bölgesel örgütler arasında artan işbirliğine dikkat çekilerek terörizme karşı uluslararası işbirliğinde BM'nin hayati bir rol üstlendiğine vurgu yapılmıştır (United Nations 1999b). 11 Eylül saldırılarına giden süreçte alınan bir diğer önemli karar 19 Aralık 2000 tarihli 1333 sayılı karardır. Kararda Taliban'ın Usame Bin Ladin'e güvenli bölge sağlamaya devam ettiğine atıf yapılarak üye ülkelere kendi topraklarındaki tüm Taliban ofislerini kapatma ve El Kaide'nin finansal varlıklarını dondurma çağrısı yapılmıştır (United Nations 2000).

BMGK'nın tüm tedbir içeren kararlarına karşın Taliban ve El Kaide'nin faaliyetleri engellenememiş ve 11 Eylül 2001 günü dünya tarihinin en ses getirici terör eylemi meydana gelmiştir. Bunun üzerine 12 Eylül 2001 tarihinde toplanan BMGK

1368 sayılı kararında saldırıları kınamış ve uluslararası topluma terörizmle mücadelede işbirliğini güçlendirme çağrısında bulunmuştur (United Nations 2001a).

11 Eylül saldırılarının ardından Konsey'in terörizmle mücadeleye ilişkin aldığı kararların sayısında muazzam bir artış gerçekleşmiştir. 12 Kasım 2001 tarihinde alınan 1377 sayılı kararda terörizmin 21.yüzyılda barış ve güvenliğe yönelik en ciddi tehditlerden biri olduğu vurgulanarak uluslararası işbirliğinin önemi bir kez daha vurgulanmıştır (United Nations 2001b). İlerleyen yıllarda da başta El Kaide olmak üzere terör örgütlerine destek verilmesini yasaklayan; terör örgütlerinin mal varlıklarının dondurulması ve terör örgütleri ile ilişkili kişilerin ülkeye girişinin önlenmesi çağrısında bulunan çok sayıda karar alınmıştır.

2005 yılına gelindiğinde ise, BM sistemi altında yürütülen terörizmle mücadele çabalarına koordinasyon ve tutarlılık sağlamak amacıyla Terörizmle Mücadele Uygulama Görev Gücü (CTITF- *The Counter-Terrorism Implementation Task Force*) ihdas edilmiştir (United Nations t.y). CTITF'nin kurulması, terörizmle mücadele alanında dağınık bir görüntü veren BM'nin bu alanda yürüttüğü çabaların koordinasyonu bakımından oldukça önemli bir adım olarak kabul edilmektedir.

BM Genel Sekreteri tarafından kurulan ve çok taraflı terörizmle mücadele çabalarında sorumluluk üstlenen 38 uluslararası kuruluştan oluşan CITIF'nin başlıca sorumluluk alanlarından biri de BM Küresel Terörizmle Mücadele Stratejisi'nin uygulanmasına yardımcı olmaktadır. BM zemininde sürdürülen terörizmle mücadele faaliyetlerini geliştirmek ve tahkim etmek amacıyla 8 Eylül 2006 tarihinde BM Genel

Kurulu'nda kabul edilen bu Strateji 4 sütundan oluşmaktadır (United Nations t.y.).

Bahse konu sütunlar şunlardır:

1. Terörizmin yayılmasına neden olan koşulları ele almak,
2. Terörizmi önlemek ve terörizme karşı savaşmak için gereken önlemleri almak,
3. Devletlerin terörizmi önleme ve bunlarla mücadele etme kapasitesini geliştirmek ve BM sisteminin bu konudaki rolünü güçlendirmek,
4. İnsan haklarını ve hukukun üstünlüğünü terörizmle mücadelenin temeli haline getirmeye yönelik tedbirler geliştirmek.

Son yıllarda BM'nin terörizmle mücadele çabaları başta IŞİD ve El Kaide olmak üzere küresel ölçekte faaliyet gösteren radikal dini örgütler üzerine yoğunlaşmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda özellikle BMGK tarafından alınan ve terörist gruplara silah ambargosu uygulanmasını, bu gruplarla bağlantılı kişi ve kuruluşların finansal varlıklarının dondurulmasını ve bu gruplarla ilişkili kişilere seyahat yasağı getirilmesini öngören 2170 (2014), 2178 (2014) ve 2253 (2015) sayılı kararlar göze çarpmaktadır.

3.3.b. NATO ve Terörizmle Mücadele

Soğuk Savaş süresince karşı kamptan gelmesi muhtemel tehlikelere dönük politika ve stratejiler üreten NATO, SSCB'nin dağılmasının ardından kendisini yeni beliren tehditlere göre uyarlamış; misyon ve stratejilerini revize ederek yeni güvenlik

ortamına adapte olmayı başarmıştır. Bu bağlamda NATO'nun gündemine aldığı yeni güvenlik tehditlerinin başında terörizm gelmektedir.

Esas itibariyle NATO'nun 11 Eylül saldırılarına kadar terörizmle mücadeleye yönelik güçlü bir vurgu yaptığını söylemek zordur. Soğuk Savaş'ın hemen ardından, ilan edilen ilk NATO Stratejik Konsepti'nde terörizm kavramına yalnızca bir kez yer verilmiştir. 1991 yılında yayınlanan belgede terörizm; kitle imha silahlarının artışı, önemli doğal kaynakların dağıtımının kesintiye uğraması ve sabotaj faaliyetleri ile birlikte gelecekte İttifakın güvenlik çıkarlarını etkileyebilecek riskler arasında sayılmıştır (NATO 2010).

NATO'nun terörizmle mücadele konusunu yoğun biçimde gündemine almasının başlangıcı ise 1990'lı yılların sonlarına dayanmaktadır. Özellikle 1999 yılının Nisan ayında Washington'da gerçekleştirilen NATO Zirvesi, ABD'nin terörizmle mücadelenin örgütün temel vazifelerinden birisi olarak kabul edilmesi yönündeki ısrarlı girişimlerine sahne olmuştur. Ancak başta Fransa olmak üzere çok sayıda Avrupa ülkesi, böyle bir tasarımın NATO'yu askeri bir ittifak olmaktan çıkararak Avrupa'nın polis gücüne dönüştüreceğine ilişkin kaygılarından ötürü ABD'nin önerisine karşı çıkmıştır (Bensahel 2003, 24). Bununla birlikte bir takım aykırı seslere rağmen Zirve sonrası ilan edilen NATO Stratejik Konsepti'nde İttifakın konvansiyonel güvenlik tehditlerinin yanı sıra terörizme de odaklanması gerektiğine atıf yapılmış; İttifaka ait birliklerin ve altyapıların olası terör saldırılarına karşı korunması gerektiği kaydedilmiştir (NATO 2009).

Diğer taraftan NATO'nun terörizmle mücadele alanındaki rol ve sorumlulukları 11 Eylül terör saldırılarının ardından radikal bir şekilde değişmiştir. Saldırlardan hemen

sonra NATO tarihinde ilk kez kolektif güvenliği tanzim eden 5. maddeyi uygulamaya koymuştur. Akabinde NATO, 11 Eylul saldirilarini takip eden Ekim ayi icerisinde ‘Aktif Caba Harekatı’ (*Operation Active Endeavour*) isimli bir operasyon baslatarak Akdeniz’de faaliyet gosteren terör gruplari ile mücadele etmek ve kitle imha silahlarinin yayilmasini onlemek amaciyla Ittifaka bagli deniz kuvvetlerini Dogu Akdeniz’de konuslandirmistir (NATO 2016). Ayrica eş zamanli olarak ‘Kartal Yardimi Operasyonu’ (*Operation Eagle Assist*) adli bir harekat çerçevesinde, NATO’ya bagli AWACS uçaklarinin koalisyon guçleri tarafından düzenlenen operasyonlara katkı sağlamak amaciyla Afganistan’a sevk edilen Amerikan AWACS’larinin yerini almak üzere ABD’ye nakledilmesi karari alınmistir (Nelson 2004).

11 Eylul saldirilarinin ardından gerçeleştirilen ilk NATO zirvesi olan 2002 Prag Zirvesi’nde de birinci gündem maddesi terörizmle mücadele olmuştur. Ittifakin; terörle mücadele kapasitesini tahkim etme, alan dışı bölgelerdeki terörizmle mücadele faaliyetlerine katkı sunma, istihbarat paylaşimini güçlendirme, KBRN (Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer) silah ve maddeleri hakkındaki çabaları artırma, terörizmle mücadelede yeni partnerler bulma ve ‘Terörizm Tehdidi İstihbarat Birimi’ (TTIU- *Terrorist Threat Intelligence Unit*) oluşturma iradesini ortaya koyduğu Prag Zirvesi’nde ayrica ‘Terörizmle Mücadele Askeri Konsepti’ kabul edilmiştir (Bird 2015). Askeri Konsept’te NATO’nun terörizmle mücadelede üstleneceği roller 4 başlık altında toplanmiştir. Bu roller; önleyici tedbirler geliştirmek (*anti-terrorism*), teröristlerin kapasitesini azaltacak stratejiler üretmek (*counter-terrorism*), terörist saldirilarin yıkıcılığını hafifletmek için önlemler almak (*consequence managment*) ve askeri işbirliği oluşturmak (*military cooperation*) olarak sıralanmıştır (Bernasconi 2011).

NATO, terörizmle mücadele alanında artan rol ve sorumluluklarına paralel olarak 2003 yılında, temel misyonu Afgan hükümetinin etkili bir güvenlik mekanizması oluşturmasına yardımcı olmak ve Afganistan'ın yeniden teröristler için güvenli bölge olmasını engellemek olan Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'nün (ISAF- *International Security Assistance Force*) liderliğini üstlenmiştir (NATO 2015). 2004 yılında İstanbul'da düzenlenen NATO zirvesinin ardından yayınlanan deklarasyonda da istihbarat paylaşımının önemine dikkat çekilmiş; İttifakın Afganistan'da üstlendiği misyona ve terörizmle mücadele alanında faaliyetlerine kararlılıkla devam edeceği vurgusu yapılmıştır (NATO 2004).

Terörizmle mücadele konusu ilerleyen yıllarda da NATO'nun gündeminde önemli bir tutmaya devam etmiştir. Bu bağlamda 2006 Riga, 2008 Bükreş ve 2010 Lizbon Zirveleri esnasında terörizmin NATO üyesi ülkelerin güvenliğine, uluslararası istikrara ve refaha yönelik doğrudan bir tehdit teşkil ettiğinin altı çizilmiştir.

NATO, 20 Mayıs 2012 tarihinde ise '*Terörizmle Mücadele Hakkında Politika Kılavuzu*' isimli bir belgeyi kabul etmiştir. Belgede terörizmin öngörülebilir gelecekte NATO üyesi ülke vatandaşları ile uluslararası refah ve istikrara yönelik en büyük tehlikeyi arz edeceği vurgulanmış; terörizmle mücadelede başarı kazanılması için uyulması gereken 3 ilke olarak; İttifak üyelerini desteklemek, koordineli şekilde hareket etmek ve hukuka ve insan haklarına riayet etmeyi sıralamıştır. Belgede ayrıca terörizmle mücadelenin 3 ana öge üzerine bina edileceği belirtilmiştir. Söz konusu ögeler şunlardır (Bird 2015):

1. **Farkındalık (Awareness):** Terörist tehditler ve kırılganlıklar hakkında yapılan istişareler, istihbarat paylaşımı, stratejik analiz ve değerlendirmeler aracılığıyla farkındalık oluşturmak.
2. **Beceri ve Yetenekler (Capabilities):** Terör saldırılarını önlemek, terör saldırılarından korunmak ve terör saldırılarına karşılık vermek için ihtiyaç duyulan kapasiteye ulaşmak.
3. **Angajman (Engagement):** Terörizm tehdidi konusunda İttifakın partnerleri ve diğer uluslararası aktörlerle istişareler yapmak ve pratik işbirliği mekanizmalarıyla ortak bir anlayış geliştirmek

3.3.c. Avrupa Birliği ve Terörizmle Mücadele

Avrupa kıtası, bloklar arası ideolojik rekabetin en yoğun hissedildiği dönemlerde radikal sol ve sağ kanat hareketlerden kaynaklanan yoğun terör eylemlerine sahne olmuştur. Bu nedenle terörizmin AB (o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu) nezdinde bir güvenlik sorunu olarak addedilmesinin geçmişi Soğuk Savaş yıllarına kadar dayanmaktadır.

1960'lı yılların sonunda Avrupa genelinde meydana gelen terör eylemlerinin sayısındaki artış Avrupa Topluluğu (AT) üyesi devletleri terörizme karşı birlikte hareket etme arayışına sevk etmiştir. Bu doğrultuda 1975 yılında TREVI (*Terrorism, Radicalism, Extremism and Violence Internationally*) Grubu isimli bir forum kurulmuştur. İlk toplantısını 1976 yılında Lüksemburg'da gerçekleştiren TREVI, AT üyesi devletlerin adalet ve içişleri bakanlarının bir araya gelerek düzenli toplantılar

düzenlediği ve ulus aşan terörizm meselesine dair fikir alışverişinde bulunduğu bir platform işlevi görmüştür (Özcan ve Yardımcı 2006, 203).

TREVI Grubu'nun kurulmasının ardından, AT düzeyinde yürütülen terörizmle mücadele çabalarına dair bir diğer gelişme 1985 yılında imzalanan Schengen Antlaşması olmuştur. Schengen Anlaşması doğrudan terörizmle mücadele ile ilgili bir düzenleme olmamakla birlikte terörizmi de içeren yasa dışı eylemleri önleme amacıyla adli ve polisiye işbirliğinin geliştirilmesini öngörmesi bakımından önem teşkil etmektedir. Kolektif terörizmle mücadeleye ilişkin önemli gelişmelerden biri de 1993 yılında yürürlüğe giren ve AB'yi kuran hukuki belge durumundaki Maastricht Anlaşması'dır. Anlaşma kapsamında iç güvenlik alanında adli makamlar, gümrük birimleri ve kolluk kuvvetleri arasında bir işbirliği tesis edilmesi kararlaştırılmış ve görevleri arasında terörizmle mücadele de bulunan EUROPOL'ün temelleri atılmıştır. Maastricht Anlaşması'nda 2 yıl sonra Madrid'de düzenlenen AB Zirvesinin ardından yayınlanan La Gomera Deklarasyonu'nda ise Soğuk Savaş'ın ardından terörizmin boyut değiştirdiğine vurgu yapılarak terörizme karşı yürütülen mücadelede uluslararası işbirliğinin önemine dikkat çekilmiştir (Özcan ve Yardımcı 2006, 205-207).

Diğer yandan 11 Eylül saldırıları, terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği tesis etmeyi amaçlayan tüm platformlar gibi AB'nin de konuya yaklaşımlarını dramatik bir şekilde değiştirmiştir. 11 Eylül terör saldırılarının hemen ardından bir deklarasyon yayınlayan AB saldırıları kınamış ve ABD ile dayanışma içerisinde olduğunu ilan etmiştir. Söz konusu deklarasyonda ayrıca Birliğin terörizmle mücadelede her türlü işbirliğine hazır olduğunu açıklanmıştır (European Union 2001a). 21 Eylül 2001

tarihinde, Brüksel’de düzenlenen Olağanüstü AB Konseyi toplantısında, terörizmle mücadele için bir ‘Eylem Planı’ kabul edilmiştir. Eylem Planı’nda üye devletlere şu 5 konuda çağrıda bulunulmuştur (European Union 2001b):

1. Polis ve adli işbirliğini güçlendirmek,
2. Uluslararası hukuk araçlarını geliştirmek,
3. Terörizmin fonlanmasını sona erdirmek,
4. Hava savunmasını güçlendirmek,
5. AB’nin küresel eylemlerini koordine etmek.

Terörizmle Mücadele Eylem Planı’nın ilan edilmesinin ardından terörizmle mücadele açısından yaşanan bir diğer önemli gelişme de 13 Haziran 2002 tarihinde AB Konseyi tarafından Terörizmle Mücadele Çerçeve Kararı’nın kabul edilmesi olmuştur. Çerçeve Karar’ın en mühim noktası ise tanımı üzerinde devletler arası ihtilafların yaşandığı terör kavramına yönelik ortak bir tanım geliştirmesidir. Çerçeve Karara göre terörizm; *toplumu ciddi bir şekilde korkutma, bir hükümeti ya da uluslararası örgütü bir fiili gerçekleştirmeye ve gerçekleştirmekten alıkoymaya zorlama veya bir ülkeyi ya da uluslararası örgütü temel siyasi, anayasal, ekonomik ya da sosyal açıdan istikrarsızlaştırmaya ya da yıkmaya yönelik eylemler* olarak tanımlanmıştır (European Union 2002). 12-13 Aralık 2003 tarihlerinde Brüksel’de düzenlenen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi sırasında, AB Konseyi tarafından “Daha İyi Bir Dünyada Güvenli Bir Avrupa” başlığını taşıyan ‘Avrupa Güvenlik Stratejisi’ benimsenmiştir. Bahse konu Strateji’de terörizm, üye devletlerin karşı karşıya oldukları tehditler

listesinde birinci sıraya yerleştirilmiş ve terörizme karşı AB genelinde ortak bir tutum sergilenmesinin kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır (European Union 2003).

AB'nin terörizmle mücadele kapasitesini geliştirmeye dönük tedbirlerine rağmen, 11 Mart 2004 tarihinde İspanya'nın başkentinde meydana gelen ve 192 insanın yaşamını yitirmesine neden olan terör saldırıları Avrupa genelinde büyük bir şok etkisi yaratmıştır (The New York Times 2004). AB topraklarında El Kaide bağlantılı teröristler tarafından gerçekleştirilen ilk saldırı olma özelliğini taşıyan Madrid Saldırıları AB'yi terörizmle mücadele alanındaki işbirliğini derinleştirmeye sevk etmiştir (Bures 2011, 66). Saldırıların ardından durum değerlendirmesi yapmak amacıyla 25 Mart 2004 tarihinde Brüksel'de toplanan AB Konseyi terörizmle mücadele alanındaki yeni tedbirleri tanzim eden bir deklarasyon yayınlanmıştır. Deklarasyonda, Birliğin terörizmle mücadele alanındaki çabaları arasında ahenk sağlanması için "AB Terörle Mücadele Koordinatörü" makamının ihdas edilmesi kararlaştırılmıştır. Bahse konu Deklarasyonda ayrıca 2001 tarihli Terörizmle Mücadele Eylem Planı, 7 stratejik amacı içerecek şekilde revize edilmiştir. Söz konusu amaçlar şunlardır (European Union 2004):

1. Terörizmle mücadelede uluslararası mutabakatı ve uluslararası çabaları derinleştirmek,
2. Teröristlerin finansal ya da diğer ekonomik kaynaklara erişimini azaltmak,
3. AB organları ve üye devletlerin teröristleri yakalama, soruşturma ve yargılama ile terör olaylarını engelleme kapasitesini tahkim etmek,

4. Uluslararası taşımacılık güvenliğini sağlamak ve etkili sınır kontrol sistemleri geliştirmek,
5. AB'nin ve üye devletlerin terörist saldırıların sonuçları ile başa çıkma kapasitesini güçlendirmek,
6. Terörizmin destek bulmasına ve eleman temin etmesine yol açan faktörleri tespit etmek,
7. AB'nin üçüncü ülkelerle yürüttüğü dış münasebetlerinde önceliği terörle mücadele kapasitesini ve terörizmle mücadeleye bağlılığını geliştirmeye ihtiyaç duyan ülkelere vermek.

Ancak bu vetirede AB'nin terörizmle mücadele kapasitesini artırmayı yönelik girişimler pratikte kayda değer bir ilerleme yaratmamıştır (Bures 2011, 69). Birliğin terörizmle mücadele politikalarını radikal bir biçimde gözden geçirmesine vesile olan olay ise El Kaide tarafından düzenlenen 7 Temmuz 2005 tarihli Londra saldırıları olmuştur. Bu tarihte Londra metrosunda peş peşe gerçekleşen 4 intihar saldırısı neticesinde 52 kişi hayatını kaybetmiş yüzlerce insan yaralanmıştır (BBC 2015b). AB bu saldırıların ardından 30 Kasım 2005 tarihinde üye devletlerin işbirliğini ve uyumunu güçlendirmek amacıyla AB Terörizmle Mücadele Stratejisi'ni kabul etmiştir (European Union 2005). Terörizmle Mücadele Stratejisi, Birliğin terörizmle mücadelede kaydettiği en önemli aşamalardan biri olarak görülmektedir.

Strateji; önleme (*prevent*), koruma (*protect*), izleme (*pursue*) ve karşılık verme (*respond*) olmak üzere 4 sütun üzerine bina edilmiştir. *Önleme*; gerek Avrupa'da

gerekse de dünya genelinde bireyleri radikalleşmeye ve terör örgütlerine katılmaya yönelten faktörleri tespit edip bunlarla mücadele etmek; *koruma*; sınır, taşımacılık ve kritik altyapı güvenliğini sağlamak suretiyle, vatandaşları ve altyapıyı korumak ile terör saldırıları karşısında kırılganlığı azaltmak; *izleme*; planlama, seyahat ve iletişimi engellemek, destek ağlarını bozmak, finansal kaynaklar ile terör saldırılarında kullanılan materyalleri kesmek ve teröristleri yargı önüne çıkarmak amacıyla sınırları aşan teröristleri takip etmek ve soruşturmak ve son olarak *karşılık verme* ise, AB'nin terör saldırılarından sonraki süreci dayanışma ruhu ile yönetmesi ve saldırıların sonuçlarını hafifletmek amacıyla mevcut kapasitesini güçlendirerek kendisini hazırlaması anlamına gelmektedir. Strateji'de ayrıca AB'nin kendisine koyduğu hedefleri gerçekleştirmesi için, üye ülkelerin ulusal kapasitelerinin güçlendirilmesi, Avrupa genelinde işbirliğinin tesis edilmesi, AB düzeyinde kolektif kapasitenin inşa edilmesi ve diğer uluslararası aktörlerle partnerlik kurulması kararlaştırılmıştır.

AB son yıllarda terörizmle mücadele çabaları bağlamında en önemli önceliği bireylerin terör örgütlerine katılımını önlemeye vermektedir. Bu çerçevede 2008 yılında Konsey tarafından *AB Radikalleşme ve Terör Örgütlerine Katılımla Mücadele Stratejisi* kabul edilmiştir. Söz konusu strateji, son yıllarda AB üyesi ülkelere ayrılarak cihadist örgüte katılan AB vatandaşlarının sayısında yaşanan artışla birlikte 2014 yılında gözden geçirilerek yalnız kurt terörizmini, YTS'leri ve terör örgütlerinin sosyal medya kullanımı içerecek şekilde revize edilmiştir (European Union t.y).

BÖLÜM IV

ŞANGAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ ÖRNEĞİ

Çalışmanın bu bölümünde tezin örnekleme durumundaki ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesi incelenecektir. Bu doğrultuda ilk olarak örgütün tarihsel evrimi, organizasyonel yapısı ve temel işbirliği alanları yansıtılacak akabinde ŞİÖ coğrafyasındaki terörizm tehdidi, üye ülkelerde etkin olan terör örgütleri üzerinden betimlenecektir. Daha sonra, ŞİÖ'nün terörizmle mücadeledeki genel rolü aktararak örgütün terörizmle mücadelesinin hukuki ve kurumsal çerçevesi hakkında bilgi verilecektir. Bölümün ilerleyen aşamalarında ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini zayıflatan unsurlar aktarılacak ve ŞİÖ coğrafyasında meydana gelen terör eylemlerinin istatistiksel analizi yapılarak ŞİÖ'nün terörizmle mücadeledeki başarısı irdelenecektir.

4.1. Şangay İşbirliği Örgütü

ŞİÖ; Çin, Rusya, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Hindistan ve Pakistan'dan oluşan 8 üyeli bölgesel bir işbirliği teşkilatıdır. En önemli gündem maddeleri arasında sınır güvenliğinin sağlanması, Soğuk Savaş sonrası beliren yeni güvenlik tehditleri ile kolektif şekilde mücadele edilmesi, artan enerji ihtiyacının sağlıklı bir şekilde karşılanabilmesi ve ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesi bulunan örgüt, 2001 yılında resmen kurulmasının ardından kısa süre içerisinde uluslararası toplumun dikkatini üzerine çekmeyi başarmıştır.

ŞİÖ ekseninde cereyan eden tartışmalar ağırlıklı olarak örgütün kurumsal yapısı, işleyişi ve hedefleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda ŞİÖ, dünya siyaset

sahnesinde bir konuma oturtulmaya çalışılmaktadır. Bazı uzmanlar ŞİÖ'nün yalnızca geleneksel olmayan güvenlik tehditlerine odaklı bir işbirliği oluşumu olduğunu ileri sürerken, bazıları da örgütün ABD'nin Avrasya jeopolitiğindeki etkinliğine bir tepki olarak doğduğunu belirtmektedir. Ayrıca ŞİÖ'nün gelecekte üye devletlerin ekonomik, siyasi ve askeri entegrasyonunu içerecek şekilde geniş tabanlı bir İttifaka dönüşebileceği tezleri de dile getirilmektedir.

ŞİÖ, temsil ettiği coğrafya ve nüfus bakımından dünyanın en büyük bölgesel kuruluşlardan biridir. Öyle ki örgüte üye devletlerin toplam nüfusları, dünya nüfusunun yaklaşık % 44'ünü teşkil etmektedir (SCO 2017a). Örgütün lokomotifi durumundaki Çin ve Rusya, BMGK'nın veto hakkına sahip daimi üyeleri olarak küresel meselelerde inisiyatif üstlenmektedir. Ayrıca ŞİÖ üyesi 4 ülke (Çin, Rusya, Hindistan ve Pakistan) hâlihazırda nükleer güç konumundadır (Independent 2016).

Ekonomik açıdan bakıldığında ise, yükselen piyasa ekonomileri (*emerging markets*) kategorisinde yer alan Çin ve Hindistan dünyanın en büyük 10 ekonomisi içerisinde yer almaktadır (World Economic Forum 2017). Ayrıca 15 trilyon doları aşan toplam ekonomik büyüklüğü ile ŞİÖ, dünya üretiminin yaklaşık yüzde 20'sini oluşturmaktadır (Xinhua 2018). Buna ek olarak ŞİÖ; küresel petrol rezervlerinin % 25'ini, doğalgaz rezervlerinin % 50'sini, kömür rezervlerinin % 35'ini ve dünyanın bilinen uranyum rezervlerinin yaklaşık yarısını bünyesinde barındırmaktadır (Bushuev ve Pervuhin 2012). Lakin ŞİÖ'nün taşıdığı siyasi, askeri ve ekonomik potansiyele karşın uluslararası ilişkilerde henüz beklendiği ölçüde etkin bir aktöre dönüştüğünü söylemek kolay değildir.

4.1.a. Şangay Beşlisi'nden İşbirliği Örgütüne

1990'lı yılların başında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması uluslararası sistemi derinden sarsmış ve büyük çaplı paradigma değişimleri meydana gelmiştir. Sovyetlerin çöküşünün ardından Orta Asya'da, SSCB'den ayrılan ve bağımsızlığını ilan eden yeni devletler zuhur etmiş; dolayısıyla Soğuk Savaş boyunca Çin ile SSCB arasında devam eden sınır ihtilafları, Rusya, Çin ve bağımsızlığını yeni kazanan Orta Asya cumhuriyetleri arasındaki bir meseleye dönüşmüştür. Bu süreç beraberinde Rusya, Çin, Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan arasında, geçmişten devralınan sınır uyuşmazlıklarının çözümü adına çok taraflı bir müzakere zemininin doğmasına yol açmıştır.

Müzakerelere taraf olan 5 devlet, 26 Nisan 1996 tarihinde Çin'in Şangay şehrinde bir araya gelerek "Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Artırılması" anlaşmasını imzalamış ve böylece Şangay 5'lisi (*Shanghai Five*) olarak adlandırılan yeni bir bölgesel örgüt kurulmuştur. Sınır sorunlarının çözümü, örgütün ilk yıllarında en önemli gündem maddesi olmayı sürdürmüş ve bu doğrultuda 24 Nisan 1997 tarihinde Moskova'da düzenlenen ikinci Şangay Beşlisi Zirvesi sırasında "Sınır Bölgelerinde Askeri Kuvvetlerin Azaltılması Anlaşması" imzalanmıştır. 3-4 Temmuz 1998 tarihlerinde Almatı'da düzenlenen Şangay Beşlisi Zirvesi esnasında ise örgütün gündemini genişletme kararı alınmıştır. Bu bağlamda terörizm, organize suç, yasadışı uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile kolektif şekilde mücadele etme fikri benimsenmiştir (Zyberk ve Monaghan 2014).

2000 yılında Duşanbe’de gerçekleştirilen Zirve’de, Özbekistan’a gözlemci ülke statüsü verilmiş ve Şangay Beşlisi, Şangay Forumu’na (*Shanghai Forum*) dönüşmüştür. 2001 yılında ise Özbekistan’ın tam üye olarak katılımı neticesinde Şangay 5’lisinin üye sayısı 6’ya yükselmiş ve oluşan yeni yapı Şangay İşbirliği Örgütü ismini almıştır (Fredholm 2013, 3).²²

Yıllar ilerledikçe örgüt bir yandan işbirliği alanlarını derinleştirirken, diğer yandan da bünyesinde gözlemci ülke ve diyalog ortağı statülerini ihdas ederek genişleme siyaseti takip etmiştir. Bu minvalde ilk olarak 2004 yılında coğrafi konum olarak Rusya ve Çin’in arasında yer alan bir ülke olan Moğolistan’a gözlemci ülke statüsü verilmiştir (SCO 2018). Akabinde 2005 yılında, Hindistan, Pakistan ve İran örgüte gözlemci ülke olarak kabul edilmiştir (Matveeva ve Giustozzi 2008, 18). Söz konusu 3 ülkenin de Orta Asya’nın dışında yer alması, örgütün coğrafi olarak da genişleme stratejisi benimsediğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Orta Asya ülkesi olmayan Belarus ile Sri Lanka da 2009 yılında örgütte diyalog ortağı statüsünü elde etmiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise, bölgede mevcut olan güvenlik sorunlarının önemli bir bölümünün kaynağı durumundaki Afganistan’a gözlemci ülke statüsü verilmiştir (Aris 2013, 2).

6-7 Haziran 2012 tarihlerinde Pekin’de düzenlenen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi’nde örgüt tarihinin en tartışmalı kararlarından biri alınarak Türkiye’ye diyalog ortağı statüsü tanınmıştır (Xinhua 2016). 1952 yılından itibaren NATO üyesi olan ve Batı ittifakının bir parçası olarak görülen Türkiye’nin diyalog ortağı olarak örgütün

²² 15 Haziran 2001 tarihinde 6 ülkenin devlet başkanları Çin’in Şangay kentinde bir araya gelerek eş zamanlı olarak Şangay İşbirliği Örgütü Kuruluş Deklarasyonu’nu (*Declaration on Establishment of the Shanghai Cooperation Organisation*) imzalamıştır.

faaliyetlerine iştirak etmesinin ŞİÖ'nün potansiyeline ve uluslararası ittifak ilişkilerinin seyrine etkileri uzun süre uluslararası kamuoyunun gündemini meşgul etmiştir. Öte yandan bu süreçte Belarus'un örgütteki statüsü diyalog ortağından, gözlemci ülkeye yükseltilmiş; Azerbaycan, Ermenistan, Kamboçya ve Nepal ise diyalog ortağı olarak ŞİÖ'ye dâhil edilmiştir (Sputnik, 2015).

2017 yılında ise ŞİÖ tarihinin en büyük genişleme hamlesi gerçekleştirilerek 2005 yılında gözlemci statüsüyle örgüte dahil edilen Hindistan ve Pakistan tam üye olarak kabul edilmiştir (Sputnik, 2017a). ŞİÖ'nün Hindistan ve Pakistan'ı bünyesine katarak genişlemesi üye ülkelerin tamamı tarafından farklı saiklerle de olsa destek toplamıştır. ŞİÖ'nün en büyük ekonomik gücü durumundaki Çin söz konusu ülkelerin dahlinin ekonomik kalkınmayı sağlama noktasında örgüte canlılık getireceğini savunmakta; Rusya ise yeni katılımlar sayesinde örgütün bölgesel tehditlere karşı yürüttüğü mücadelede elinin güçleneceğini ve örgütün küresel bir meşruiyet kazanacağını düşünmektedir. Diğer yandan örgütün görece zayıf bileşenleri olan Orta Asya ülkeleri de Rusya ve Çin gibi iki süper gücün kendilerini domine etmesinden çekinerek Hindistan ve Pakistan'ın üyeliği sonrası kendilerine yeni manevra alanlarının açılacağını umut etmektedir (Piekos ve Economy, 2015).

4.1.b. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Organizasyonel Yapısı²³

ŞİÖ, üye ülkeler arasında muhtelif seviyelerde koordinasyon sağlamak ve işbirliğini kolaylaştırmak amacıyla tasarlanmış hükümetler arası bir teşkilattır. Ulus üstü (*supranasyonal*) bir örgüt niteliği taşımayan ŞİÖ, üye ülkeler üzerinde egemenlik kurma

²³ ŞİÖ'nün organizasyonel yapısı ile ilgili bilgiler, örgütün resmi web sayfasından derlenmiştir (SCO 2017b). Detaylı bilgi için bkz. <http://eng.sectsco.org/structure/>.

iddiası ileri sürmemekte ve üyeler üzerinde bağlayıcılık teşkil edecek karar alma yetkisini haiz bulunmamaktadır. Esas itibariyle bir forum niteliği taşıyan örgütte kararlar rutin toplantılarda yürütülen tartışmalar ekseninde ve tüm üyelerin mutabakatıyla alınmaktadır. Ayrıca ŞİÖ organları tarafından alınan kararların uygulamaya geçirilmesinin de üye ülkelerin ulusal mevzuatlarında belirlenen usuller çerçevesinde olması kararlaştırılmıştır.

Örgütün en yüksek karar organı ŞİÖ Devlet Başkanları Konseyi'dir. Konseyin sorumlulukları arasında; örgütün politika önceliklerini belirleme, başlıca çalışma alanlarını tanımlama, iç işleyişi hakkında karar verme, diğer devletler ve uluslararası kuruluşlar ile ilişkileri sağlama ve güncel uluslararası gelişmeler hakkında değerlendirme yapma hususları yer almaktadır. Devlet Başkanları Konseyi toplantıları düzenli olarak yılda bir kez gerçekleştirilmektedir. Toplantının yapılacağı ülkenin yeri ise ŞİÖ üyelerinin Rus alfabesindeki sırasına göre her yıl değişmekte; toplantının icra edildiği ülkenin devlet başkanı toplantıya başkanlık etmektedir.

Devlet Başkanları Konseyi'nin altında Hükümet Başkanları Konseyi yer almaktadır. Yılda bir kez düzenli olarak toplanan Hükümet Başkanları Konseyi, örgütün bütçesini onaylamak, başta ekonomi olmak üzere örgütün önemli gündem başlıklarını değerlendirmek ve bunlara ilişkin kararlar almaktan sorumludur.

ŞİÖ'nün üst politikalarını belirleyen diğer bir organ Dışişleri Bakanları Konseyi'dir. Dışişleri Bakanları Konseyi, örgütün gündelik faaliyetleri ile ilgili konuları değerlendirmekte, Devlet Başkanları Konseyi toplantılarının gündemini önceden belirlemekte ve örgüt içerisindeki sorunları inceleyerek tavsiyelerde bulunmaktadır.

Dışışleri Bakanları Konseyi'nin gerektiği yerde ŞİÖ adına karar alma yetkisi de bulunmaktadır. Yıllık olağan toplantılarını, Devlet Başkanları Konseyi toplantılarından 1 ay önce icra eden Dışışleri Bakanları Konseyi en az iki üyenin teklifi ve tüm üyelerin dışışleri bakanlarının onayı ile olağanüstü Şekilde de toplanabilmektedir. Diğer yandan Devlet Başkanları Konseyi ile Hükümet Başkanları Konseyi'nin alacağı kararlar doğrultusunda, ŞİÖ'nün ilgi alanına giren konularla alakalı görev yapan bakanların ya da bürokratların da spesifik bir konu üzerine toplantılar düzenlemesi mümkün kılınmıştır.

ŞİÖ'nün günlük faaliyetlerini koordine etme ve yönlendirmekle görevli organ ise Ulusal Koordinatörler Konseyi'dir. Yılda 3 defa toplanan Ulusal Koordinatörler Konseyi; Devlet Başkanları Konseyi, Hükümet Başkanları Konseyi ve Dışışleri Bakanları Konseyi toplantıları öncesi gerekli hazırlıkları yapmakla görevlidir. Ulusal koordinatörlerin seçimi ŞİÖ üyesi devletler tarafından kendi belirledikleri kurallar ve usuller çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Belirli periyotlarla toplanan Konseylerin yanı sıra, ŞİÖ'nün 2 de daimi organı bulunmaktadır. Söz konusu daimi organlar Bölgesel Anti-Terörizm Yapısı (RATS) ve Sekreteryadır. 2004 yılında Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te kurulan RATS'ın temel görevi, örgüt tarafından '3 Şeytan' (*3 Evils*)²⁴ olarak tanımlanan terörizm, ayrılıkçılık ve

²⁴ 3 Şeytan kavramına ŞİÖ'den evvel Çin'in resmi metinlerinde rastlanmaktadır. 1990'lı yılların başlarında Sincan Uygur Özerk Yönetimi'nde radikal dini ideolojiye dayanan ayrılıkçı grupların güç kazanması ve söz konusu yapıların yoğun Şekilde Şiddet eylemlerine başvurması neticesinde Pekin yönetimi terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılık kavramlarının birbiri ile ilintili olduğu kanaatine varmış ve terörle mücadele konseptini 3 Şeytan doktrini üzerine inşa etmiştir Çin ile benzer hassasiyetleri ve tehdit algılamalarını paylaşan Rusya ile bağımsızlığını yeni kazanan Orta Asya Cumhuriyetleri de ŞİÖ'nün kuruluş sürecinde Çin tarafından geliştirilen doktrinin örgütün resmi politikası olması yönünde ortak bir kanaate sahip olmuşlardır (Matveeva ve Giustozzi 2008, 4).

aşırılıkla mücadele etmektir. Merkezi, Çin'in başkenti Pekin'de bulunan Sekreteryaya ise ŞİÖ tarafından düzenlenen organizasyonlara teknik destek ve enformasyon desteği sağlamakla sorumludur. Genel Sekreter, Devlet Başkanları Konseyi tarafından 3 yıllığına seçilmekte; ŞİÖ üyesi devletlerin Sekretaryadaki temsilci sayıları ise bu devletlerin örgütün bütçesine sağladığı finansal katkılar doğrultusunda belirlenmektedir.

ŞİÖ ayrıca bünyesinde sivil toplum kuruluşu niteliği taşıyan iki organ daha barındırmaktadır. Bunlardan birincisi ŞİÖ Interbank Konsorsiyumu'dur (*SCO Interbank Consortium*). 2005 yılında kurulan Interbank Konsorsiyumu'nun temel görevi üye devletlerde faaliyet gösteren büyük bankalar arasındaki koordinasyon ve bütünleşmeyi sağlamaktır. Interbank Konsorsiyumu aynı zamanda, üye ülkeler arasındaki ortak projelere kredi ve finansman sağlamaktadır. İkincisi ise ŞİÖ İş Konseyi'dir (*SCO Business Council*). 2006 yılında Moskova'da kurulan İş Konseyi, ŞİÖ projelerinin uygulamasını desteklemek, üye ülkelerin iş dünyası ve finansal kuruluşları arasındaki etkileşimi ve işbirliğini tesis etmeyi amaçlamaktadır.

4.1.c. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Temel İşbirliği Alanları

ŞİÖ, üye ülkelerde ve yakın çevresinde meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmekte ve pek çok alanda faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte ŞİÖ'nün başlıca işbirliği alanlarını güvenlik, ekonomi ve enerji olarak 3 başlık altında toplamak mümkündür.

Kurulduğu günden bu yana, ŞİÖ'nün eylem ve söylemlerinin büyük çoğunluğu güvenlik meseleleri üzerine yoğunlaşmıştır (Aris, 2013). Gerek doğum gerekse de gelişme sürecinde örgütün toplantılarına ve faaliyetlerine hâkim olan güvenlik teması

ŞİÖ'nün, coğrafya temelli bölgesel bir güvenlik kuruluşu olan NATO ile kıyaslanmasına neden olmuştur (Roney 2013). Bununla birlikte ŞİÖ'nün hâlihazırda askeri bir ittifak niteliği sergilediğini söylemek mümkün değildir (Fredholm 2013, 4).

Şangay Beşlisi olarak faaliyetlerine başladığı ilk yıllarda sınır bölgelerindeki gerginliği azaltma hedefiyle yola çıkan oluşum, üye ülkeler arasındaki etkileşimin artması sonucunda tüm bölge için ortak tehdit olarak kabul edilen terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılık ile kolektif şekilde mücadeleye odaklanmıştır. Bunun dışında uyuşturucu kaçakçılığı ve organize suç faaliyetleriyle mücadele de ŞİÖ'nün güvenlik gündeminin üst sıralarında yer almaktadır (Matveeva ve Giustozzi 2008). Son yıllarda İslami aşırıcılığın yükselişe geçmesi, Suriye ve Irak'ta bulunan YTS'lerin ülkelerine dönmesi ve NATO önderliğinde faaliyet gösteren ISAF'ın 2014 yılında Afganistan'dan ayrılmasının yarattığı güç boşluğu gibi hususlar örgüt üyelerini güvenlik konularındaki işbirliğini derinleştirmeye sevk etmektedir.

Güvenlik konuları kadar merkezi bir önem teşkil etmemesine karşın ekonomik işbirliğini sağlamak da ŞİÖ'nün hedefleri arasında yer almaktadır. Özellikle 2000'lerin ortalarından itibaren ekonomik işbirliği konusu güçlü şekilde örgütün gündemine girmeye başlamıştır. Örgütün temel ekonomik hedefleri ticaret ve yatırımlar için olumlu bir ortam yaratmak ile malların, sermayenin, hizmetlerin ve teknolojinin serbestçe dolaşımını sağlamaktadır (Akiner 2010, 14). ŞİÖ üyesi ülkeler ekonomik işbirliğini güçlendirmek amacıyla ulaştırma ve altyapı konularındaki işbirliğini de genişletmeye çabalamaktadır (Boland 2011, 4).

ŞİÖ üyelerinin işbirliği geliştirdiği bir diğer alan ise enerji sektörüdür. Enerji alanındaki işbirliği, üye ülkeler arasında ikili ve çok taraflı düzeyde sürdürülmektedir (Akiner 2010, 15). Enerji konusunun teşkil ettiği önemin her geçen gün artması, işbirliğini derinleştirme girişimlerine hız kazandırmaktadır. 2006 yılında Rusya, ŞİÖ'nün enerji politikalarını koordine etmek amacıyla hükümet dışı danışma organı niteliği taşıyan bir Enerji Kulübü kurulmasını teklif etmiştir (Infosos 2015). Söz konusu tekliften 7 sene sonra, Enerji Kulübü kurulmasına dair örgütün üyeleri, gözlemci ülkeler ve diyalog ortakları arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Enerji Kulübü, hâlihazırda enerji tedarikçileri ve tüketiciler arasında enerji konularının görüşüldüğü ve hükümetler arası olmayan bir platform işlevi görmektedir.

Bu çalışmanın amacı, ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini incelemek olduğundan, örgütün terörizmle mücadeleyi de ihtiva eden genel güvenlik politikalarına biraz daha yakından bakmakta fayda vardır. Bu cihetle bir sonraki başlıkta, ŞİÖ'nün güvenlik alanındaki politika öncelikleri detaylı şekilde aktarılacaktır.

4.1.d. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Güvenlik Politikaları

Bir önceki bölümde vurgulandığı üzere güvenlik, ŞİÖ oluşumunun arkasındaki temel etmendir. ŞİÖ'nün kuruluş yıllarında birincil güvenlik meselesi üye ülkeler arasındaki sınır problemlerini çözüme kavuşturmak olmuş; bu alanda ilerleme kaydedilmesinin ardından ŞİÖ'nün güvenlik politikalarının merkezine 3 Şeytan olarak nitelendirilen terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılık ile mücadele yerleştirilmiştir (Xinhua 2017a).

11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen terör saldırılarının ardından, saldırıyı gerçekleştiren El Kaide örgütünün radikal İslami bir ideolojiye sahip olması dünyanın dikkatini dini motifli terörizme yöneltmiştir. Bu nedenle kimi çevreler ŞİÖ'nün terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadeleyi tek bir bağlama yerleştirmesini, 11 Eylül terör saldırılarından sonra İslami hakaretlere karşı oluşan olumsuz iklimden faydalanma girişi olarak değerlendirmiştir. Buna karşın ŞİÖ'nün terörizme kaynaklık eden dini radikalleşme ve etnik ayrılıkçılığa ilişkin tehdit algılaması 11 Eylül saldırılarından daha eski tarihlere dayanmaktadır.²⁵

Orta Asya'da faaliyet gösteren ve şiddeti bir yöntem olarak benimseyen örgütlerin temel karakteristiğini incelediğimizde büyük bir bölümünün radikal dini akımlar ve etnik milliyetçi ideolojilerden yoğun şekilde etkilendiği gözlenmektedir. Bu çerçevede ŞİÖ'nün 3 Şeytan doktrinini ilan etmesinin arkasında yatan esas unsurun, 1990'lı yıllar boyunca yükselişe geçen köktenci ile ayrılıkçı hareketlerin yol açtığı şiddet eylemleri söylemek mümkündür.

ŞİÖ'nün güvenliğe dair diğer bir işbirliği alanı da uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadeledir. Bu minvalde 2004 yılında ŞİÖ üyeleri arasında *Uyuşturucu, Psikotropik ve Öncü Maddelerin Yasa Dışı Trafiki ile Mücadele Sözleşmesi* imzalanmıştır (SCO 2004). Ek olarak 2011 yılında üye ülkelerin bu alandaki politikalarını koordine etmek amacıyla '*Uyuşturucu ile Mücadelesini Stratejisi*' kabul edilmiştir (Aris 2013, 5). ŞİÖ, uyuşturucu madde kaçakçılığı dışında, başta silah kaçakçılığı olmak üzere yasa dışı yollardan yapılan diğer ticaret ve organize suç faaliyetlerine karşı da mücadelesini sürdürmektedir.

²⁵ Öyle ki örgüt 'Şangay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıcılıkla Mücadele Sözleşmesi'ni 11 Eylül saldırılarından yaklaşık 3 ay önce, 15 Haziran 2001 tarihinde imzalamıştır.

ŞİÖ'nün sınır komşusu olan ve aynı zamanda örgütte gözlemci üye konumundaki Afganistan, başarısız devlet yapısından ötürü terörizm, uyuşturucu ticareti ve diğer organize suç faaliyetleri için ideal bir merkez işlevini görmekte; bu durum ŞİÖ üyesi ülkelerin konuya ilişkin hassasiyetlerini artırmaktadır. Bu çerçevede 4 Kasım 2005 tarihinde ŞİÖ üyesi devletler ile Afganistan arasındaki işbirliğini güçlendirmek amacıyla 'ŞİÖ-Afganistan Temas Grubu' (*SCO-Afghanistan Contact Group*) kurulmasına ilişkin bir protokol imzalanmıştır. Bu çabalara ek olarak 2009 yılının Mart ayında, ŞİÖ üyeleri ve Afganistan terörizm, yasa dışı uyuşturucu trafiği ve organize suç faaliyetleri ile mücadele etmek için ortak bir eylem planı uygulama kararı almıştır (Song 2016, 78).

Son olarak belirtilmesi gereken bir diğer güvenlik tehdidi algılaması ise bölgeye yönelik harici müdahalelere ilişkindir. ŞİÖ her ne kadar kendisini herhangi devlete ya da bloka karşı kurulan alternatif bir ittifak olarak lanse etmese de ABD liderliğindeki tek kutuplu dünya politikasını açık bir şekilde eleştirmekte ve başta ABD olmak üzere bölge dışı aktörlerin Orta Asya'da yürüttüğü faaliyetlere şüpheyile yaklaşmaktadır (Aris 2013).

4.2. Şangay İşbirliği Örgütü Coğrafyasında Terörizm

ŞİÖ'nün güvenlik politikalarının açıklandığı bölümde vurgulandığı gibi örgüt en büyük güvenlik tehdidi olarak terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılığı değerlendirmektedir. ŞİÖ'nün terörizm kavramını ayrılıkçılık ve aşırıcılık ile entegre şekilde kullanması ise bir rastlantıdan ziyade somut bir gerçekliğe tekabül etmektedir. ŞİÖ coğrafyasında faaliyet gösteren terörist hareketlere baktığımızda Rapoport'un 4. dalga olarak nitelediği dini motifli terörün baskın olduğu göze çarpmakta; bazı bölgelerde dini terör gruplarının aynı zamanda ayrılıkçı bir karaktere de sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Öte yandan şu noktayı da özenle vurgulamak gerekir ki, ŞİÖ coğrafyası ulus aşan terörizmin en yoğun yaşandığı bölgeler arasında yer almaktadır (Rahimov 2013, 217). Başka bir deyişle, ŞİÖ üyesi ülkelerde faaliyet gösteren terör örgütleri ulus ötesi bağlar geliştirmekte ve bölge genelinde rahatlıkla mobilize olabilmektedir. Esas itibariyle ŞİÖ üyesi devletleri terörizmle mücadeleyi kolektif bir şekilde sürdürmeye sevk eden dinamik de bölgedeki terör örgütleri arasındaki ideolojik, stratejik ve operasyonel düzeydeki ilişkilerdir. ŞİÖ coğrafyasında terörizm bağlamında en fazla gündeme gelen hareketler ise Orta Asya, Kuzey Kafkasya ve Güney Asya'da konumlanan fundamentalist örgütlerdir.

Kurulduğu günden itibaren ŞİÖ'nün güvenlik politikalarında merkezi bir yere sahip olan Orta Asya, tarih boyunca dini yapı ve kurumların egemen olduğu ve toplumsal hayatı biçimlendirdiği bir coğrafya olagelmıştır (Roy 2009). Buna karşın SSCB döneminde dinin denetim altına alınarak sosyal hayattan aşamalı bir biçimde çıkarılması nedeniyle İslami kurum ve kuralların Orta Asya'da yüzyıllarca süren etkisi kesintiye uğramıştır (Abaşın 2001, 272). 1990'ların başında SSCB'nin dağılması bölgede siyasal ve sosyal bir çöküşe neden olmuş, ortaya çıkan otorite boşluğu ise dini hareketlerce doldurulmaya çalışılmıştır. Ancak SSCB'nin uzun yıllar halk inanışları ve geleneksel inanç yapısı ile mücadele etmesi ve radikal İslamcı hareketlerin fikri altyapısını teşkil eden Vahhabiliğin²⁶ Orta Asya'da etkisini artırmaya başlaması

²⁶ Esas itibariyle, Orta Asya'nın Vahhabilik ile tanışması çok daha eski yıllarda, 19. yüzyıl başlarında Orta Asyalı Müslümanların Hindistan'a seyahat ederek Vahhabi hocalardan ders almaları neticesinde gerçekleşmiştir. İlerleyen süreçte, Vahhabi hocalar da Orta Asya'ya gelerek buradaki medreselerde eğitim vermişlerdir. Bununla birlikte Vahhabilik mezhebinin Orta Asya'da güç kazanması 20.yüzyılın sonlarında gerçekleşmiştir (Bodur 2004).

sebebiyle İslam bölgeye eski sufi yorumu²⁷ ile değil köktenci ve radikal bir karakterde geri dönmüştür (Abaşın 2001; 277; Bodur 2004, 198).²⁸ Bağımsızlıklarını yeni elde eden Orta Asya devletlerinin, yaşadıkları geçiş döneminden ötürü kurumsal yapılarını tam olarak inşa edememeleri ve güvenlik alanındaki yetersizlikleri nedeniyle de köktenci hareketler kısa süre içerisinde organize olma ve zayıf hükümetlere karşı meydan okuma imkânı bulmuşlardır (Abaşın 2001, 274; Erol 2004, 99).

Orta Asya'da faaliyet gösteren radikal dini örgütlerin tamamı buldukları ülkelerdeki hükümetleri devirerek yerine İslami bir rejim kurmayı amaçlamaktadır. Orta Asya'da İslam devleti kurma girişimlerinin ortak yönü, Selefi bir çerçevede yalnızca Kur'an ve sünneti esas alarak hareket etmeleridir (Bodur 2004, 199). Bahse konu örgütlerin tamamı, Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan başta olmak üzere Orta Asya genelinde faaliyet göstermekte, bölge ülkeleri arasında mobilize olarak sınır ötesi bağlar geliştirmekte ve özellikle Afganistan'daki Taliban ve El Kaide örgütünden lojistik destek almaktadır (Erol 2004).

ŞİÖ'nün gündeminde yer alan bir diğer terörizm sorunu Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşanan etnik ve dini problemlerden kaynaklanmaktadır. Sincan Uygur Özerk Bölgesi²⁹, Çin topraklarının yaklaşık 1/6'sını oluşturan ve 13 farklı etnisiteye

²⁷ Orta Asya Müslümanlarının geleneksel olarak, temelinde varoluşun nedenselliğine odaklanma ve mistisizm bulunan tasavvufunun (sufilik) yoğun şekilde etkisinde kaldığı bilinmektedir. Nakşibendilik ve Yesevilik gibi tarikatların bu bölgede doğması bu durumun en önemli nişanelerinden biridir (Erol 2000).

²⁸ İslami yükselişin dinin, kamusal hayattan dışlanmasına karşın bireysel düzlemde hiçbir zaman yok olmamasının bir sonucu olduğuna dair görüşler de bulunmaktadır. Buna göre Orta Asya'nın sosyo-kültürel yapısı Sovyet döneminde ciddi bir değişime uğramamış, mevcut sosyal kurumlarda var olan dini etki 20.yy boyunca varlığını sürdürmüş ve Sovyetlerin ideolojik krize girmesi ile birlikte yeniden su yüzüne çıkmayı başarmıştır (Abaşın 2001, 272-273).

²⁹ Çin devleti tarafından, "yeni toprak" anlamına gelen *Xinjiang* olarak adlandırılan bölgede yüzyıllardan beri yaşayan Uygurlar bölgeyi tanımlarken Doğu Türkistan ismini kullanmaktadır.

mensup yaklaşık 20 milyon insanın yaşadığı otonom bir bölgedir (Bhattacharji 2012). Çin'in kuzeybatı sınırlarını teşkil eden bölgedeki en büyük etnik grup Orta Asya'nın Müslüman toplulukları ile akrabalık bağlarına sahip olan Uygurlardır.³⁰

Uygur halkının önemli bir bölümü, bölgedeki Çin varlığını emperyalizm olarak nitelendirmekte ve 'Doğu Türkistan' olarak adlandırdıkları özerk yönetimin tarihsel ve kültürel olarak Çin'in değil, Orta Asya'nın bir parçası olduğu tezini dile getirmektedir (Bhattacharji 2012). Otoriter bir rejim ile yönetilen ve insan hakları konusunda parlak bir karneye sahip olmayan Çin devletinin izlediği baskıcı politikalar ile başa çıkabilmek adına Uygur toplumu siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla örgütlenmeye çalışmaktadır. Ancak Uygur halkı adına mücadele etme iddiası taşıyan grupların bir bölümü legal zeminden uzaklaşarak terör yoluyla siyasal kazanım elde etme yolunu tercih etmektedir.

Orta Asya ve Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki terör örgütleri kadar gündeme gelmese de, Kuzey Kafkasya bölgesinde faaliyet gösteren ve Rusya'dan ayrılarak bağımsız bir devlet kurmayı amaçlayan radikal dini örgütler de ŞİÖ'nün terörizmle mücadele siyasetinde yer tutmaktadır. Özellikle Kafkas Emirliği isimli örgüt son yıllarda gerçekleştirdiği ses getirici eylemlerle dikkatleri üzerine çekmektedir.

Öte yandan Güney Asya bölgesi de radikalleşme, dini aşırıcılık ve terörizm bağlamında en fazla gündeme gelen bölgelerden biridir. Bölgede etkin olan Taliban ve El Kaide'nin, Orta Asya, Kafkasya ve Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki terörist

³⁰ Sincan Bölgesi'nin hızlı kalkınması Çin'in iç kesimlerinde yaşayan yoksul Han Çinlileri için bölgeyi bir çekim merkezi haline getirmiş ve çok sayıda Han Çinlisi iş bulmak amacıyla bölgeye göç etmiştir. 1949 yılında bölgedeki Uygurlu oranı % 90'lara ulaşırken günümüzde bu oran yarı yarıya azalarak %45-50 bandına düşmüştür (Chung 2002).

hareketlere silah, lojistik ve barınma desteği sağlaması, ŞİÖ açısından bölgedeki terör yapılarıyla mücadelenin önemini artırmaktadır. Ayrıca 2017 yılı itibariyle Hindistan ve Pakistan'ın tam üye olarak örgüte katılımıyla beraber ŞİÖ'nün dikkatini Güney Asya bölgesindeki terörist gruplara daha fazla çevirmesi oldukça muhtemeldir.

ŞİÖ coğrafyasındaki terörizm tehdidini daha somut bir şekilde ortaya koymak için bu bölümün devamında yukarıda zikredilen bölgelerde en fazla ön plana çıkan terör örgütleri ana hatlarıyla aktarılacaktır.

4.2.a. Tacikistan İslami Yeniden Doğuş Partisi

Tacikistan İslami Yeniden Doğuş Partisi'nin (TİYDP) kökleri, SSCB'nin son lideri Mihail Gorbaçov döneminde Orta Asyalı Müslümanların haklarını korumayı amaçlayan bir oluşum olarak kurulan İslami Yeniden Doğuş Partisi'ne (İYDP) dayanmaktadır (Roy 2009, 211). Siyasal İslamcı bir hareket olarak ülkenin kırsal bölgelerinde örgütlenen İYDP, kısa süre içerisinde Sovyet sistemini benimsemeyen ve toplumun dışında kalmayı tercih eden genç erkekler üzerinde etki kurmayı başarmıştır (Epkenhans 2015, 324).

Kuruluş aşamasında ulusal kimliklere dayalı çatışmaları reddeden ve tüm Sovyet Müslümanlarını birleştirmeyi hedefleyen İYDP, SSCB'nin dağılma sürecine girmesiyle birlikte ideolojik bir krize girmiş ve etnik kimlikler ekseninde kollara ayrılmaya başlamıştır. Bu dönemde İYDP, Tacikistan'da Muhammed Himmetzade, Devlet Osman ve Molla Nuri liderliğinde 'Hizb-i Nehzat-ı İslami' adı altında örgütlenmeye başlamıştır (Roy 2009, 212). Tacikistan'ın bağımsızlığını elde etmesinin ardından TİYDP adını alan

hareket muhafazakâr Hanefi-Sünni bir çizgide, dinin sosyal hayattaki rolünü arttırmayı amaçlayan bir siyasal program benimsemiştir (Epkenhans 2015).

Öte yandan TİYDP'nin yeni filizlendiği süreçte Tacikistan, Orta Asya'daki radikal İslami uyanıştan kaynaklanan şiddet ve kaostan payını alan ilk ülke olmuştur. Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'de başlayan hükümet karşıtı gösteriler kısa sürede hükümet yanlıları ile aralarında İslami grupların da yer aldığı muhalifler arasında trajik bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu süreçte İslami gruplar, kısa süre içerisinde Tacikistan'daki en büyük muhalif gruplardan biri haline gelerek 1992-97 yılları arasında cereyan eden iç savaşın en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Özellikle Taliban destekli TİYDP, iç savaş süresince radikal gruplar arasında ön plana çıkmıştır (Khalid 2014, 147).

İç savaşın ardından silahlı mücadeleden vazgeçtiğini ilan eden ve toplumsal düzeyde örgütlenme faaliyetlerine hız veren TİYDP, 1997 yılında imzalanan barış anlaşması sonucu laik devlet yapısını korumayı başaran Tacikistan'da legal bir siyasi hareket görünümü kazanmıştır (Oğan 2016).³¹ TİYDP, bu vetirede sahip olduğu güçlü teşkilatlanma ve propaganda ağı sayesinde kısa sürede siyasal yelpazede önde gelen bir aktöre dönüşmüştür.

Buna karşın parti üzerindeki siyasi baskılar 2000'li yıllarından ortalarından itibaren yeniden artmıştır. Bu dönemde çok sayıda parti yöneticisi tutuklanmış ve TİYDP yeniden marjinal bir çizgiye savrulmaya başlamıştır (Epkenhans 2015, 323). Ayrıca devletin dini kurumlar üzerindeki denetimini artırması, hükümet ile TİYDP

³¹ 1997 yılında Tacikistan hükümeti ile aralarında TİYDP'nin de yer aldığı Birleşik Tacik Muhalefeti (UTO) arasından imzalanan barış anlaşması neticesinde muhaliflere hükümetten %30 pay verilmesi kararlaştırılmıştır (AFPC 2018a).

arasındaki gerilimi tırmandırmıştır. Yine de TİYDP, 28 Şubat 2010 tarihinde düzenlenen seçimlere katılan 8 yasal partiden biri olmuş ve yüzde 8,2 oranında oy almıştır (Oğan 2016). Fakat toplumun belli kesimlerinde meşru görülen bir aktör olması TİYDP'ye yönelik suçlamaları sona erdirmemiş ve parti ilerleyen yıllarda yeniden terörle ilişkilendirilerek kriminalize edilmiştir (Sputnik 2017b).

TİYDP'nin, 2015 yılının Mart ayında Tacikistan'da düzenlenen seçimlerde hile yapıldığı gerekçesiyle seçim sonuçlarını tanımadığını ilan etmesiyle başlayan gerilim neticesinde, aynı yılın Ağustos ayında faaliyetleri durdurulmuş ve liderleri tutuklanmıştır (AFPC 2018a; Oğan 2016). TİYDP liderleri ayrıca 2015 yılının Eylül ayında dönemin Savunma Bakan Yardımcısı Abduhalim Nazarzoda ve destekçileri tarafından başlatılan ve Tacik makamları tarafından darbe girişimi olarak adlandırılan silahlı kalkışma ile ilişkilendirilerek yargı önüne çıkarılmıştır (AFPC 2018a). Öte yandan TİYDP, 2017 yılında RATS tarafından ilan edilen Terörist, Aşırı ve Ayrılkçı Örgütler Listesi'ne dâhil edilmiştir (Tajik Embassy 2017).

4.2.b. Özbekistan İslami Hareketi

Özbekistan İslami Hareketi (ÖİH), Orta Asya'da faaliyet gösteren en önemli silahlı gruplardan biridir. ÖİH'nin kökleri, 1990'ların başında ideolog Tahir Yoldaşev ve eski bir Sovyet Ordusu askeri olan Cuma Namangani'nin liderliğinde kurulan ve Özbekistan sınırları içinde İslami bir rejim kurmayı amaçlayan Adolat (Adalet) Hareketine dayanmaktadır (AFPC 2017c).

SSCB'nin dağılması sonrası bağımsızlığını elde eden Özbekistan'da kısa süre içinde çok sayıda radikal dini örgütün ortaya çıkmasıyla birlikte, Tacikistan'da yaşanan

iç savaşın kendisine de yansımından çekinen Özbekistan hükümeti, 1992 yılında İslami oluşumlar da dâhil olmak üzere tüm muhalefeti tasfiye etmiştir (Roy 2009). Adolat grubuna yönelik baskıların artması ile birlikte Özbekistan'ı terk eden Yoldaşev ve Namangani o tarihlerde iç savaş yaşayan Tacikistan'a giderek rejime muhalif olan silahlı örgütlerin saflarına dâhil olmuşlardır. Sovyetler döneminde dahi İslami karakterini kuruyabilen ve günümüzde halen radikal grupların etkin olduğu Fergana Vadisi'nden ayrılan binlerce militanın da Tacikistan'a göç etmesiyle birlikte, Cuma Namanga'nın komutası altında "Namangan Taburu" isimli bir örgüt kurulmuştur. (AFPC 2017c). Özbek militanlar, bu süreçte önemli bir savaşma pratiği kazanmış ve dünyanın çeşitli noktalarından Tacikistan'daki İslami grupları desteklemek için gelen dini hareketlerle ilişki geliştirme fırsatı bulmuştur.

İlerleyen yıllarda, Adolat Hareketi'nin kurucularından Tahir Yoldaşev ve mahiyetindekiler Afganistan'a giderek buradaki cihadist gruplarla temasa geçmiş ve Özbek militanların eğitim görmeleri için silahlı kamplar kurmuştur. 1998 yılına gelindiğinde ise Yoldaşev ve Namangani, ÖİH'nin resmen kurulduğunu ilan etmiştir. Yoldaşev örgütün siyasi liderliğini üstlenirken Namangani askeri kanadın başına geçmiştir. Başlangıç döneminde ana karargâh olarak Pakistan'ın Peşaver kentini seçen ÖİH, daha sonra merkezini Afganistan'ın başkenti Kabil'e taşımıştır. Taliban ve El Kaide ile yakın bağlar geliştiren ÖİH için Afganistan güvenli sığınak işlevi görmüş, eğitim ve endoktrinasyon faaliyetlerine olanak sağlamıştır. ÖİH, 1999 yılında ise Özbekistan hükümetine karşı organize bir terör kampanyası başlatmış ve ülkede çok sayıda suikast, adam kaçırmaya ve bombalama eylemi gerçekleştirmiştir (AFPC 2017c). Bununla birlikte ulus ötesi bir militan ağına ve siyasal programa sahip olan ÖİH,

hedeflerini Özbekistan ile sınırlı tutmamış; aynı zamanda Afganistan, Tacikistan, Kırgızistan'da da faaliyet göstermiştir.

Diğer taraftan 2000 yılında ABD tarafından terör örgütleri listesine dâhil edilen ÖİH, 11 Eylül sonrası El Kaide ile teması olduğu gerekçesiyle hedef alınmış ve yürütülen askeri operasyonlar neticesinde örgüte büyük darbe vurulmuştur (Baran 2005, 50). Özbekistan hükümeti de en büyük tehdit olarak algıladığı ÖİH'ye karşı gerçekleştirilen hava operasyonlarında, askeri üslerini açmak suretiyle ABD'ye önemli destekler vermiştir. Terörle Savaş (*War on Terror*) konsepti çerçevesinde Orta ve Güney Asya'daki radikal oluşumlara karşı yürütülen kararlı mücadele sonucu ÖİH zayıflama sürecine girmiş ve güçlerini Afganistan ve Pakistan'ın bazı bölgelerine çekmek durumunda kalmıştır. Bununla birlikte aktif bir organizasyon olarak varlığını sürdüren ÖİH son olarak 2015 yılında, IŞİD'e bağlılığını bildirerek gündeme gelmiştir. Örgütün IŞİD'e biat etmesi, içinde bulunduğu darboğazdan çıkabilmek adına kendine yeni bir manevra alanı açma çabası olarak yorumlanmıştır (BBC 2015a).

4.2.c. Hizb-ut Tahrir

Orta Asya'da aktif olan diğer bir dini örgüt ise Hizb-ut Tahrir'dir. TİYDP ve ÖİH'den farklı olarak Orta Asya menşeli bir oluşum olmayan Hizb-ut Tahrir, 1953 yılında Filistinli din adamı Şeyh Takiyyuddin en Nebhani tarafından Kudüs'te kurulmuştur (Baran 2005, 42).

Hizb-ut Tahrir, günümüzde toplumu aşağıdan yukarıya doğru İslamlaştırmaya çalışan çok uluslu bir örgüt niteliği göstermektedir. Hizb-ut Tahrir aynı zamanda Batılı anlamda özgürlük kavramına ve liberal demokratik değerlere kökten bir karşıtlık

sergilemektedir (AFPC 2018b). Temel hedeflerini İslami yaşam tarzını sürdürmek ve İslam'ı tebliğ etmek olarak deklare eden örgüt, amacına ulaşmak için İslam toplumlarının şer-i hukuka göre yeniden dizayn edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Khalid 2014, 160). Örgütün nihai hedefi ise halifeliği yeniden canlandırmak ve tüm Müslümanları küresel bir İslam devleti çatısı altında toplamaktır (Baran 2005). Bu çerçevede dünyanın pek çok noktasında etkin olan örgütün faaliyetlerinin önemli bir bölümü ise Orta Asya üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Hizb-ut Tahrir örgütü, Orta Asya'da ilk olarak 1970'li yıllarda eğitim amacıyla Taşkent'e gelen Ürdün ve Filistinli gençler üzerinden etkinlik kurmaya çalışmış lakin kayda değer bir başarı sağlayamamıştır. SSCB'nin dağılması sonrası Orta Asya'da meydana gelen ideolojik boşluğu değerlendiren ve 1990'ların ortalarından itibaren bölgede kök salmaya başlayan Hizb-ut Tahrir, kısa süre zarfında ciddi bir potansiyele ulaşmıştır (AFPC 2018b). Özellikle Fergana Vadisinde taban bulan örgüt Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan'da yayılma olanağı elde etmiştir (Demirtepe 2006, 266). Hücre tipi bir örgütlenme modeli benimsemesi nedeniyle militan sayısı net bir biçimde kestirilmeyen Hizb-ut Tahrir örgütünün Özbekistan'da 7000 ile 60000; Kırgızistan ve Tacikistan'da ise 3000 ile 5000 arasında üyesi olduğu tahmin edilmektedir (AFPC 2018b).

Öte yandan Hizb-ut Tahrir'in şiddetle arasındaki mesafe paradoksal bir görünüm arz etmektedir. Hizb-ut Tahrir örgütü, terörle bir bağı olmadığını dile getirse de hilafet devletinin kurulmasının önünde engel teşkil eden rejimlerin devrilmesi noktasında şiddetin rolünü de yadsımamaktadır (AFPC 2018b). Örgüt ayrıca kendi kurumsal yapısı

altında terörist faaliyetler icra etmemekle birlikte; bu tarz faaliyetleri teşvik eden ideolojik bir pozisyon benimsemektedir (Baran 2005, 42). Hizb-ut Tahrir örgütü şiddeti bir yöntem olarak benimsemediğini ilan etse de Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan resmi ulemaları tarafından aşırı bir örgüt olarak tanımlanmış ve söz konusu ülkeler tarafından şiddet olaylarına karıştığı gerekçesiyle yasaklanmıştır (Khalid 2014, 161).

Sahip olduğu yoğun kitle desteği ve hücre tipi bir örgütlenme modeli benimsemesi Hizb-ut Tahrir'in bölge devletleri nezdinde birincil tehdit unsuru olarak algılanmasına yol açmaktadır (Demirtepe 2006). Bu minvalde örgütün ismi terörizmle mücadele bağlamında son olarak 2018 yılının Nisan ayında, Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te gerçekleştirilen RATS toplantısı esnasında yoğun şekilde gündeme gelmiştir. Toplantı sırasında konuşma yapan Rusya Federal Güvenlik Servisi (FSB) Başkan Yardımcısı Sergey Smirnov, Hizb-ut Tahrir'in bölgedeki en tehlikeli dini örgütlenme olduğunu ileri sürerek ŞİÖ'nün varlığının bu örgütün çözülmesindeki en önemli enstrüman olduğunu belirtmiştir (Sputnik 2018).

4.2.d. Doğu Türkistan İslami Hareketi

Doğu Türkistan İslami Hareketi (DTİH),³² Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde bağımsız bir Uygur devleti kurmayı amaçlayan silahlı bir örgüttür (Xu ve diğerleri 2014). Radikal dini ve ayrılıkçı bir örgüt olan DTHİ, 1989 yılında Ziyauddin Yusuf tarafından kurulan Doğu Türkistan İslami Partisi'nin (*Hizbul İslam Li-Türkistan*

³² Örgüt, Çin resmi kaynaklarında, Doğu Türkistan İslami Hareketi, Doğu Türkistan İslami Partisi, Allah'ın Doğu Türkistan İslami Partisi ve Doğu Türkistan Muhalefet Partisi gibi isimlerle anılmaktadır. Bununla birlikte örgüt kendisini DTHİ olarak adlandırmamakta; 2000 yılı sonrası hassaten Türkistan İslami Partisi (*Hizbul-İslami el-Türkistani*) adını kullanmayı tercih etmektedir. Fakat Çinli ve Batılı kaynaklar ağırlıklı olarak DTHİ ismini kullanmayı sürdürmektedir (Gunaratna ve diğerleri 2010).

Ash-Sharqiyah) devamı niteliğinde bir harekettir. 1997 yılının Eylül ayında, Pakistan’da bulunan Hasan Mahsum, bu örgütü yeniden organize ederek disiplinli bir militan grubuna dönüştürmüş ve hareketin kurucu liderliğini üstlenmiştir (Gunaratna ve diğerleri 2010). DTİH’nin hâlihazırdaki liderliği ise Abdullah Mansour tarafından yürütülmektedir (Xu ve diğerleri 2014).³³

Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nde cereyan edilen olaylara ilişkin Çin hükümeti tarafından yoğun bir sansür uygulandığı için DTHİ’nin faaliyetleri hakkında sağlıklı bilgilere ulaşmak kolay olmamaktadır (BBC 2013). Bununla birlikte Çin hükümeti, DTHİ’yi 1990-2001 yılları arasında Sincan Uygur Özerk Yönetimi’nde meydana gelen 200’ün üzerinde terör saldırısının faili olarak takdim etmektedir. Çin hükümeti, DTHİ ile bağlantılı olan militanlar tarafından gerçekleştirilen ve yerel idarecilere yönelik suikastlardan hükümet binalarının, otobüslerin ve marketlerin bombalanmasına kadar geniş bir çeşitlilik içeren eylemler neticesinde 162 kişinin hayatını kaybettiğini ileri sürmektedir. Çin ayrıca 2008 yılında Yunnan eyaletinde gerçekleştirilen 2 otobüs bombalama eylemi ile 2013 yılında Tienmen Meydanında gerçekleştirilen bombalı araç saldırılarının faili olarak da DTHİ’yi işaret etmektedir (Xu ve diğerleri 2014).

Öte yandan Çin hükümeti, DTİH’nin bölge genelinde faaliyet gösteren radikal gruplarla özellikle de El Kaide ile çok yakın ilişkiler sahip olduğunu, örgüte bağlı çok sayıda militanın Afganistan’a geçerek El Kaide kamplarında eğitim gördüğünü ve akabinde terör eylemlerinde rol aldığını öne sürmektedir (Chung 2002). Bu doğrultuda

³³ Örgütün kurucu lideri Hasan Mahsum ve halefi Abdul Haq Pakistan Ordusu’nun; DTHİ’nin üçüncü lideri olan Abdul Shakoor Turkistani ise ABD Ordusu’nun Pakistan’da düzenlediği operasyonlar sırasında öldürülmüştür.

Çin, her platformda DTHİ'nin El Kaide ile bağlantılı olduğu tezini işlemekte ve terörizme karşı mücadelesinde uluslararası kamuoyunun desteğini arkasına almayı amaçlamaktadır.

Çin hükümeti, özellikle 11 Eylül terör saldırılarının ardından ABD'nin Usame Bin Ladin ve El Kaide'yle mücadelesinin, kendisinin Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ndeki fundamentalist gruplarla mücadelesi ile aynı bağlamda olduğuna ikna etmeye çabalamış ve belli ölçüde başarı sağlamıştır. Bu çerçevede DTHİ, şiddeti bir yöntem olarak benimseyen aşırılıkçı örgütlere yönelik büyük bir hassasiyetin olduğu bir iklimde, 2002 yılında ABD tarafından terör örgütü olarak ilan edilmiştir (Xu ve diğerleri 2014).

Son yıllarda radikal İslami terörizmle mücadele çerçevesinde yürütülen operasyonlar neticesinde DTHİ zayıflama eğilimi gösterse de halen eylem yapma kapasitesini sürdürmektedir. Günümüzde DTHİ'ye bağlı militanlar ağırlıklı olarak, Pakistan sınırları içerisinde yer alan ve son derece dağlık bir bölge olan Kuzey Veziristan bölgesinde faaliyet göstermektedir. Öyle ki Pakistan'da gizlenen DTHİ lideri Abdullah Mansour, 2014 yılının Mart ayında bu ülkede yapmış olduğu bir açıklamasında “tüm Müslümanların düşmanı” olarak nitelediği Çin'e karşı cihat çağrısı yapmıştır (Xu ve diğerleri 2014). DTHİ'nin Pakistan içinde bu denli aktif olması Çin'in tepkisini çekmekte ve İslamabad hükümetinin terörizmle mücadeleye daha fazla katkı sağlaması yönünde eleştirilere yol açmaktadır.

4.2.e. Taliban

Taliban, Afganistan İç Savaşı'nın (1992-1996) şiddetli bir şekilde sürdüğü 1994 yılında, Sovyet işgaline karşı oluşturulan direniş hareketlerinin içerisinde yer alan Molla

Muhammed Ömer tarafından kurulan köktendinci bir harekettir (AFPC 2018c). Ağırlıklı olarak Afganistan'ın en büyük etnik grubunu teşkil eden Peştunlardan oluşan Taliban, kelime anlamı itibariyle “talebe” anlamına gelmektedir (Laub 2014). Sovyet işgali sırasında Afganistan'ı terk etmek durumunda kalan ve mülteci olarak gittikleri Pakistan'da Deobandi medreselerinin³⁴ tedrisatından geçen Taliban grubu, Sovyet Ordularının çekilmesinin ardından iç savaş ve kaos içindeki Afganistan'a geri dönmüş; etnik gruplar ve kabileler arası bir mücadele arenası olan Afganistan siyasetinde katı uygulamalarıyla kısa sürede sivrilmeyi başarmıştır (Al Jazeera Türk 2014).

1994 yılına gelindiğinde, Afganistan'daki önemli politik hareketlerden biri olarak ortaya çıkan ve kabileler arası çatışmalardan kaynaklanan güç boşluğundan istifade ederek büyüyen Taliban, kabile yapılarına tepki olarak doğan ve re-organize etmek istediği devlet ve toplum katında mollaların egemen olmasını savunan devrimci bir harekettir (Dorrnsoro 2009). Her ne kadar müstakil bir örgüt kimliğine ve yapısına sahip olması 1994 yılında gerçekleşse de Taliban hareketinin kadroları önemli ölçüde 1979-1989 yılları arasında süren Sovyet İşgaline karşı direnmek amacıyla oluşturulan ve “mücahidin” olarak bilinen savaşçı gruplara dayanmaktadır (Laub 2014). Bu bakımdan

³⁴ Güney Asya'da zemin bulan aşırıcılığa dair en çok ön plana çıkan tartışma konusu dini eğitim veren medreselerin bireylerin radikalleşmesinde oynadığı roldür. Medreselere ilişkin yürütülen tartışmaların en fazla yoğunlaştığı ülke ise Pakistan'dır. 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terör saldırıları Pakistan medreselerinin uluslararası çevreler tarafından sorgulanmasına neden olmuştur. Asırlardır bölgede aktif şekilde varlığını sürdüren medreseler günümüzde küresel terör hareketleri ile ilişkilendirilmektedir. Özellikle, Afganistan'ın en güçlü radikal örgütlenmelerinden birisi olan Taliban hareketinin fikri altyapısının oluşumunda ciddi tesirleri bulunan Deobandi medreseleri dini radikalleşme bağlamında yoğun şekilde gündeme gelmektedir. Deobandi ekolü, İngiliz sömürgeciliğine tepki gösteren bir grup âlimin 1866 yılında Kuzey Hindistan bölgesindeki Deoband kasabasında bir araya gelerek bir medrese kurmaları ile doğmuştur. Deobandi ekolüne bağlı eğitim veren medreselerin sayısı zaman içerisinde büyük bir artış göstermiş; Deobandilik ilerleyen süreçte Güney Asya Sünniliği içerisindeki en önemli geleneği teşkil etmeye başlamıştır (Aşlamacı 2013).

Taliban'ın güçlenmesine yol açan en önemli faktörlerden biri hareketin içerisinde yer alan kişilerin 1980'li yıllar boyunca Sovyet işgaline karşı göstermiş olduğu etkili direniştir. Afgan halkının büyük bölümünde tanrı tanımazlığın ve materyalizmin cisimleşmiş bir hali algılanan SSCB'ye karşı yürütülen mücadele sonucu İslami gruplar toplum nezdinde ciddi bir prestij kazanmıştır.

Sovyet işgalinin son bulmasının ardından Afganistan'da istikrarlı bir yönetim tesis edilememiş; parçalı bir devlet ve toplum yapısı meydana gelmiştir. Pakistan'ın Belucistan eyaletindeki medreselerde eğitim gören binlerce gencin Taliban'a katılmak amacıyla Afganistan'ın Kandahar eyaletine gelmesi ve hareketin kısa sürede örgütlenmesini tamamlaması sonucu, Taliban 26 Eylül 1996 tarihinde Afganistan'ın başkenti Kabil'in kontrolünü ele geçirmeyi başarmıştır (Al Jazeera Türk 2014). Akabinde ülke topraklarının 2/3'ünü ele geçiren örgüt, Pakistan'daki uzantıları üzerinden orada da mahallî otorite alanları kurmayı başarmıştır. Taliban hükümeti iktidarı ele geçirmesinin ardından, Pakistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından da tanınmıştır. Taliban, iktidarı boyunca kız çocuklarının eğitimlerini engellemek, farklı inanç gruplarının mabetlerine saldırılar düzenlemek ve televizyon, sinema, müziği yasaklamak gibi katı uygulamaları ile uluslararası toplumun tepkisini çekmiş fakat söz konusu insanlık dışı eylemlerine rağmen 5 yıl boyunca ülkeyi yönetmeyi başarmıştır (BBC 2016).

Taliban iktidarının çöküşünü başlatan süreç 11 Eylül 2001 tarihinde El Kaide terör örgütü tarafından ABD topraklarında düzenlenen saldırılar olmuştur. Taliban hükümeti, defalarca uyarılmasına rağmen El Kaide'ye verdiği desteği kesmemekle

suçlanmış ve Afganistan'a düzenlenen askeri harekâtın ana hedeflerinden biri olmuştur. Ne var ki ABD öncülüğündeki askeri koalisyonun müdahalesi sonrası iktidarı kaybetmesine karşın Taliban, günümüzde halen Afganistan ve Pakistan topraklarının bir bölümünde otorite tesis edebilen askeri ve siyasi bir aktör durumundadır.

4.2.f. El-Kaide

El Kaide'nin temelleri, SSCB'nin Afganistan'ı işgal ettiği dönemde ortaya çıkan direniş örgütlerine dayanmaktadır (AFPC 2017a). Dünyanın pek çok yerinde faaliyet gösteren İslami gruplar Sovyet işgaline karşı mukavemet etmek amacıyla bu dönemde Afganistan'a akın etmiş ve sergiledikleri etkili direniş sayesinde SSCB'nin Afganistan'dan çekilmesini sağlamıştır. El Kaide'nin kurucu lideri Usame Bin Ladin'in radikal gruplarla güçlü bağlar kurması da bu süreçte başlamıştır. Suudi Arabistanlı varlıklı bir aileye mensup olan Bin Ladin, gönüllü olarak savaşa katılmasının yanı sıra sahip olduğu finansal kaynakları Sovyetlere karşı sürdürülen direniş boyunca cömertçe kullanmış ve mücahitlere lojistik destek ve insani yardımlar sağlamıştır (CNN 2011). Bu durum Bin Ladin'in cihat etmek amacıyla dünyanın muhtelif yerlerinden Afganistan'a gelen grupların nezdinde büyük sempati kazanmasına yol açmıştır.

Sovyet işgalinin sona ermesinin ardından Suudi Arabistan'a dönen Bin Ladin, Suudi hükümetinin, Irak'ın Kuveyt'e yönelik işgaline karşı düzenlenen 'Çöl Fırtınası Operasyonu' sırasında topraklarını ABD askerlerine kullandırma kararı almasının ardından Suudi Kraliyet ailesiyle karşı karşıya gelmiş ve ülkeyi terk ederek Sudan'a yerleşmek durumunda kalmıştır (Rollins 2011, 6-7). Faaliyetlerini bu ülkede sürdüren Bin Ladin, oluşturduğu eğitim kampları ile çok sayıda militan yetiştirmiştir. Bu

militanlar, 1990'lı yıllarda Balkanlar, Çeçenistan, Keşmir ve Filipinler'de cereyan eden çatışmalarda aktif şekilde rol almıştır.

Usame Bin Ladin gibi Afgan Savaşı'na katılan Mısır İslami Cihadı örgütü lideri Eymen El Zevahiri de Mısır hükümetine karşı saldırılar düzenlemek için bu dönemde Sudan'ı üs olarak kullanmaktaydı (AFPC 2017a). Bir süre sonra ikili arasında yaşanan siyasi yakınlaşmanın ardından Zevahiri, lideri olduğu Mısır İslami Cihadı'nı El Kaide ile birleştirme kararı almıştır. 1995 yılında, Zevahiri'nin dönemin Mısır devlet başkanı Hüsnü Mübarek'e yönelik başarısız bir suikast denemesinde bulunmasının akabinde radikal grupları ülkesinde barındıran Sudan'a yönelik diplomatik baskılar artmış ve El Kaide liderleri 1996 yılında Taliban'ın kontrolündeki Afganistan'a gitmişlerdir. Afganistan ve Pakistan gibi sınırları dâhilinde otorite kurmakta muvaffak olamayan ve ciddi manada güç boşluğu yaratan devletlerin varlığı, ellerinde ciddi finans ve militan kaynağı, propaganda gücü ve ağır silahlar bulunan El Kaide'nin bölge istikrarsızlık yaratan bir aktör varlığını sürdürmesine olanak sağlamıştır.

Kendisine üs olarak Taliban kontrolündeki Afganistan'ı seçmekle birlikte kısa sürede etki alanını genişleten El Kaide örgütü, yıllar içerisinde Eş-Şebab, Ebu Seyyaf, Cemaati İslami, Özbekistan İslami Hareketi, Doğu Türkistan İslami Hareketi, Yemen El Kaidesi, vb. çok sayıda radikal grup ile etkileşime geçerek bir çeşit küresel terör ağı görünümünü kazanmıştır.

1990'lı yıllarda Kenya, Yemen ve Somali'deki ABD temsilciliklerine yönelik saldırılarıyla gündeme gelen El Kaide asıl büyük etkiyi dünya tarihinin en sansasyonel terör eylemi olan 11 Eylül saldırıları ile yaratmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde, El Kaide

militanları tarafından kaçırılan uçaklar ile ABD'nin New York kentindeki Dünya Ticaret Merkezi ile Washington D.C'deki Pentagon binasına yönelik gerçekleştirilen terör eylemleri dünya kamuoyunda büyük bir travma yaratmış ve tüm dikkatlerin El Kaide'ye çevrilmesine sebep olmuştur. Saldırılarından kısa bir süre sonra, 7 Ekim 2001 tarihinde ABD liderliğindeki koalisyon güçleri Taliban rejimini devirme, El Kaide liderlerini yakalama ve terör kamplarını dağıtma amacıyla Afganistan'a yönelik "Kalıcı Özgürlük Operasyonu" (*Operation Enduring Freedom*) isimli bir askeri harekât başlatmıştır (Rollins 2011, 8). Harekât neticesinde iktidardaki Taliban rejimi devrilmiş; fakat yıllar süren operasyonlara karşın El Kaide'nin bölgedeki etkisi tam anlamıyla kırılmamıştır.

11 Eylül terör saldırılarından yaklaşık 10 yıl sonra, 2 Mayıs 2011 tarihinde El Kaide lideri Bin Ladin, ABD tarafından Pakistan topraklarında düzenlenen operasyon neticesinde öldürülmüş; yerine Ladin'le birlikte örgütün kuruluşuna önderlik eden ve örgütün ideoloğu durumundaki Eymen el Zevahiri geçmiştir. Ancak Bin Ladin'in öldürülmesi de El Kaide'nin sonunu getirmemiştir. Özellikle Arap Baharı ve Suriye iç savaşının patlak vermesinin ardından yeniden mevzi kazanan El Kaide, uyuyan hücreleri ve geniş militan kadrosu ile dünya genelinde faaliyetlerine devam etmektedir.

4.2.g. Kafkas Emirliği

Rusya'ya bağlı Kuzey Kafkasya bölgesi uzun yıllar boyunca dini ve etnik kimliğe dayalı çatışmaların yoğun yaşandığı bir bölge olagelmiştir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte bölgede baş gösteren etnik temelli bağımsızlık hareketleri radikal İslami bir karaktere bürünerek uzun yıllar boyunca Moskova'ya karşı şiddetli bir mukavemet sergilemiştir.

Kuzey Kafkasya bölgesi bugün de çok sayıda irili ufaklı grupların terörist faaliyetlerine sahne olmaktadır. Son yıllarda bölgede bulunan terör grupları arasında en fazla öne çıkan hareket, 1990'lı yıllar boyunca Rusya'ya karşı sürdürülen Çeçen direnişinin günümüzdeki uzantısı olan ve Rusya tarafından en büyük tehdit olarak algılanan Kafkas Emirliği'dir (AFPC 2017b). Kafkas Emirliği, radikal dini görüşleri ile bilinen Dokka Umarov tarafından, 2007 yılında kendisini fesheden İçkerya Çeçen Cumhuriyeti'nin ardılı olarak kurulmuştur. Bununla birlikte İçkerya Çeçen Cumhuriyeti daha milliyetçi motifler taşıyan ayrılıkçı bir örgütken, Kafkas Emirliği global cihat ağının bir parçası haline gelmiştir (Stanford University 2014).

Kafkas Emirliği ilk kurulduğu tarihlerde El Kaide ve Taliban'la yakın ilişkiler kurarak bu gruplardan güçlü destek bulmuştur. Örgüt özellikle Kuzey Kafkasya'da kurduğu eğitim kamplarını ve dini eğitim veren kurumları El Kaide'den alınan finansal destek ile fonlamıştır. Kafkas Emirliği aynı zamanda, Yarmuk Cemaati (*Yarmuk Jamaat*), Şeriat Cemaati (*Shariat Jamaat*), İnguş Cemaati (*Ingush Jamaat*) ve düzenlediği intihar eylemleri ile tanınan Riyadus Salikhin Şehitleri Tugayı (*Riyad us-Saliheyn Martyrs' Brigade*) gibi Kuzey Kafkasya'da faaliyet gösteren diğer dini terörist gruplar için şemsiye örgüt işlevi görmüştür (Stanford University 2014).

Bünyesinde Çeçenler, İnguşlar, Dağıstanlılar ve Çerkezler başta olmak üzere farklı etnik gruba mensup militanlar barındıran Kafkas Emirliği'nin temel hedefi tüm Kafkasya'da şeri hükümlere dayalı bağımsız bir devlet kurmaktır. Örgüt kendisine başlıca faaliyet alanı olarak Çeçenya, İnguşetya ve Kuzey Osetya, Nogay Stepleri,

Çerkezya ve Güney Krasnodar, Dağıstan, Kabardino-Balkarya ve Karaçay olmak üzere Kuzey Kafkasya’da yer alan 6 bölgeyi belirlemiştir (Stanford University 2014).

8 Şubat 2010 tarihinde Rusya Yüksek Mahkemesi tarafından terör örgütü olarak kabul edilen ve faaliyetleri yasaklanan Kafkas Emirliği son yıllarda Rusya genelinde onlarca kişinin hayatına mal olan son derece kanlı saldırılar gerçekleştirmektedir. 2010 yılında Moskova metrosunda ve 2013 yılında Volgograd tren istasyonunda düzenlenen bombalı intihar eylemler ile 2014 yılında Grozni’de gerçekleştirilen terör saldırıları örgütün en sansasyonel eylemleri arasında yer almaktadır (AFPC 2017b).

Öte yandan Kafkas Emirliği’ni teşkil eden gruplar arasında son yıllarda IŞİD üzerinden belirli anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Geleneksel olarak El Kaide ile yakın bağlar kuran Kafkas Emirliği’ne bağlı fraksiyonların bir bölümü 2015’te IŞİD’e biat ederek bağlılık bildirmiştir (BBC 2015c). Akabinde IŞİD yaptığı açıklamayla kendisine bağlı Kafkasya Vilayeti’ni kurduğunu ilan etmiştir. Örgüt içerisindeki bu ayrışma, Kafkas Emirliği’nin geleceğinin tartışmaya açılmasına neden olmuştur.

4.3. Şangay İşbirliği Örgütü’nün Terörizmle Mücadeledeki Rolü

Terörizmle mücadele, kuruluşundan itibaren ŞİÖ’nün en önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Bununla birlikte ŞİÖ üyesi ülkelerin terörizmle kolektif şekilde mücadele etme iradesi, kurumsal bir yapı olarak ŞİÖ’nün inşa edilmesinden önceki yıllara dayanmaktadır. Özbekistan haricinde bugünkü ŞİÖ üyelerinin tamamını içeren bir forum işlevi gören Şangay Beşlisi’nin yıllık olağan toplantılarının tamamında terörizmle mücadele konusu güçlü şekilde gündeme gelmiştir (Rahimov 2013, 217).

Ayrıca 1998 yılında Almatı’da gerçekleştirilen Şangay Beşlisi Zirvesi esnasında,

terörizmle ortaklaşa mücadele etme ve üye ülkelerin topraklarının teröristlerce kullanımına izin vermeme kararı alınmıştır (Matveeva ve Giustozzi 2008, 13).

Bununla birlikte ŞİÖ'nün kurulması ile beraber terörizmle mücadele konusuna yapılan vurgu artmış ve terörizmle mücadelenin örgütün temel gayelerinden biri olduğunun altı kalın harflerle çizilmiştir (Rahimov 2013, 216). Öyle ki bu husus örgütün kuruluşuna temel oluşturan hukuki belgelere de sirayet etmiştir. ŞİÖ'nün resmen faaliyetlerine başladığı 15 Haziran 2001 tarihinde, örgütün kurucu metni *ŞİÖ Kuruluş Deklarasyonu* (SCO, 2001a) ile eş zamanlı olarak imzalanan *Şangay Terörizm, Ayrılkçılık ve Aşırıclıkla Mücadele Sözleşmesi*'nin (SCO, 2001b) örgüt bünyesinde yapılan ilk hukuki işlem olması, terörizmle mücadelenin ŞİÖ nazarında teşkil ettiği önemin en çarpıcı göstergesidir. Buna ek olarak 7 Haziran 2002 tarihinde, St. Petersburg'da gerçekleştirilen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi'nde imzalanan ve örgütün temel işleyiş ve prensiplerinin deklare edildiği ŞİÖ Şartı'nda terörizmle mücadelenin örgütün kuruluş amaçlarından biri olduğu bir kez daha teyit edilmiştir.

Bu noktada şu hususu tekrardan vurgulamak gerekir ki, ŞİÖ'nün terörizmle mücadele politikaları düşünsel bakımdan 3 Şeytan Doktrini olarak formüle edilen ve terörizm, ayrılkçılık ve aşırıclığı birbirinin ayrılmaz parçası olarak kabul eden bir anlayışa dayanmaktadır. Dolayısıyla ayrılkçılık ve aşırıclığa atıf yapmadan ŞİÖ'nün terörizmle mücadelesini betimlemek neredeyse imkânsızdır. Bu husus ŞİÖ'nün terörizmle mücadele politikalarını, bu alanda faaliyet gösteren diğer uluslararası örgütlere nispetle farklı bir konuma yerleştirmektedir. Bu bakımdan ŞİÖ'nün takip ettiği

terörizmle mücadele siyasetinin nevi-i şahsına münhasır bir görünümüne sahip olduğunu söylemek mümkündür.

ŞİÖ üyesi devletler, terörizmle mücadele etmek amacıyla siyasi, diplomatik ve askeri alanların yanı sıra yargı ve bilgi güvenliği alanlarını da içeren geniş kapsamlı bir işbirliğine gitmektedir. Somutlaştırmak gerekirse, ŞİÖ'nün terörizmle mücadele alanında yaptığı işbirliği genel itibariyle; istihbarat paylaşımı, kolluk kuvvetlerinin koordinasyonu, suçluların iadesi, terörizmin finansmanın engellenmesi ve terörizmle mücadele alanında faaliyet gösteren personelin eğitimi gibi hususları içermektedir (Xiaodong 2012, 13-14).

ŞİÖ'nün terörizmle mücadele amacıyla inşa ettiği işbirliği alanlarını incelediğimizde, Crelinsten'in (2014) tabiriyle müzakere ya da reform siyasetini içeren uzlaştırıcı yöntemlerden ziyade terör örgütlerinin eylem yapma kapasitesini sınırlandırmayı hedefleyen bastırıcı yöntemlere odaklanıldığı gözlenmektedir. Buna ek olarak ŞİÖ'nün yaklaşımında, terör eylemlerinin henüz ortaya çıkmadan evvel önlenmesine dayalı pro-aktif tedbirlere de özel bir önem atfedildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede önleyici faaliyetin çekirdeğinde yer alan istihbarat ve bilgi paylaşımı ile terör örgütlerinin finansal kaynaklarının ortadan kaldırılması hususları örgütün temel hedefleri arasına yerleştirilmektedir.

ŞİÖ'nün terörizmle mücadele politikalarının dikkat çeken diğer bir noktası ise ekseriyetle kısa dönemde sonuç almaya odaklı bir perspektife sahip olmasıdır. Başka bir ifadeyle, iktisadi kalkınma ve sosyal adaletin sağlanması, kadının toplumsal hayattaki rolünün güçlendirilmesi ya da temel hak ve hürriyet alanlarının genişletilmesi gibi uzun

dönemde terörizmin zeminini ortadan kaldıracak hususlara yeteri kadar yer verilmemekte; terör örgütlerinin çekim alanında yer alan toplumsal kesimleri ikna etmeye dönük önleme faaliyetlerine güçlü bir atıf yapılmamaktadır. Aksine sert güç unsurlarına ağırlık verilerek terör örgütlerinin sahip olduğu finans, silah, mühimmat, eleman ve bilgi kaynaklarının yok edilmesine yoğunlaşmaktadır.

ŞİÖ, kuruluşunun hemen ardından kendi bünyesinde yürüttüğü terörizmle mücadele faaliyetlerinin yanı sıra, diğer devletler ve uluslararası örgütler tarafından aynı kapsamda sürdürülen girişimlere de tam destek vermektedir. Bu bağlamda 14 Eylül 2001 tarihinde Almatı'da düzenlenen ŞİÖ Hükümet Başkanları Zirvesi'nin ardından yayınlanan bildiride 11 Eylül terör saldırıları kınanarak ABD'nin terörizmle savaşına destek verildiği beyan edilmiştir (SCO 2001c). Fakat o tarihlerde henüz yeni kurulmuş bir teşkilat olması ve kurumsal kapasitesinin yeteri kadar olgunlaşmaması nedeniyle ŞİÖ, ABD'nin Afganistan'a yönelik askeri müdahalesinde aktif şekilde rol üstlenmemiştir. Bunun yerine, Afganistan merkezli terör hareketlerinden ciddi manada zarar gören Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan, ABD ve NATO'yla ikili ilişkiler geliştirerek terörizmle savaşa katkı sağlamıştır (Rahimov 2013, 217).

Özellikle 11 Eylül saldırıları ile başlayan süreçte uluslararası toplumun dikkatinin radikal dini terör örgütlerine yönelmesi ile birlikte ortaya çıkan siyasi iklimden yararlanmak isteyen ŞİÖ, terörizmle mücadele alanında faaliyet gösteren diğer aktörler ile çeşitli düzeylerde temaslar kurmaya başlamıştır. Bu doğrultuda 29 Mayıs 2003 tarihinde Moskova'da düzenlenen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi'ne, örgütün terörizmle mücadele alanında diğer küresel aktörler ile işbirliği yapma iradesi ortaya

koyması damgasını vurmuştur. 2003 yılının Mart ayında Madrid’de gerçekleşen terör saldırılarının uluslararası kamuoyunda meydana getirdiği korku ikliminin etkisi altında gerçekleştirilen Zirve’nin ardından yayınlanan Deklarasyon’da ‘dünya toplumu’ vurgusu yapılarak ulus aşan terörizmle tek bir devletin ulusal politikalarıyla başa çıkılamayacağı belirtilmiştir (SCO 2003).

ŞİÖ’nün ilişki kurmayı hedeflediği uluslararası örgütlerin başında BM gelmektedir. Bu bağlamda BM Genel Kurulu’nun 2 Aralık 2004 tarihli ve A/RES/59/48 sayılı kararı ile ŞİÖ, BM Genel Kurulu’nda gözlemci statüsü elde etmiştir. ŞİÖ bu kararla birlikte, gözlemci üye olarak Genel Kurul’un oturumlarına ve çalışmalarına katılma hakkı kazanmıştır. Ayrıca yine BM Genel Kurulu’nun 18 Aralık 2009 tarihli ve A/RES/64/183 sayılı kararında, ŞİÖ’nün, terörizmle mücadele konusu da dâhil olmak üzere uluslararası barış ve güvenliği korumak için çeşitli rol ve sorumluluklar üstlendiği belirtilerek ŞİÖ ile BM arasındaki süregiden diyalog, işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi kararı alınmıştır. Diğer taraftan söz konusu iki uluslararası örgüt arasındaki bağları kuvvetlendirmek maksadıyla, 5 Nisan 2010 tarihinde BM Genel Sekreteri ile ŞİÖ Genel Sekreteri tarafından *Ortak İşbirliği Deklarasyonu* imzalanmıştır (SCO 2017c).

ŞİÖ’nün işbirliği geliştirmeyi hedeflediği uluslararası örgütlerden bir diğeri de Bağımsız Devlet Topluluğu’dur (BDT). Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan bağımsız cumhuriyetlerden oluşan ve ŞİÖ üyeleri Rusya, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan’ı da bünyesinde barındıran BDT ile terörizm,

ayrılıkçılık ve aşırıcılığı da içerek şekilde çok boyutlu bir işbirliği tesis etme amacıyla 12 Nisan 2005 tarihinde bir Mutabakat Zaptı imzalanmıştır (SCO 2017c).

BDT ile imzalanan söz konusu Mutabakat Zaptı'nın hemen ardından 21 Nisan 2005 tarihinde bu kez ASEAN ile terörizm, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, kara para aklama ve yasa dışı göç konuları öncelikli olmak üzere çok yönlü bir işbirliği kurulmasını öngören Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. 5 Ekim 2007 tarihinde ise ŞİÖ ile Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) arasında terörizmin de dâhil olduğu bölgesel güvenlik riskleri ile mücadelede işbirliği yapmak adına, Duşanbe'de bir Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Terörizmle mücadele alanında işbirliği yapılmasını öngören son Mutabakat Zaptı ise ŞİÖ ile Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (CICA) arasında 20 Mayıs 2014 tarihinde Şangay'da imzalanmıştır (SCO 2017c).

4.4. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Terörizmle Mücadelesinin Hukuki Çerçevesi

ŞİÖ'nün kuruluşundan itibaren, terörizmle mücadele alanında yasal bir çerçeve oluşturmak amacıyla üye devletler arasında çok sayıda sözleşme ve anlaşma imzalanmıştır. Bahse konu hukuki belgeler genel itibariyle, terörizmle mücadele alanındaki temel kavramlara yönelik tanımlamaları, geliştirilecek işbirliği alanlarını ve benzer mahiyetteki diğer uluslararası kurum ve kuruluşlar ile tesis edilecek ilişki biçimlerini ihtiva etmektedir. Sağlıklı bir analiz çerçevesi içerisinde değerlendirme yapabilmek adına, çalışmanın bu kısmında terörizmle mücadele bağlamında ön plana çıkan hukuki metinlere ait detaylı bilgiler kronolojik bir sıra ile aktarılacaktır.

4.4.a. Şangay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıçılıkla Mücadele Sözleşmesi

Şangay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıçılıkla Mücadele Sözleşmesi (SCO, 2001b), ŞİÖ'nün resmen kurulduğu 15 Haziran 2001 tarihinde imzalanmıştır. ŞİÖ Kuruluş Deklarasyonu ile beraber örgüt bünyesinde kabul edilen ilk hukuki belge olan Sözleşme, ilerleyen yıllarda terörizmle mücadele kapsamında yeni sözleşmeler yapılmasına karşın bu alanda temel metin olma özelliğini korumaktadır.

Sözleşmeye dair en dikkat çeken husus terörizmi, ayrılıkçılık ve aşırıçılıkla aynı bağlamda ele almasıdır. Öyle ki Şangay Terörizm, Ayrılıkçılık, Aşırıçılıkla Mücadele Sözleşmesi söz konusu 3 kavrama tek bir çerçeve içinde yer veren ilk uluslararası belge durumundadır. Bununla birlikte Sözleşme'nin bir başka ayırt edici yönü de önceki yıllarda Şangay Beşlisi üyeleri tarafından sıkça atıf yapılan terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıçılık kavramlarına yönelik, üye devletlerin çalışmalarına yön verecek bir tanım seti geliştirmesi olmuştur. Sözleşme bu bakımından kayda değer bir ilerlemeyi simgelemekte ve büyük önem teşkil etmektedir. Sözleşmenin 1. maddesinde söz konusu kavramlar şu şekilde tanımlanmaktadır:

Terörizm: Bir sivilin ya da silahlı çatışma durumunda düşman tarafta aktif bir şekilde yer almayan herhangi bir kişinin ölümüne veya ciddi şekilde bedensel zarara uğramasına yol açmak; herhangi bir malzeme tesisinde büyük hasara neden olmak ya da bu tarz eylemleri organize etmek, planlamak, yardım etmek ve desteklemek ile halkı korkutan, kamu güvenliğini ihlal eden, resmi makamları veya bir uluslararası örgütü bir şeyi yapmaya zorlamayı ya da bir şeyi yapmaktan alıkoymayı hedefleyen eylemlerde bulunmaktır.

Ayrılkçılık: Bir devletin topraklarının bir bölümünü ilhak etmeyi ya da toprak bütünlüğünü şiddet kullanarak bozmayı amaçlayan eylemlerde bulunmak ile bu eylemleri planlamak, hazırlamak ya da bu tarz eylemlere yardımcı olmaktır.

Aşırıcılık: Şiddet yoluyla güç elde etmeyi, gücü korumayı veya bir devletin anayasal sistemini değiştirmeyi amaçlayan eylemler yapmak, kamu güvenliğine dönük saldırılar düzenlemek ve sayılan amaçlar doğrultusunda oluşturulan yasa dışı silahlı oluşumlara dâhil olmaktır.

Şangay Terörizm, Ayrılkçılık ve Aşırıcılıkla Mücadele Sözleşmesi'nin önem arz eden bir başka yönü de terörizmle mücadelenin nasıl yürütülmesi gerektiğine ilişkin kapsamlı bir çerçeve ortaya koymasındır. Bu minvalde Sözleşme'nin 6. maddesinde terörizmle mücadele alanında geliştirilecek işbirliği alanları şu şekilde sıralanmıştır:

- Bilgi değişimini sağlamak,
- Operasyonel arama-tarama faaliyetlerine ilişkin talepleri yerine getirmek,
- Terörizmi tanımlamak, önlemek ve bastırmaya dönük tedbirler geliştirmek ve bu kapsamdaki faaliyetlerin sonuçları hakkında üye devletlere bilgi vermek,
- Kendi topraklarında, Sözleşmeye taraf olan devletleri hedef alan terörist hareketlerin barınmasını engellemek ve onları bastırmak,
- Terör örgütlerine ya da terör örgütleriyle bağlantılı kişilere finansal yardım ile silah ve mühimmat yardımı yapılmasını önlemek,
- Terörizm uzmanlarının eğitimini sağlamak,

Sözleşmede ayrıca ŞİÖ çerçevesinde gerçekleştirilecek işbirliğinin üye devletlerden gelecek yardım talepleri doğrultusunda çok taraflı ya da ikili düzeyde gerçekleştirilmesi üzerinde mutabık kalınmış ve öngörülen düzenlemelerin pratikte bir sonuç doğurması için üye devletlerin yetkili makamları arasında rutin toplantılar gerçekleştirilmesi ve acil durum iletişim hattı kurulması karara bağlanmıştır.

4.4.b. Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıılık ile Mücadele Konsepti

5 Haziran 2005 tarihinde Astana'da gerçekleştirilen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi'nde terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıılıkla mücadelede ortak bir strateji geliştirmek adına, tam ismiyle *Şangay İşbirliği Örgütüne Üye Devler Arasında Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıılık ile Mücadele Hakkında İşbirliği Konsepti* (HRIC 2011) isimli bir belge kabul edilmiştir.

Konsept, örgütün terörizmle mücadele alanındaki yol haritasını belirleyen en kapsamlı metinlerden biridir. Aynı zamanda, ŞİÖ'nün en yüksek karar organı Devlet Başkanları Konseyi tarafından benimsenen 1 numaralı karar olma niteliğini de haiz olan Konsept, terörizmle mücadele alanında geliştirilecek tedbirler bütününe ve ortak stratejiye yardımcı olması amacıyla hazırlanmıştır.

Konsept'in genel hükümler başlıklı 1. bölümünde, terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıılığın uluslararası barış ve güvenliğe yönelik büyük bir tehdit oluşturduğu ve temel hak ve hürriyetlerin kullanımı ile devletler arasındaki dostane münasebetlere zarar verdiği kaydedilmiştir. Bu bölümde ek olarak, 3 Şeytan'ın ŞİÖ üyesi ülkelerin toprak bütünlüğünü, güvenliğini, sosyal, siyasi ve iktisadi istikrarını tehdit ettiği belirtilerek

nedenleri ne olursa olsun bu tür fiillerin hiçbir koşulda haklı gösterilemeyeceği ve failerin kanunlara göre kovuşturmaya tabi tutulması gerektiği belirtilmiştir.

Bahse konu Konseptteki en mühim atf noktalarından biri de uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında BM'nin üstlendiği role yapılan vurgudur. Bu bağlamda başta BM'nin amaç ve prensipleri olmak üzere uluslararası hukukun genel kabul gören ilke ve normlarına bağlılık vaadinde bulunularak terörizmle mücadelede gösterilen çabaların BM'nin himayesi altında ve bölgesel örgütler ile koordineli şekilde yürütüleceği ifade edilmiştir.

Konsept'in bir diğer önemli özelliği ise, terörizm sorununa müteallik genel tespit ve değerlendirmelerde bulunmanın ötesine geçerek, somut tedbirler üzerine odaklanmasıdır. Bu doğrultuda Konsept'in temel işbirliği alanlarını tanzim eden 4. maddesinde ŞİÖ'ye izafe edilen kolektif sorumluluk alanları şu şekilde sıralanmıştır:

- 1) Önleyici faaliyetler yürütmek,
- 2) Operasyonel arama ve tarama faaliyetleri yürütmek,
- 3) Terörle mücadele faaliyetlerinde bulunmak,
- 4) Terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılık faaliyetlerine ilişkin toplanan operasyonel ve adli bilgilerden oluşan bir veri tabanı oluşturmak,
- 5) Hukuki yardım sağlamak,
- 6) Terörizmle mücadele alanında tatbikatları organize etmek ve akademik araştırmalar yürütmek.

4.4.c. Şangay İşbirliği Örgütü Terörizmle Mücadele Sözleşmesi

Şangay İşbirliği Örgütü Terörizmle Mücadele Sözleşmesi (SCO 2009), terörizmin mahiyeti ve doğasında yaşanan değişimler nedeniyle; örgütün terörizmle mücadele kapasitesini güçlendirmek ve mevcut terörizmle mücadele belgelerini tamamlamak amacıyla 16 Haziran 2009 tarihinde Yekaterinburg'da düzenlenen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi sırasında imzalanmıştır. Sözleşme'nin en fazla dikkat çeken yönü, isminden de anlaşılacağı üzere, o tarihe kadar ŞİÖ bünyesinde imzalanan tüm sözleşmelerde ve yayınlanan deklarasyonlarda adeta birbirinin mütemmim cüzü olarak addedilen ve 3 Şeytan Doktrini olarak formüle edilen terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılık ilk kez birbirinden ayırması ve terörizmi müstakil bir kavram olarak ele almasıdır.

Sözleşmenin göze çarpan bir diğer yönü ise terörizmle mücadelenin BM Şartı'nda yer verilen prensip ve amaçların rehberliğinde ve demokratik değerlere, hukukun üstünlüğüne ve temel hak ve hürriyetlere saygı ekseninde yürütülmesi gerektiğine dair ifadelerdir. Bu yaklaşım ŞİÖ Terörizmle Mücadele Sözleşmesi'ni kendisinden önce kabul edilen metinlerden keskin bir şekilde ayırtmaktadır. Fakat aynı Sözleşmenin ilerleyen kısımlarında, akit devletlerin bu Sözleşme'den kaynaklanan haklarını kullanırken ve sorumluluklarını yerine getirirken devletlerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve içişlerine karışmama prensiplerine uyması gerektiği de belirtilerek bir anlamda ŞİÖ'nün kuruluş kodlarına da atıfta bulunulmuştur.

Öte yandan Sözleşme'de, Şangay Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıcılık Sözleşmesi'nden belli ölçüde farklılaşan bir terörizm tanımı yapılmıştır. Buna göre Sözleşme'nin 2(1). maddesinde terörizm; *bireylere, topluma ve devlete zarar vermeyi ve*

halkı korkutmayı amaçlayan şiddet ve/veya diğer suç eylemleri ya da şiddet kullanma tehdidi aracılığıyla karar alıcıları ya da uluslararası örgütleri etkilemeyi amaçlayan şiddet ideolojisi ya da pratiği olarak tanımlanmıştır. Aynı maddenin devamında ise terör eylemi; *karar alıcıları ya da uluslararası örgütleri etkilemek veya siyasi, dini ve ideolojik kazanımlar elde etmek amacıyla halkı dehşete düşüren, insan hayatını ve sağlığını tehlikeye atan, önemli maddi hasara neden olan ya da çevresel bir felakete yol açan eylemler* şeklinde tanımlanmıştır (SCO 2009). Bu noktada dikkatleri üzerine toplayan ifade terörizmi tanımlamak için kullanılan ‘şiddet ideolojisi’ kavramıdır. Önceki belgelerde rastlanmayan bir kavram olan şiddet ideolojisi 2006 yılında kabul edilen Rusya’nın ulusal terörizmle mücadele yasalarında da yer alması hasebiyle göze çarpmaktadır (HRIC 2011, 45).

Sözleşmede terörizmle mücadelede alanında, ŞİÖ dışındaki aktörlerle yapılması öngörülen küresel işbirliğine de özel bir önem atfedilmiştir. Bu doğrultuda sözleşmenin 6(5). maddesinde söz konusu küresel işbirliğinin diplomatik kanallar ya da RATS İdari Komitesi ve INTERPOL gibi platformlar aracılığıyla sağlanacağı belirtilmiştir.

4.4.d. Sınır Meselelerine Dair İşbirliği ve Etkileşim Kurma Anlaşması

Çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere günümüzde terör örgütleri ulus aşan bağlar meydana getirmekte ve aynı anda dünyanın pek çok noktasında faaliyet gösterebilmektedir. Bu bakımdan terörizmle mücadelenin en önemli boyutlarından birisi sınır güvenliğini sağlamaktır. Bu doğrultuda ŞİÖ üyesi devletler arasında 10 Temmuz 2015 tarihinde, *Sınır Meselelerine Dair İşbirliği ve Etkileşim Kurma Anlaşması* (SCO 2015) imzalanmıştır.

Anlaşma'nın 3. maddesinde karşılıklı çıkarlar, ulusal yasalar ve uluslararası hukukun kabul edilen prensipleri çerçevesinde aşağıdaki hususların amaçlandığı belirtilmiştir:

- Sınır bölgelerinin güvenliğini artırmak,
- Sınır bölgelerinin güvenliğinden sorumlu yetkili makamların kapasitesini güçlendirmek,
- Sınır bölgelerindeki yasa dışı faaliyetleri tespit etme, önleme ve bastırma faaliyetlerini koordine etmek,
- Sınır bölgelerindeki terörist, ayrılıkçı ve aşırı faaliyetlerle; yasa dışı silah, mühimmat, patlayıcı ve zehirli madde, radyo-aktif madde, narkotik madde, psikotropik madde kaçakçılığıyla; yasa dışı göç ve diğer ulus ötesi suçlarla mücadele etmek.
- Sınır meselelerine dair yasal bir çerçeve oluşturmak.

Anlaşmanın 5. Maddesi ise yukarıda sıralanan hedeflere ulaşmak için yapılması gereken faaliyet alanlarını sıralamaktadır. Buna göre sınır güvenliğini güçlendirmek amacıyla atılması gereken adımlar şunlardır:

- Sınır bölgelerindeki yetkili makamlar tarafından koordine edilen faaliyetlerin uygulamaya geçirilmesi,
- Sınır bölgelerindeki yasa dışı faaliyetler ve ihlallere ilişkin bilgi paylaşımına gidilmesi,

- Sınır güvenliğinin sağlanması noktasındaki deneyimlerin paylaşılması,
- Yasal ve diğer hukuksal belgelerin paylaşılması,
- Toplantı, konferans, seminer ve diğer çalışma toplantılarının düzenlenmesi.

Diğer taraftan Akit devletlerin sınır güvenliğinden sorumlu yetkili makamlarının RATS Konseyi'nde başkanlık eden devletin öncülüğünde yıl bir kez olağan olarak toplanması kararlaştırılmıştır. Buna ek olarak Akit devletlerden herhangi birinin sınır güvenliğinden sorumlu bir yetkilisinin çağrısı üzerine olağanüstü toplantı düzenlenmesi ve gerekli görülen hallerde yetkili makamlara bağlı uzmanların aralarında çalışma toplantıları gerçekleştirmesi de mümkün kılınmıştır.

4.4.e. Şangay İşbirliği Örgütü Aşırılıkla Mücadele Sözleşmesi

ŞİÖ bünyesinde, terörizmle mücadele bağlamında imzalanan sözleşmelerden bir diğeri de *ŞİÖ Aşırılıkla Mücadele Sözleşmesi*'dir. Söz konusu Sözleşme, 8-9 Haziran 2017 tarihinde Astana'da düzenlenen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi esnasında kabul edilmiştir (Russia Today 2017). Sözleşme, 'aşırılıkla mücadele' olarak etiketlenmekle birlikte 3 Şeytan doktrininden izler taşımakta ve aşırılikle mücadele ile terörizm arasında bir nedensellik olduğu varsayımına dayanmaktadır.

Bu doğrultuda Sözleşme'de şiddet ve diğer anayasa dışı yöntemlerle siyasi, sosyal, ırksal, ulusal ve dini çatışmaları çözmeyi amaçlayan bir ideoloji veya faaliyet olarak tanımlanan aşırılığın; barış ve güvenliğe, devletlerin toprak bütünlüğüne, devletler arasında dostane ilişkiler geliştirilmesine ve temel hak ve hürriyetlerin sürdürülmesine dönük bir tehdit oluşturan terörizme, ciddi bir 'üreme alanı' (*breeding*

ground) teşkil ettiği kaydedilmiştir (Russian Embassy 2017). Bu bakımdan aşırıçılıkla mücadelenin terörizm tehdidini tasfiye etme noktasında büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır (Russia Today 2017). ŞİÖ Genel Sekreteri Alimov da Sözleşmenin terörizmle mücadelede oynadığı role dikkat çekerek ŞİÖ üyesi ülkelerin günümüzde ‘iki şeytan’ olan aşırıçılık ve terörizmle ilgili farkındalıklarını birleştirdiklerini kaydetmiştir (SCO 2017d).

Sözleşme kapsamında, örgütün aşırıçılıkla mücadele kapasitesini güçlendirmek için alınması öngörülen tedbirler şunlardır (Russian Embassy 2017):

- Aşırıçılıkla mücadeleye ilişkin mevzuatın iyileştirilmesi ve aşırıçılıkla mücadele konusundaki düzenlemelerin etkinliğinin periyodik olarak değerlendirilmesi,
- Akit devletlerin terörizmle mücadeleyle ilgili faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumlu yetkililerinin belirlenmesi,
- Aşırıçıcı örgütlere mensup kişilerin ŞİÖ üyesi devletlerin sınırlarını ihlal etmesinin önlenmesi amacıyla sınır güvenliği alanındaki işbirliğinin derinleştirilmesi,
- Aşırıçılıkla mücadele çabaları bağlamında sosyal yardım çabalarının artırılması ve aşırıçıcı ideolojilerin yayılmasını engellemek amacıyla internet ve kitle iletişim araçlarıyla karşı anlatılar geliştirilmesi,
- Aşırıçıcı faaliyetlerin zamanında tespit edilmesi ve bastırılması için kitle iletişim araçları ve internet ortamının düzenli bir biçimde takip edilmesi,

- İnternet de dâhil olmak üzere, bilgi ve telekomünikasyon ağlarındaki aşırı materyallere erişimin kısıtlanması.

ŞİÖ Aşırılıkla Mücadele Sözleşmesi'nde önceki sözleşmelerde olduğu gibi, uluslararası işbirliği vurgusu yapılarak ŞİÖ'nün, BM Küresel Terörizmle Mücadele Stratejisi'ni, ilgili BMGK kararlarını ve diğer evrensel nitelikli terörizmle mücadele sözleşme ve protokollerini yol gösterici belgeler olarak kabul ettiğine atıfta bulunulmuştur.

4.5. Bölgesel Terörizmle Mücadele Yapısı (RATS)

ŞİÖ'nün terörizme karşı yürüttüğü mücadelenin en önemli bileşenlerinden biri, üye devletler arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla oluşturulan Bölgesel Terörizmle Mücadele Yapısı (*RATS-Regional Anti-terror Structure*) adlı birimdir. Sekreteryaya ile birlikte örgütün iki daimi organından biri olan RATS'ın idari merkezi Özbekistan'ın Taşkent şehrinde bulunmaktadır (Xiaodong 2012, 12-13).

Esas itibarıyla, terörizmle mücadelede bölgesel bir işbirliği mekanizması oluşturulmasına dair görüşler ŞİÖ'nün kurulduğu 2001 yılından öncesine dayanmaktadır. İlk olarak 1999 yılının Ağustos ayında, Bişkek'te düzenlenen Şangay Beşlisi Zirvesi sırasında Kırgız delegasyonu bölgesel bir terörizmle mücadele ajansının kurulması teklifinde bulunmuştur. Aynı yılın Aralık ayında, Bişkek'te gerçekleştirilen güvenlik zirvesinde ise bu kez Rusya benzer bir teklifi örgütün gündemine getirmiştir (Plater-Zyberk ve Monaghan 2014). Buna karşın o tarihlerde söz konusu girişimler sonuçsuz kalmış; bölgesel bir terörizmle mücadele merkezinin kurulması kararı ancak

Şangay'da düzenlenen ilk ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi'nde alınabilmiştir (Rahimov 2013, 218).

2001 yılında yayınlanan ŞİÖ Kuruluş Deklarasyonu'nda, Şangay Terörizm, Ayrılkçılık ve Aşırıcılık Sözleşmesi'nde bahsi geçen işbirliği alanlarını uygulamaya koyabilmek amacıyla üye devletlerin bölgesel bir anti-terör birimi kurma noktasında fikir birliğine vardığı belirtilerek kurulması planlanan yapının merkezinin Bişkek olacağı kayda geçirilmiştir (SCO 2001). 7 Haziran 2002 tarihinde St. Petersburg'da düzenlenen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi'nde ise üye devletler arasında *Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı Anlaşması* imzalanarak oluşturulması kararlaştırılan ajansın teşkilat yapısı belirlenmiştir (Lopez ve Jackson 2017, 15). Anlaşmada RATS'ın ana karargâhının Bişkek olacağı bir kez daha teyit edilmiştir. Fakat 23 Eylül 2003 tarihinde, ŞİÖ üyesi ülkelerin hükümet başkanları tarafından imzalanan bir anlaşma neticesinde RATS'ın merkezinin Özbekistan'ın başkenti Taşkent'e konuşlandırılması kararı alınmıştır (Plater-Zyberk ve Monaghan 2014, 4).

RATS'ın idari merkezinin hangi ülkede yer alacağına ilişkin yaşanan bu ufak çaplı krizin perde arkasında, Rusya ve Çin'in örgütün en kritik birimi üzerindeki nüfuz mücadelesi yatmaktadır. Bu noktada Rusya en başından itibaren RATS'ın merkezinin Bişkek'te yer alması gerektiğini savunmuş ancak Çin ve Özbekistan bu fikre karşı çıkmışlardır. Bu iki ülke görünürde, 11 Eylül sonrası değişen konjonktür nedeniyle o dönemde iç karışıklık içerisinde olan Kırgızistan'ın böyle bir teşkilata ev sahipliği yapmasının doğru olmayacağı argümanını ortaya koymuşlardır. Ancak her iki devletin de esas kaygısı, merkezi Kırgızistan'da bulunacak bir teşkilatın Rusya tarafından domine

edilmesi ihtimali olmuştur. Özellikle Özbekistan, Kırgızlar ile Özbekler arasında yaşanan etnik gerginlikler sırasında Kırgızlardan yana saf tutması nedeniyle Rusya'nın etkinliğini artırmasına karşı bir duruş sergilemiştir (Plater-Zyberk ve Monaghan 2014, 21).

RATS'ın faaliyetleri, yaklaşık 2 Milyon Dolar bütçe ve 30 personel ile birlikte 17 Haziran 2004 tarihi itibarıyla resmen başlamıştır (Plater-Zyberk ve Monaghan 2014 21-22). Ajans'ın personel dağılımı ise üye ülkelerin örgüte yaptığı finansal katkı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu minvalde RATS nezdinde, Çin ve Rusya 7, Kazakistan 6, Özbekistan 5, Tacikistan ve Kırgızistan ise 3 personel görevlendirme hakkına sahip durumdadır (Alyson ve diğerleri 2007, 5-6). Öte yandan RATS, 3 yıllığına seçilen İcra Komitesi Direktörü tarafından yönetilmektedir. Tüzel kişiliği haiz bir organ olan RATS'ın; sözleşme yapmak, gayrimenkul ya da taşınabilir mülk elde etmek, banka hesapları açmak ve yönetmek ile mahkemelerde şikâyet başlatmak ve davalara katılmak gibi hakları bulunmaktadır (HRIC 2011).

RATS'ın temel vazifesi üye devletlerin terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadele alanındaki faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlamak ve ŞİÖ'nün bu konudaki kapasitesini güçlendirmektir. Bu minvalde RATS; terörizmle mücadelede üye devletlere tavsiye, öneri ve yardımda bulunmak, terörizmle mücadeleye ilişkin bilgi toplamak ve analiz etmek, terörizmle ilgili mevzuat oluşturma faaliyetlerine katılmak ve terörizmle mücadele alanında düzenlenen tatbikatların organizasyonuna yardımcı olmak gibi kilit sorumluluklar üstlenmektedir. RATS'ın temel görevleri arasında ayrıca küresel nitelikli meydan okuma ve tehditlere etkili bir şekilde cevap vermek amacıyla üye devletler

arasında çeşitli düzeylerde işbirliği mekanizmaları oluşturmak ve terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadele alanındaki deneyimleri paylaşmak için bilimsel konferanslar ve çalıştaylar hazırlamak ve organize etmek gibi hususlar da yer almaktadır.

Bununla birlikte RATS'ın terörizmle mücadele alanındaki en kritik görevlerinden birisi, üye devletler arasında istihbarat paylaşımını sağlamaktır. Bu doğrultuda RATS üye devletlerden gelen bilgileri toplamak ve analiz etmek suretiyle bir veri havuzu oluşturmaktadır. Söz konusu veri havuzu, terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılık faaliyetlerinde bulunan örgütlerin, lider kadroları, üyeleri ve yöntemlerine ilişkin bilgiler ile bölge genelinde terörizmi destekleyen kişi ve kuruluşlar hakkında kapsamlı dataları içermektedir (Plater-Zyberk ve Monaghan 2014, 24). RATS'ın bu alandaki faaliyetlerini daha tutarlı ve sistematik hale getirebilmek için 28 Haziran 2004 tarihinde *RATS Veritabanı Anlaşması* imzalanmıştır (HRIC 2011, 162). Öte yandan RATS'ın görev alanı yalnızca ŞİÖ üyesi ülkeler arasında yürütülen çalışmalar ile sınırlı tutulmamıştır. Üye ülkeler arasındaki işbirliği ve koordinasyon görevlerinin yanı sıra RATS, terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadele konusunda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlar ile yakın bağlar kurmakla da vazifelenmiştir (Xiadong 2012).

Net rakamlara ulaşamamakla beraber RATS'ın örgütün terörizmle mücadele kapasitesini güçlendirdiğine yönelik bir genel bir uzlaşma bulunmaktadır. Kimi kaynaklara göre RATS'ın kurulması ile birlikte üye devletler toplamda 600 terör eyleminin önüne geçmiş; 500 teröristin de ülkesine iade edilmesini sağlamıştır (Desai 2017). Başka bazı kaynaklar ise engellenen terör eyleminin 1000 civarında olduğunu ve yaklaşık 650 teröristin tutuklandığını ileri sürmüştür (SCO 2014). Bu muğlaklığın sebebi faaliyetleri

gizli olan RATS'ın periyodik olarak kamuoyunu bilgilendirmemesidir. Bu konuda 2005 yılında resmi bir açıklama yapan dönemin RATS Direktörü, 1 yıl içinde 263 terör suçunun engellendiğini ve 15 aşırı örgüt liderinin öldürüldüğünü veya yakalandığını deklare etmiştir (Plater-Zyberk ve Monaghan 2014, 23).

2011 yılında yapılan bir başka açıklamada ise 10 terör saldırısının önlendiği, 400'den fazla teröristin tutuklandığı, 400'ün üzerinde teröristin öldürüldüğü, terör örgütleri ile bağlantılı 480'den fazla kişinin gözaltına alındığı ve 6 terör örgütünün elimine edildiği belirtilmiştir (Plater-Zyberk ve Monaghan 2014, 23). Öte yandan RATS Direktörü Yevgeniy Syosoev yalnızca 2013-15 yılları arasında 500'den fazla terörist ve aşırıçılık suçu eyleminin engellendiğini, terör örgütleri tarafından kullanılan 440'dan fazla eğitim kampının ortadan kaldırıldığını, uluslararası terör örgütü mensuplarının karıştığı 1050'den fazla suç faaliyetinin önlendiğini açıklamıştır. Syosoev ayrıca bu süre zarfında 654 adet el yapımı patlayıcının, 5000'in üzerinde ateşli silahın ve 46 ton patlayıcının ele geçirildiğini belirtmiştir (RATS 2016).

RATS'ın son yıllarda yürüttüğü terörizmle mücadele faaliyetlerinin sonuçlarına dair en net açıklamalardan birini de ŞİÖ Genel Sekreteri Alimov yapmıştır. Alimov'un verdiği rakamlara göre; RATS'ın koordinasyonu vasıtasıyla üye devletler 2011 – 2015 yılları arasında 20 terör saldırısını planlama aşamasında engellemiş, terörist ve aşırı faaliyetler ile bağlı 650 suç eylemini önlemiş, 440 terör hücresi ile uluslararası terörist organizasyonlarla bağlantılı 1700 kişiyi etkisiz hale getirmiş ve 213'ünü de sınır dışı etmiştir. Buna ek olarak aynı periyotta terör suçlarıyla bağlantılı olarak arananlar listesine 180 yeni isim eklenmiş; 600 gizli silah deposu bulunmuş, 3250'nin üzerinde el

yapımı patlayıcıya el konulmuş ve yaklaşık 10000 adet silah ile 450000 mermi ele geçirilmiştir (SCO 2017e). Ne var ki bu başarıların ne kadarının üye devletlerin bireysel çabalarından ne kadarının ise RATS'ın koordinasyon faaliyetlerinden kaynaklandığı tartışma konusudur.

4.6. Terörizmle Mücadele Tatbikatları

ŞİÖ, terörizmle mücadele faaliyetleri kapsamında, 2002 yılından beri üyelerinin tamamını ya da bir kısmını içeren çeşitli askeri tatbikatlar düzenlemektedir. Söz konusu tatbikatlar, üye devletlerin terörizmi bertaraf etme kapasitesini geliştiren, askeri ve güvenlik hizmetlerini yürüten birimlerin taktiksel anlamda ve silahları kullanma bakımından deneyim kazanmasına imkân sağlayan ve kolektif şekilde planlama, komuta, kontrol, lojistik ve manevra yapmasını kolaylaştıran bir faaliyet olarak ŞİÖ'nün terörizmle mücadele politikalarının önemli bir parçasını teşkil etmektedir (Xiadong 2012, 15-16). Örgütün terörizmle mücadele kapasitesini güçlendirme noktasında en yetkili organ durumundaki RATS da, söz konusu tatbikatların hazırlanmasına ve icra edilmesine katkı sağlamaktadır (Jackson ve Lopez 2017, 16).

ŞİÖ tarafından bu kapsamda gerçekleştirilen bazı faaliyetler "terörle mücadele" tatbikatları olarak etiketlenirken, daha fazla devletin ve askeri birliğin katılımını içerenler ise "Barış Misyonu" tatbikatları olarak adlandırılmaktadır (Boland 2011, 11). Gerçekleştirilen tatbikatlara Rusya ve Çin güçlü şekilde katılım sağlarken; Orta Asya ülkeleri görece daha az asker ve personel göndermektedir.

ŞİÖ çerçevesinde düzenlenen askeri tatbikatların ilki 10-11 Ekim 2002 tarihlerinde, Çin ile Kırgızistan arasında gerçekleştirilmiştir (Xiaodong 2012, 16). İki

ülke arasındaki sınıra yakın bir bölgede gerçekleştirilen tatbikat Çin'in yabancı bir devletin ordusuyla gerçekleştirmiş olduğu ilk askeri tatbikat olarak tarihe geçmiştir (CCTV 2007). Akabinde, 6-12 Ağustos 2003 tarihleri arasında Kazakistan-Çin sınır bölgesinde 'Koalisyon 2003' ismiyle bir askeri tatbikat gerçekleştirilmiştir. Özbekistan dışındaki tüm ŞİÖ üyelerinin yer aldığı tatbikatta toplamda 1300 askeri personel yer almıştır.

ŞİÖ üyesi tüm devletlerin katıldığı ilk geniş kapsamlı terörle mücadele tatbikatı ise 'Barış Misyonu 2005' adıyla 18-25 Ağustos 2005 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Büyük bir bölümünü Rusya ve Çin'den gelenlerin oluşturduğu 10.000'den fazla askeri personelin katıldığı devasa tatbikatın birinci ayağı Rusya'nın Vladivostok kentinde; ikinci ayağı ise Çin'in Shandong kentinde düzenlenmiştir (Xiaodong 2012, 16). Barış Misyonu 2005 tatbikatından yaklaşık 1 yıl sonra, 24-26 Ağustos 2006 tarihleri arasında, Kazakistan'ın Almatı ile Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Yönetimi'nin Yining kentlerinde iki aylık bir tatbikat gerçekleştirilmiştir. 'İşbirliği 2006' isimli tatbikata yalnızca Çin ve Tacikistan katılmıştır. 9-17 Ağustos 2007 tarihinde ise Rusya'nın Chelyabinsk kentinde tüm üyelerin katıldığı Barış Misyonu 2007 isimli askeri tatbikat gerçekleştirilmiştir. Tatbikat, 7000 askeri personel ve 86 savaş uçağı içermesi ise dikkatleri üzerine çekmiştir.

14 Ağustos- 4 Eylül 2008 tarihinde, Rusya'nın Volgograd kentinde 'Anti-Terör 2008' adıyla gerçekleştirilen tatbikatta, oluşturulan jenerik senaryo gereğı ticari bir rafineride petrol tankerlerini mürettebatlarıyla birlikte ele geçiren bir terör grubuna karşı nasıl mukavemet edileceğı üzerine bir çalışma yürütülmüştür. 17-19 Nisan 2009 tarihleri

arasında, Tacikistan'ın Norak kentinde bu kez Anti-Terror 2009 adıyla bir askeri tatbikat gerçekleştirilmiştir (Xiaodong 2012, 17).

22-26 Temmuz 2009 tarihleri arasında yalnızca Rusya ve Çin'in katıldığı bir tatbikat gerçekleştirilmiştir. Barış Misyonu adıyla yürütülen tatbikatların devamı niteliğini taşıyan bu faaliyet Çin'in Taonan kentinde gerçekleştirilmiştir. 9-25 Eylül 2010 tarihleri arasında ise Barış Misyonu 2010 isimli tatbikat Kazakistan'ın Zhambly kentinde düzenlenmiştir. Özbekistan dışında tüm ŞİÖ üyesi devletlerin iştirak ettiği tatbikata yaklaşık 5000 askeri personel katılmıştır. 5- 8 Mayıs 2011 tarihleri arasında, Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Yönetimi'nin Kaşgar kentinde Çin, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından "Tianshan 2" isimli tatbikat gerçekleştirilmiştir (Song 2016, 99).

Son yıllarda artan terör eylemleri ile paralel olarak ŞİÖ'nün terörizmle mücadele amacıyla gerçekleştirdiği Barış Misyonu isimli tatbikatlar silsilesinin yoğunlaştığı gözlenmektedir. Bu bağlamda, 8-14 Haziran 2012 tarihleri arasında Tacikistan'da Barış Misyonu 2012 (Xiaodong 2012); 27 Temmuz-15 Ağustos tarihleri arasında Rusya'da Barış Misyonu 2013³⁵ ; 24-29 Ağustos 2014 tarihleri arasında Çin'e bağlı İç Moğolistan Özerk Bölgesi'nde Barış Misyonu 2014 (Sputnik 2014); 15-21 Eylül 2016 tarihleri arasında Kırgızistan'da Barış Misyonu 2016 tatbikatları gerçekleştirilmiştir (Sputnik 2016). Bir sonraki Barış Misyonu tatbikatının ise 2018 yılı içinde Rusya'da düzenlenmesi planlanmaktadır.

Öte yandan, ŞİÖ kapsamında yürütülen terörizmle mücadele tatbikatlarına ilişkin değinilmesi gereken son bir husus da, bahse konu tatbikatların giderek terörizmin yeni

³⁵ Söz konusu tatbikata yalnızca Çin ve Rusya katılmıştır.

boyutlarını da ihtiva etmeye başlamasıdır. Bu bağlamda 2017 yılında Çin'in Fujian kentinde, siber terörizm ile alakalı bir tatbikat gerçekleştirilmiştir. Söz konusu tatbikata, ŞİÖ'nün yeni üyeleri Hindistan ve Pakistan da katılmıştır (Xinhua 2017b).

4.7. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Terörizmle Mücadele Kapasitesini Zayıflatan Unsurlar

ŞİÖ üyesi devletlerin terörizmle mücadele alanında sergilediği işbirliği, örgütün kurulduğu günden itibaren günümüze kadar geçen süre zarfında tedrici bir gelişim seyri izlemiştir. ŞİÖ üyeleri bu süreçte, aralarında imzaladıkları sözleşmeler ile terörizmle mücadeleyi hukuki bir zemine kavuşturmuş ve yürüttükleri faaliyetler ile işbirliğine derinlik kazandırmışlardır. Ne var ki tüm ilerlemelere karşın örgütün terörizmle mücadelede etkili bir işbirliği platformuna dönüştüğünü söylemek kolay değildir. ŞİÖ coğrafyası hâlen çok sayıda terör örgütünün aktif şekilde faaliyet gösterdiği, en kanlı terör eylemlerinin vuku bulduğu ve küresel terörizme militan kaynağı sağlayan bölgeler arasında yer almaktadır. Böylesi bir tablo ile karşı karşıya kalınmasının arka planını incelediğimizde, elbette ki terörizmin engellenmesi kolay olmayan bir yöntem olduğundan, bölge genelinde terörizme kaynak teşkil eden etnik ve dini sorunların sayısının fazlalığından ve terörizmin günümüzde global ölçekte yükselen bir fenomene dönüşmesinden bahsetmek mümkündür. Lakin bu noktada vurgulamak gerekir ki, en az harici etkenler kadar ŞİÖ'nün kendi içerisindeki yapısal ve siyasal sorunlar da etkili bir işbirliği mekanizması kurulmasının önünde engel teşkil etmektedir. ŞİÖ'nün terörizmle mücadelede istenilen noktaya ulaşamamasının gerekçesi olarak çok çeşitli nedenleri

sıralamak mümkündür. Bu çalışmada örgütün terörizmle mücadele kapasitesini zayıflatan unsurlar 5 başlık altında irdelenecektir. Söz konusu unsurlar şunlardır:

1. ŞİÖ'nün Yapısal Problemleri,
2. Üye Devletler Arasındaki Yaklaşım ve Kabiliyet Farklılıkları,
3. Üye Devletler Arasındaki Problemler,
4. Tek Boyutlu Terörizmle Mücadele Yaklaşımı,
5. ŞİÖ'nün Terörizmle Mücadele Politikalarının Meşruiyet Eksikliği.

4.7.a. Şangay İşbirliği Örgütü'nün Yapısal Problemleri

ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini zayıflatan temel nokta, örgütün kuruluş kodları içerisinde yer almaktadır. ŞİÖ esas itibariyle, küreselleşme ile birlikte devletlerin egemenlik alanının daraldığı ve ulus-üstü yapıların devletlerin politikaları üzerinde söz sahibi olduğu bir konjoktüre tepki olarak doğan ve geleneksel Vestfalyan sistemi katı biçimde savunan bir teşkilattır. Şangay Ruhı (*Shanghai Spirit*) olarak ifade edilen karşılıklı güven, karşılıklı fayda, eşitlik, içişlerine karışmama ve karşılıklı saygı temelinde inşa edilen ŞİÖ'ye üye devletler egemenlik paylaşımı noktasında oldukça hassas bir görünüm çizmektedir (Boland 2011). Bu doğrultuda ŞİÖ, üye devletleri zorlayıcı bir karar alma mekanizmasına sahip değildir. Örgüt bu yönüyle, üye ülkelerin yetkilerinin bir bölümünü devrettiği AB örneğinin tam aksi bir noktada konumlanmaktadır (Zaum 2013, 168-169). Bu husus ŞİÖ'nün terörizmle mücadele noktasında pratik bir yaklaşımdan ziyade deklaratif bir tutuma sahip olduğu eleştirilerini

beraberinde getirmektedir. Başka bir deyişle, ŞİÖ çerçevesinde terörizmi önlemeye yönelik çok sayıda sözleşme imzalanmasına rağmen alınan kararların uygulamaya geçirilmesi zaman almaktadır (Rahimov 2013, 223).

Bir uluslararası örgüt bünyesinde tesis edilen işbirliği mekanizmasının başarı elde edebilmesi için, söz konusu örgütün güçlü yetkilerle donatılan organlara, görece bağımsız karar alabilme yeteneğine ve maddi imkânlarla sahip olması gerekmektedir. ŞİÖ ise hükümetler arası yönünün aşırı derecede vurgulandığı, kararların yalnızca üye ülkelerin mutabakatıyla alınabildiği, zayıf ve minimal organlardan oluşan ve kaynakların merkezi şekilde yönetildiği bir örgüt yapısına sahip görünmektedir (Zaum 2013, 168-169). ŞİÖ ayrıca, tüm üyeleri bağlayıcı somut yasal yükümlülüklerle sahip çok taraflı bir güvenlik ittifakı oluşturma niyetinden ziyade üyeler arasında inşa edilen mutabakat temelinde kolektif misyonunu ve kurumsal kimliğini aşamalı şekilde geliştirmeyi hedefleyen bir yaklaşıma sahiptir. Bu durum ŞİÖ'nün kurumsal gelişiminin ağır ve tedrici olması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle ŞİÖ'nün kurumsal yapısı ile terörizmle mücadelede başarılı bir işbirliği platformu meydana getirmek için taşıması gereken özellikler arasında uyumsuzluklar bulunduğunu söylemek mümkündür.

ŞİÖ'nün organizasyonel yapısını incelediğimizde üyelerinin sahip olduğu toplam ekonomik büyüklük, devasa nüfus ve jeostratejik rollere kıyasla oldukça zayıf organlara ve düşük bir bütçe yapısına sahip olduğunu belirtmek gerekir. ŞİÖ'nün, Sekreteryaya ve RATS olmak üzere yalnızca 2 daimi organı bulunmaktadır. Örgüt bünyesinde gerçekleştirilen organizasyonlara teknik destek sağlamakla yükümlü Sekreteryaya, 30 personel ve 2.6 milyon dolarlık bir bütçeye sahipken, terörizmle mücadele faaliyetlerinin

koordinasyonundan sorumlu birim olan RATS 2 milyon dolarlık bir bütçe ve 30 personelden oluşmaktadır (Zaum 2013, 170; Plater-Zyberk ve Monaghan 2014, 21-22). Hal böyleyken, ŞİÖ'nün temel organları örgüt tarafından alınan kararların uygulamaya sokulması noktasında birtakım sorunlar yaşamaktadır (Rahimov 2013, 223).

Özellikle terörizmle mücadeleden birincil derecede sorumlu organ olan RATS'ın kurumsal yetersizlikleri ŞİÖ zeminindeki işbirliği faaliyetlerinin gelişmesinin önündeki en büyük engel durumundadır. RATS'ın temel vazifelerinden biri terörist, ayrılıkçı ve aşırı örgüt ve kişilerle ilgili veri tabanı oluşturmaktır. Lakin bir grubun terör örgütü listesine dâhil edilmesi ya da çıkarılmasına RATS değil üye ülkelerin hükümetleri karar vermektedir (Zaum 2013, 170). Diğer yandan RATS, operasyonel kapasite inşa etmesine ve terörizmle mücadele tatbikatların yürütülmesine katkı sunmasına karşın kendine ait operasyonel birimlere sahip değildir. RATS'ın ayrıca üye devletlerin güvenlik birimlerinin terör örgütlerine karşı düzenlediği operasyonları koordine etme yetkisi de bulunmamaktadır (Plater-Zyberk ve Monaghan 2014, 21-22). Dolayısıyla genel olarak ŞİÖ'nün, özelde ise terörizmle mücadeleden sorumlu birim olan RATS'ın zafiyetleri örgütün terörizmle mücadele kapasitesine darbe vurmaktadır.

4.7.b. Üye Devletler Arasındaki Yaklaşım ve Kabiliyet Farklılıkları

Bir uluslararası örgütün sağlıklı işleyen bir kurumsal yapıya sahip olmasının başlıca koşullarından biri de üye devletlerin, örgüte atfettikleri misyonlar arasındaki tutarlılıktır. Başka bir ifadeyle, devletlerin üye oldukları uluslararası örgütten beklentileri farklılaştığı ölçüde söz konusu örgütün faal bir işbirliği mekanizması

oluşturması güçleşecektir. Bu bağlamda ŞİÖ, üyeleri arasındaki yaklaşım farklılıklarından dolayı henüz yeterli düzeyde etkin bir işleyişe kavuşmamıştır.

Esas itibarıyla ŞİÖ üyesi devletlerin terörizmle bölgesel düzeyde mücadele edilmesi noktasında ortak bir tutum sergilediklerini söylemek mümkündür. Buna karşın üye devletlerin terörizmle mücadele dışındaki alanlarda farklı motivasyon ve amaçlara sahip olmaları ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini etkilemektedir (Xiadong 2012, 19). Bu noktada karşılaşılan en ciddi sorun, ŞİÖ'nün ana bileşenleri olan Çin ve Rusya arasındaki yaklaşım farklılıklarıdır (Lopez ve Jackson 2017, 29).

Son 30 yılda yakaladığı yüksek ekonomik büyüme performansı ile Çin, ABD'nin küresel hegemonyasına karşı meydan okuyan bir pozisyona gelmiştir. Çin bu doğrultuda sahip olduğu ekonomik gücü kullanarak siyasi ve diplomatik alanda da öne çıkmayı hedeflemektedir. Bu anlayış Çin'in ŞİÖ'ye yönelik yaklaşımlarında da belirleyici durumdadır. Başka bir deyişle, Çin kendisini ŞİÖ'nün lideri olarak görmekte ve bölgedeki nüfuzunu artırmak için örgütün ekonomik ve kültürel alanları da kapsayan geniş bir işbirliği platformuna dönüşmesini arzulamaktadır (Jackson ve Lopez 2017, 29). Bu amacına ulaşmak içinse ŞİÖ üyesi devletler arasında serbest ticaret bölgesi ve ortak kalkınma bankasının kurulmasını talep etmektedir (Gabuev ve diğerleri, 2017).

Buna karşın örgütün diğer lokomotifleri durumundaki Rusya, örgüte bölgesel güvenliğin ve istikrarın sağlanmasına yardımcı olmakla sınırlı bir anlam yüklemekte; serbest ticaret bölgesi ve ortak kalkınma bankası kurulması talebiyle Çin'in Orta Asya'daki nüfuzunu kendisi aleyhine genişletmeye çalıştığını düşünmektedir (Gabuev ve diğerleri, 2017). Her ne kadar Rusya ve Çin arasında ABD'nin küresel

hegemonyasına karşı duruş ve terörizm tehdidine karşı birlikte hareket etme temelinde doğal bir yakınlaşma söz konusu olsa da, iki ülkenin Orta Asya üzerinde bir nüfuz mücadelesi verdikleri bir realitedir. Dolayısıyla Rus hükümetinin ŞİÖ platformundan temel beklentilerinden birisi, Çin'i ortak çıkarlar temelli bir düzenleme ağına gömerek Pekin'in tek taraflı hareket etme kabiliyetini sınırlamaktır (Gabuev ve diğerleri, 2017). Diğer taraftan şu noktayı da vurgulamak gerekir ki Rusya, sahip olduğu geniş jeopolitik imkânları bütünüyle ŞİÖ'ye angaje olarak kısıtlamak da istememektedir. Bu çerçevede Rusya, uzun dönemli stratejik çıkarlarında önemli rol oynayan Avrupa ile münasebetlerini muhafaza etmeyi amaçlamaktadır (Xiaodong 2012, 19).

Diğer taraftan örgütün görece 'zayıf halkaları' konumundaki Orta Asya devletlerinin son derece pragmatik dış politika yaklaşımına sahip olduğunu ve ŞİÖ'ye de de bu perspektiften yaklaştığını söylemek mümkündür (Xiaodong 2012). Esas itibariyle güvenlik ve ekonomik çıkarlarını güvence altına almak amacıyla ŞİÖ oluşumunun içinde yer alan bu devletler yine çıkarları doğrultusunda ABD ve Batı ile de ilişki kurmaya sıcak bakmakta ve ŞİÖ şemsiyesi altında kategorik bir Batı karşıtlığı sergilemekten kaçınmaktadır (Rahimov 2013, 223-224). Ancak örgütü domine eden Rusya ve Çin ise ABD'nin bölgedeki siyasi ve ekonomik nüfuzunu sınırlandırmayı amaçlamaktadır. Bu durum Orta Asya devletleri ile Çin ve Rusya arasında dışarıya karşı tutarlı bir tavır sergilenmesini zorlaştırmaktadır.

ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini zayıflatan en önemli unsurlardan birisi de üye devletler arasındaki kabiliyet farklılıklarıdır. Bilindiği üzere bir uluslararası örgütün etkili bir işbirliği mekanizması oluşturabilmesinin temel şartlarından birisi de

sağlıklı işleyen bir devlet yapısına sahip üyelere oluşmasıdır. ŞİÖ üyesi ülkelerin profillerini incelediğimizde ise üye devletler arasında siyasi, askeri ve ekonomik güç kapasitesi bakımından derin farklılıklar bulunduğu gözle çarpılmaktadır. Hâlihazırda 8 üyesi bulunan ŞİÖ bir taraftan bünyesinde Rusya ve Çin gibi iki küresel aktörü barındırırken, diğer taraftan zayıf devlet (*weak state*) görünümü arz eden, yoksulluk ve yolsuzluğun yaygın olduğu, güçlü sınır kontrol mekanizmalarına sahip olmayan Orta Asya devletlerini de içermektedir. Orta Asya devletlerinin içerisinde bulunduğu sorunlar, örgütün terörizmle mücadelede işbirliğini ciddi manada darbe vurmaktadır (Jackson ve Lopez 2017, 29). Orta Asya devletlerinin yanı sıra, 2017 itibarıyla ŞİÖ'ye tam üye olarak dâhil olan Pakistan da devlet kapasitesi bakımından yetersiz bir görünüm arz etmektedir. Uzun yıllardan beri başarısız devletler indeksinde üst sıralarda yer alan Pakistan, önemli siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya durumdadır. Bu bağlamda Pakistan'ın örgütün terörizmle mücadelesine sağlayacağı da katkılar ciddi soru işaretleri barındırmaktadır.

4.7.c. Üye Devletler Arasındaki Problemler

ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini zayıflatan diğer bir nokta ise üye devletlerin aralarında yaşadıkları problemlerdir. Söz konusu problem alanları oldukça geniş bir çeşitlilik arz etmektedir. Üye devletler arasında yaşanan sorunlar terörizmle mücadele kritik sorumluluklar üstlenen RATS'ın işlerliğinin zayıflaması ve örgüt tarafından alınan kararların ulusal dinamikler tarafından engellenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde vurgulandığı üzere ŞİÖ oluşumunun arkasındaki temel itici güçlerden birisi Rusya ve Çin arasındaki stratejik yakınlaşmadır. Soğuk Savaş yılları boyunca sıklıkla karşı karşıya gelen bu iki devlet, SSCB'nin çözülmesinin ardından aralarındaki sorunları önemli ölçüde çözüme kavuşturarak bölgesel güvenlik tehditleri ile kolektif şekilde mücadele etme, ekonomi ve enerji başta olmak üzere pek çok alanda işbirliği geliştirme ve ABD liderliğindeki tek kutuplu dünya söylemine karşı bir denge oluşturma maksadıyla stratejik ortaklık inşa etme kararı almışlardır.

Diğer taraftan Rusya ve Çin arasındaki yakınlaşmaya karşın, iki devlet arasındaki sorunların bütünüyle ortadan kalktığını söylemek kolay değildir. Başka bir deyişle, Rusya ve Çin arasında hâlihazırda birtakım jeopolitik, ekonomik, demografik, kültürel ve tarihsel problemler mevcuttur. Bu bağlamda Çin'in askeri alandaki kapasite artırımını Rusya nezdinde tedirginlik yaratmakta, Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetleri ile AB benzeri bir entegrasyon kurma çabaları, Çin tarafından ekonomik çıkarlarına bir darbe olarak algılanmaktadır. Ayrıca Rusya'nın nüfus yoğunluğu düşük bölgelerine yönelik artan Çinli göçü yeniden sınır sorunlarının patlak vermesi ihtimalini doğurmaktadır. Bu hususlara ek olarak Rus ve Çin toplumu arasında tarihten gelen olumsuz önyargılardan kaynaklı karşılıklı bir güven problemi bulunmaktadır (Weitz 2012).

Rusya ve Çin arasındaki problem alanlarının yanı sıra Sovyetlerin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını elde eden Orta Asya devletleri arasındaki sorunlar da büyük bir kompleksite içermektedir. Bu bağlamda gündeme gelen başlıca problemleri; Özbekistan ve Tacikistan arasındaki su sorunu ve diğer ekonomik sorunlar; Özbekistan

ve Kırgızistan arasındaki su sorunları ile Kırgızistan ve Tacikistan arasındaki sınır sorunları olarak sıralamak mümkündür (Rahimov 2013, 223).

Üzerinde durulması gereken bir başka nokta da, Sovyetlerin dağılması neticesinde bağımsızlıklarının elde eden Orta Asya devletlerinin Rusya ve Çin'in kendilerini domine etmeye dönük girişimlerinden çekinmeleridir. Söz konusu devletler her ne kadar karşı karşıya oldukları siyasi ve ekonomik sorunları aşma noktasında Rusya ve Çin ile geliştirdikleri ilişkiye büyük önem atfetseler de egemenlerini aşındıracak angajmanlara dahil olmak istememektedir.

Öte yandan 2017 yılında örgüte dâhil olan Hindistan ve Pakistan arasında da başta Keşmir sorunu olmak üzere önemli ihtilaflar bulunmaktadır. Bu nedenle söz konusu iki ülkenin katılımının örgütü yeni güvenlik sorunları ile karşı karşıya bırakması kaçınılmazdır. Buna ek olarak hâlihazırda örgütün ikinci büyük ekonomisi olan Hindistan'ın örgütün en önemli üyesi durumundaki Çin ile geçmişten gelen ciddi sorunlara sahip olmasının örgütün terörizmle mücadele kapasitesini olumsuz yönde etkilemesi sürpriz olmayacaktır.

4.7.d. Tek Boyutlu Terörizmle Mücadele Yaklaşımı

Terörizmle mücadele bağlamında ŞİÖ'nün verimliliğini azaltan bir diğer husus da örgütün polisiye ve askeri tedbirleri ön plana alarak ekonomik ve sosyolojik dinamikleri ikinci plana atmasıdır. Bu çerçevede ŞİÖ, zorlayıcı, pro-aktif ve savunmacı terörizmle mücadele yöntemlerine aşırı derecede yoğunlaşırken, ikna edici ve uzun dönemli mücadele yöntemlerini ihmal etmektedir.

Bilindiği üzere terörizm, siyasal, sosyal, psikolojik ve iktisadi boyutları olan oldukça kompleks bir sorundur. Bu itibarla terörizme kaynaklık eden nedenler de geniş bir çeşitlilik arz etmektedir. Dolayısıyla yalnızca terör ve terörist ile değil, terörizm olgusunun tüm boyutlarıyla mücadeleyi amaçlayan ve ait olduğu etnik, dini, sosyal ve sınıfsal kimliklerden dolayı terör örgütlerinin istismarına açık olan kişi ve grupların radikalleşmesini önleyen bir strateji veya programın terörizmle mücadelede başarı şansı daha yüksek olacaktır.

Terörizmle mücadele alanında geliştirilen işbirliği örneklerini incelediğimizde de bu noktaya özel bir vurgu yapıldığı gözlenmektedir. Bu minvalde AB'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi'ne 4 ana sütundan birini meydana getiren 'Önleme' bireyleri radikalleşmeye ve terör örgütlerine katılmaya sevk eden faktörlerin tespit edilmesini ve ortadan kaldırılmasını içermektedir. Öte yandan BM'nin terörizmle mücadele en işlevsel organı durumundaki BMGK ise kadınların ve gençlerin radikalleşmesini önlemek amacıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

ŞİÖ ise kuruluşundan itibaren en büyük güvenlik tehditlerinden birisi olarak addettiği terörizmi tabii olduğu bağlamlardan soyutlayarak yalnızca polisiye tedbirler ile başa çıkılabilecek bir güvenlik sorunu olarak algılamaktadır. Bu çerçevede ŞİÖ'nün terörizmle mücadele politikaları ağırlıklı olarak bilgi ve istihbarat paylaşımı, suçluların iadesi ya da terörizmin finansmanının durdurulması gibi güvenlik bürokrasisi ve yargı organlarına tahvil edilen tedbirlere odaklanmakta; ancak bireylerin radikalleşmesinin önlemesi ile ilgili alınması gereken tedbirler üzerinde yeterince durmamaktadır.

4.7.e. Terörizmle Mücadele Politikalarının Meşruiyet Eksikliği

ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini zayıflatan unsurlardan bir diğeri de, terörizme karşı takip ettiği siyasetin uluslararası toplum nezdinde yeteri kadar destek toplamamasıdır. Bu çerçevede ŞİÖ'nün terörizmle mücadelede alanında ortaya koyduğu eylem ve söylemler uzun yıllardır bir takım tartışmalara sebep olmaktadır. Özellikle Batılı devletler ve insan hakları kuruluşları, ŞİÖ'nün terörizmle mücadele yaklaşımına yönelik eleştiriler getirmekte; uygulanan politikaların insan hakları ve hukukun üstünlüğü bağlamında ciddi sorunlar barındırdığını kaydetmektedir (HRIC 2011).

Esas itibariyle, terörizmle mücadele ve insan hakları dengesi yalnızca ŞİÖ ekseninde yürütülen bir tartışma değildir. 11 Eylül terör saldırıları sonrası terörizm mefhumuna karşı bakış dünya genelinde büyük bir değişim geçirmiş; zarar verme kapasitesi artan terörizm tehdidi ile başa çıkabilmek amacıyla geliştirilen tedbirlerin düşünce ve ifade özgürlüğü, inanç özgürlüğü ve özel yaşamın gizliliği gibi bir takım temel hak ve özgürlüklere zarar verdiği yönünde bir kanaat ortaya çıkmıştır.

Mamafih terörizmle mücadele ve insan hakları ilişkisi bağlamında yürütülen tartışmalarda ŞİÖ'nün merkezi bir yer teşkil ettiği gözlenmektedir. Bu durumun temel sebebi, ŞİÖ üyesi ülkelerdeki yönetim biçimlerinin anti demokratik bir nitelik göstermesidir. Başka bir deyişle ŞİÖ, üyesi ülkelerin yapıları dikkate alındığında otoriter ülkelerin bir araya geldiği bir kulüp olarak değerlendirilmekte ve güvenliği insan haklarına üstün tuttuğu yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır.

Terörizmle mücadele ve insan hakları dengesi kapsamında ŞİÖ'ye yöneltilen diğer bir eleştiri ise terörizmle mücadele konseptinin ayrılıkçılık ve aşırıcılığı da

içerecek şekilde oldukça geniş tutulmasıdır (Grieger 2015, 7; HRIC 2011). Bilindiği üzere, terörizm belirli siyasal amaçlar için başvurulan bir strateji iken ayrılıkçılık ve aşırıçılık bir ideoloji ya da inanç sistemidir (Lopez ve Jackson 2017, 16). ŞİÖ'nün terörizmle mücadele ekseninde imzalamış olduğu sözleşmelerin en dikkat çekici yönü, büyük bir bölümünün terörizm olgusunu müstakil bir kavram olarak ele almak yerine, 3 Şeytan doktrini çerçevesinde ayrılıkçılık ve aşırıçılık ile entegre bir değerlendirmesidir (Rahimov 2013, 217).

Ayrılıkçılık ve aşırıçılığın, terörizmle aynı bağlamda ele alınması ve kriminalize edilmesinin meydana getirdiği en büyük sorun, şiddet içermeyen etnik milliyetçi ve dini hareketlerin nasıl bir konuma yerleştirileceğidir. Bu durum, ŞİÖ üyesi ülkelerde etnik temelli hak talep eden sivil oluşumların veya dini amaçlarla bir araya gelmiş şiddet dışı örgütlemelerin kolaylıkla suçla ilişkilendirmesine ve söz konusu yapılarla sertlik yanlısı politikalar ile mücadeleye girişilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda ŞİÖ üyesi ülkelerin terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıçılıkla mücadeleyi, rejimlerinin otoriter karakterini muhafaza etmek, iç siyasal istikrarı korumak ve muhalefeti bastırmak için işlevsel bir araç olduğu kullandığı yolunda yoğun eleştiriler yapılmaktadır.

Öte yandan bir devletin ve/veya uluslararası örgütün uluslararası toplum nezdinde itibar görebilmesinin en önemli unsurlarından birisinin, eylem ve işlemlerinin kamuoyunun gözetiminde gerçekleştirmesi olduğu kabul edilmektedir. Başka bir deyişle, faaliyetlerini büyük bir gizlilik içerisinde yürüten kurum ve kuruluşlar etrafında çeşitli şaibeler oluşmakta; söz konusu yapılar hakkında eleştirel ve sorgulayıcı bir tavır takınılmaktadır. Bu bağlamda amaçları ve uygulamaları hakkında halen yeterli derecede

farkındalık oluşmayan bölgesel bir teşkilat olarak ŞİÖ'nün terörizmle mücadele politikaları dönem dönem çeşitli açılardan speküle edilmektedir (HRIC 2011). Bu çerçevede, suçluların iadesi ve veri paylaşım süreçlerine ilişkin kamuoyu ile paylaşılan resmi bir istatistik de bulunmaması ve terörizmle mücadele uygulamalarından kaynaklanan insan hakları ihlallerini tespit edebilecek bağımsız bir denetim ve gözetim organı teşkil edilmemesi önemli sorun alanları olarak kabul edilmektedir.

4.8. ŞİÖ Üyesi Devletlerde Gerçekleşen Terör Eylemlerinin İstatistiksel Analizi

Çalışmanın bu kısmında ŞİÖ bünyesinde oluşturulan işbirliği mekanizmasının yeterli düzeyde başarı sağlayıp sağlayamadığının anlaşılması noktasında önemli bir karine olan terör eylemlerinin istatistiki görünümü paylaşılacaktır. Söz konusu istatistiki veriler Maryland Üniversitesi tarafından hazırlanan Küresel Terörizm Veritabanı'nın (*Global Terrorism Database*) kayıtları baz alınarak derlenmiştir.

Çalışmada kullanılan veriler, SSCB'nin resmen dağıldığı 25 Aralık 1991 tarihi ile Küresel Terörizm Veritabanı'nın terörist saldırılara dair kayıtlarının son bulduğu 31 Aralık 2016 tarihleri arasında, ŞİÖ'nün kurucu üyeleri Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'da meydana gelen terör eylemlerini kapsamaktadır. Küresel Terörizm Veritabanı'nın 1993 yılına dair verileri kaybolduğu için bu yıl değerlendirme dışı bırakılmıştır. Ayrıca ŞİÖ bünyesine 2017 itibariyle dâhil olmaları ve incelenen tarih aralığında örgütün terörizmle mücadele sisteminin dışında

kalmaları nedeniyle Hindistan ve Pakistan’da gerçekleşen terörist saldırılar da değerlendirmeye alınmamıştır.³⁶

25 Aralık 1991 ile 31 Aralık 2016 tarihleri arasında ŞİÖ üyesi ülkelerin topraklarında toplamda 2660 terör eylemi vuku bulmuştur. Bu eylemlerin 2154’ü Rusya, 242’ü Çin, 185’i Tacikistan, 32’si Kırgızistan, 26’sı Kazakistan ve 21’i de Özbekistan sınırları içerisinde gerçekleşmiştir. Belirtilen tarih aralığında ŞİÖ üyesi devletlerde meydana gelen terör eylemlerinin yıllara göre dağılımı Tablo 4.1.’de gösterilmektedir.

	RUSYA	ÇİN	TACİKİSTAN	KIRGIZİSTAN	KAZAKİSTAN	ÖZBEKİSTAN
1992	21	5	17	0	4	2
1993	-	-	-	-	-	-
1994	47	13	31	0	1	0
1995	37	8	34	0	0	1
1996	66	62	22	5	0	0
1997	77	18	40	0	2	0
1998	26	2	11	0	0	0
1999	54	2	4	3	0	8
2000	138	4	6	4	1	0
2001	134	13	6	1	1	0
2002	88	2	0	2	0	0
2003	76	3	0	1	0	0
2004	43	2	0	0	0	5
2005	63	1	1	2	0	2
2006	56	0	0	3	0	0
2007	51	0	1	1	0	0
2008	170	20	0	0	1	0
2009	152	7	1	0	0	2

³⁶ Orta Asya devletleri birbirlerinden farklı tarihlerde bağımsızlıklarını ilen etmelerine karşın çalışmada SSCB’nin resmen ortadan kalktığı 25 Aralık 1991 tarihi esas alınmıştır.

2010	250	1	1	1	0	0
2011	187	4	0	1	5	0
2012	151	4	5	0	4	0
2013	144	12	0	0	4	0
2014	48	37	1	2	0	0
2015	21	17	3	2	0	1
2016	54	5	1	4	3	0

Tablo 4.1. 1992-2016 Yılları Arasında ŞİÖ Üyesi Devletlerde Meydana Gelen Terör Eylemleri (GTD 2016)

Çalışma açısından esas önem teşkil eden nokta ise meydana gelen terör saldırılarının ŞİÖ'nün kurulduğu 15 Haziran 2001 tarihi öncesi ve sonrasına göre dağılımıdır. Bu sayede terörizmle mücadele alanında oluşturulan işbirliğinin ne ölçüde olgunlaştığına dair bir kanaate ulaşmak mümkündür.

25 Aralık 1991 tarihi ile ŞİÖ'nün kurulduğu 15 Haziran 2001 tarihine kadar geçen yaklaşık 10 yıllık süre zarfında Rusya, Çin, Tacikistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan'da toplamda 833 terör saldırısı meydana gelmiştir. Buna karşılık, örgütün terörizmle mücadele alanındaki işbirliğinin resmen başladığı 15 Haziran 2001 ile Küresel Terörizm Veritabanı'nın kayıtlarının son bulduğu 31 Aralık 2016 tarihine kadar geçen 15 yıllık zaman aralığında ise ortaya çıkan terör saldırılarının sayısı 1829'dur.

Şekil 4.1. ŞİÖ'nün Kuruluşundan Önceki ve Sonraki Dönemi Kapsayan Saldırılar

Kaynak: Global Terrorism Database

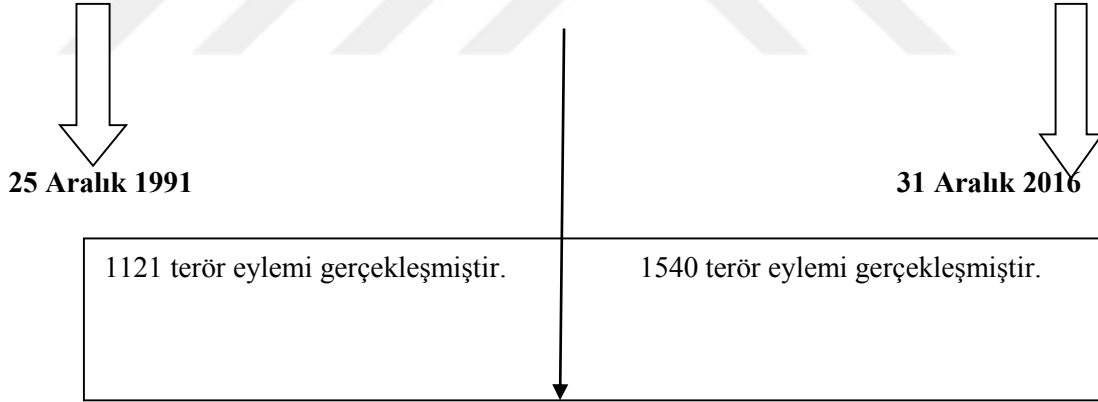
Bunun anlamı ŞİÖ'nün faaliyetlerine başlamasının ardından geçen 15 yıl boyunca üye devletlerde yaşanan terör saldırılarının sayısının, örgütün kurulmasından önceki yaklaşık 10 yılda cereyan eden terör saldırılarının sayısının iki katından daha fazla olduğudur. Ancak kapsadıkları tarih aralıklarının farklılık arz etmesi nedeniyle böyle bir hesabın yanıltıcı olacağı aşikârdır.

Bu nedenle ŞİÖ'nün kurulmasından önce ve sonrasındaki periyotlarda meydana gelen terör saldırılarının yıllık ortalamasına bakmak gerekmektedir. Bu doğrultuda, 25 Aralık 1991 ile 15 Haziran 2001 tarihleri arasındaki yaklaşık 9 yıllık dönemde (1993 yılı hariç) yılda ortalama 98 terör eylemi meydana gelmişken; ŞİÖ'nün kurulmasından sonraki periyodu içeren 15 Haziran 2001 tarihi ile 31 Aralık 2016 tarihleri arasında geçen yaklaşık 15 yılda yaşanan terör eylemlerinin yıllık ortalaması 118'dir. Bu da

demek oluyor ki, ŞİÖ'nün kuruluşuna müteakip süreçte terör eylemleri, kurulmasından önceki döneme nispetle yılda ortalama 1,34 kat artış göstermiştir.

Öte yandan ŞİÖ'nün terörizmle mücadele çabalarının koordinasyonundan sorumlu birim olan RATS'ın resmen faaliyetlerine başladığı tarihi milat aldığımızda ise; 25 Aralık 1991 ile 17 Haziran 2004 tarihleri arasında geçen zaman aralığında Rusya, Çin, Kırgızistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan topraklarında vuku bulan terör saldırılarının sayısı 1121 olarak kayıtlara geçmiştir. 17 Haziran 2004 ile 31 Aralık 2016 tarihleri arasında geçen süreçte ise ŞİÖ üyesi ülkelerde yaşanan terör eylemlerinin sayısı 1540'tır.

Şekil 4.2. RATS'ın Kuruluşundan Önceki ve Sonraki Dönemi Kapsayan Saldırılar

17 Haziran 2004

RATS'ın Kuruluşu

Kaynak: Global Terrorism Database

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile ŞİÖ bünyesinde terörizmle mücadele çabalarını koordine etmekle görevli RATS'ın kurulması arasında geçen zaman zarfında yılda ortalama 97,47 terör eylemi gerçekleşirken, RATS'ın kurulması ile kayıtların son

bulduğu tarihler aralığında meydana gelen terör eylemlerinin yıllık ortalaması 133,91'dir. Bunun anlamı ise RATS'ın faaliyetlerine başlamasından sonraki dönemde gerçekteşen terör eylemleri, öncesindeki döneme kıyasla yılda ortalama 1,37 kat artmıştır.

Özetlemek gerekirse, başlangıç noktası olarak gerek ŞİÖ'nün resmi kuruluş tarihini gerekse de ŞİÖ'nün terörizmle mücadeledeki temel organı olan RATS'ın faaliyetlerine başladığı tarihi esas aldığımızda, terör eylemlerinin örgüt kurulmadan önceki yoğunluğunu koruduğunu hatta belli ölçüde arttığını görmek mümkündür. Bu nokta da ŞİÖ bünyesinde icra edilen terörizmle mücadele faaliyetlerine rağmen üye devletlerde gerçekteşen terörist saldırıları engelleme noktasında örgütün yeterli ölçüde başarı sağlayamadığını ortaya koymaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın bitişi uluslararası güvenlik alanındaki belirsizliklerin çeşitlenmesine ve yeni tehdit biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. 1990'lar boyunca dini ve etnik kimliğe dayalı çatışmalar yoğunlaşmış, devlet dışı yapılardan kaynaklanan şiddet olayları ulus devletlerin sınırlarını aşarak tüm halkların güvenliğini tehdit eder hale gelmiştir. Bu doğrultuda güvenlik kavramı yeniden tanımlanmış ve güvenlik anlayışı daha fazla risk ve tehdit yelpazesini içerecek biçimde genişletilmiştir.

Güvenlik alanında yaşanan dönüşümü en fazla etkileyen dinamik ise küreselleşme süreci olmuştur. Uluslararası ilişkilerin başat aktörü olarak kabul edilen ulus devletin etki alanını daraltan ve uluslararası kuruluşlar, ulus altı gruplar ve devlet dışı aktörlerin etki kapasitesini artırmasına olanak sağlayan bir süreç olan küreselleşme, tek bir ülkenin başa çıkamayacağı ölçüde karmaşıklaşan bir uluslararası güvenlik ortamı meydana getirmiştir. Küreselleşme sürecinin ivme kazanması ile birlikte önceki yıllarda ikinci plana atılan terörizm, uluslararası göç, organize suç faaliyetleri, uyuşturucu ticareti, salgın hastalıklar gibi yeni sorun alanları büyük önem kazanmaya başlamıştır. Tüm bu sorun alanları içerisinde, öngörülemezliği, engellenmesinin zorluğu ve toplumda meydana getirdiği infial bakımından terörizm müstesna bir yer teşkil etmektedir.

Modern öncesi dönemde coğrafi bakımdan kısıtlı bir etkiye sahip olan terörizm, bilgi, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan kayda değer dönüşümler neticesinde etki alanını genişleterek çağımızın en dehşet verici problemlerinden biri haline gelmiştir.

Özellikle yeni iletişim ortamlarında meydana gelen gelişmeler ile birlikte terörün toplum üzerindeki tesiri artış göstermeye başlamış; terör örgütleri mesajlarını kısa sürede milyonlarca insana ulaştırabilir hale gelmiştir.

Terörizm tehdidinin eriştiği nokta ve kamuoyunda yarattığı korkunun boyutları terörizmle çok yönlü, kapsamlı ve organize şekilde mücadeleyi kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu bağlamda devletler uzun yıllardır terörizmin yıkıcı etkisiyle başa çıkabilmek ve olumsuz neticelerini hafifletebilmek amacıyla terörizmle mücadele politikalarını hayata geçirmeye çabalamaktadır. Lakin terörizmin ulus devletlerin sınırlarını aşan bir karaktere bürünmesi ile birlikte devletlerin terör eylemlerini engellemek ve terörizmin olumsuz etkilerini azaltmak için ulusal düzeyde hayata geçirdikleri tedbirlerin yetersiz kaldığı anlaşılmış ve terörizmle mücadelenin uluslararası bir zeminde sürdürülmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Esas itibariyle terörizmle uluslararası düzeyde mücadele edilmesi teoride her devletin arzu edeceği ve katkı sunacağı bir işbirliği alanı olarak görülse de pratikte her daim birtakım sorun alanları ile karşılaşmıştır. Uluslararası ilişkilerin anarşik bir karaktere sahip olması, beka sorunu olarak görülen terörizmle mücadelede devletlerin kendilerine bağlayacak işbirliklerine mesafeli durmasına ve ulusal politikalarına dayanmalarına yol açmıştır. Her şeye karşın devletler, özellikle 11 Eylül terör saldırıları ile başlayan dönemde terörizmin küresel bir fenomene dönüşerek büyük bir tahrip gücüne erişmesine daha fazla kayıtsız kalamayarak terörizm tehdidine karşı aralarındaki işbirliğini genişletmeye başlamıştır.

Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği, teşkil ettiği öneme binaen son yıllarda güvenlik çalışmaları alt-disiplininin de önde gelen araştırma konularından biri haline gelmiştir. Bu doğrultuda özellikle uluslararası toplumun terörizm algısını bütünüyle değiştiren 11 Eylül saldırılarını takip eden dönem boyunca konuya ilişkin çok sayıda akademik eser kaleme alınmıştır. Dahası terörizm olgusunun her geçen gün nitelik değiştirmesi ve arz ettiği tehdidin boyutlarının genişlemesi nedeniyle alana dair çalışmaların sayısı her geçen gün artış göstermektedir.

Bu tezde terörizmle mücadele alanındaki uluslararası işbirliği çabaları ve terörizmle mücadelede uluslararası bir işbirliği örneği teşkil eden ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesi ele alınmıştır. Bu bağlamda terörizmle mücadele uluslararası işbirliğini zaruri hale getiren dinamikler ile ŞİÖ'nün terörizmle mücadele alanındaki faaliyetleri değerlendirilmiştir.

ŞİÖ coğrafyası Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte terörizm tehdidinin en yoğun yaşandığı bölgelerden biri olagelmiştir. ŞİÖ üyesi devletlerde mevzilenen terör örgütlerinin en önemli özelliği ulusal sınırları aşarak bölge genelinde faaliyet göstermeleri ve diğer terör örgütleri ile dayanışma içerisinde olmalarıdır. Bu durum karşılaşılan tehdidinin boyutlarını artırmış ve örgüt üyelerinin terörizmle mücadele sırasında işbirliği yapmasını zorunlu hale getirmiştir.

ŞİÖ coğrafyasında karşılaşılan terörizm tehdidinin ikinci önemli özelliği ise ağırlıklı olarak radikal dini ideolojilerden beslenmesidir. Bununla birlikte nüfusunun çoğunluğu Müslüman olmayan Rusya ve Çin'de faal olan terör örgütleri dini motiflerin yanı sıra ayrılıkçı emeller de taşımaktadır. Bu nedenle ŞİÖ'nün terörizmle mücadele

politikaları düşünsel bakımdan 3 Şeytan Doktrini olarak ifade edilen ve terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılığı birbirinin ayrılmaz parçası olarak kabul eden bir anlayışa dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle ŞİÖ'nün resmi görüşü terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılığın birbirinden kesin çizgilerle yalıtılamayacak denli iç içe geçen kavramlar olduğudur. Öyle ki, ŞİÖ bünyesinde imzalanan sözleşmelerin ve yayınlanan deklarasyonların tamamına yakınında terörizm ayrılıkçılık ve aşırıcılık ile birlikte anılmaktadır. Dolayısıyla ayrılıkçılık ve aşırıcılığa atıf yapmadan ŞİÖ'nün terörizmle mücadelesini betimlemek neredeyse imkânsızdır.

Bu tezin hipotezi ŞİÖ'nün, terörizmle mücadele alanında sınırlı bir ilerleme kaydettiği ancak henüz arzu edilen seviyeye ulaşamadığıdır. ŞİÖ kuruluşundan itibaren terörizmle mücadele konusuna özel bir önem atfetmiştir. Öyle ki genel itibariyle geleneksel olmayan güvenlik tehditleri ile başa çıkmak için oluşturulan örgütün eylem ve söylemlerinin büyük bir bölümü terörizmle mücadele üzerine odaklanmıştır. Örgüt bünyesinde kabul edilen ilk hukuki belgenin Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırıcılıkla Mücadele Sözleşmesi olması da bu durumun en çarpıcı göstergelerinden biridir. Söz konusu sözleşmeye ilaveten, yıllar içerisinde terörizmin doğası ve kapsamında yaşanan gelişmelere paralel olarak örgüt yeni hukuki belgelerle terörizmle mücadele mevzuatını günün koşullarına uyarlamayı başarmıştır. Ayrıca pratikte karşılaşılan sorunlar aşma hedefiyle örgütün yetkili organları tarafından çeşitli deklarasyonlar yayınlanmıştır.

Diğer yandan terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadeleyi tahkim etmek için temel görevi üye devletler arasındaki işbirliğini ve koordinasyonu sağlamak olan RATS isimli bir merkez kurulmuştur. Faaliyet ve işleyişini gizlilikle yürüten RATS'ın

koordinasyonu ile birlikte üye devletler çok sayıda terör eylemini hazırlık aşamasında durdurmuş, terör örgütü mensubunu tutuklamış ve terör hücrelerini ortadan kaldırmıştır. Yine RATS'ın sağladığı teknik desteklerle örgütün terörizmle mücadelede alanındaki kurumsal kapasitesini güçlendirmeye yönelik çok sayıda askeri tatbikat düzenlenmiştir. Ancak tüm bu işbirliği ve koordinasyon çabalarına karşın ŞİÖ coğrafyasında meydana gelen terör eylemlerinin sayısında anlamlı bir azalma yaşanmamıştır. Bu durumun temel sebepleri ise terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği tesis etmenin başlı başına zor bir olay olması ve ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini zayıflatan içsel faktörlerdir.

Bu tezin literatüre temel katkısı terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği çabalarını inceleyen araştırmalarda ihmal edilen bir uluslararası örgüt olan ŞİÖ'nün terörizmle mücadele alanındaki politika ve uygulamalarını ortaya koymasındır. Tezin ikincil katkısı ise son 10 yılda Türkiye kamuoyunda “dış politikada alternatif arayışları” başlığı altında yoğun bir şekilde gündeme gelmesine karşın yerli literatürde hakkında yeteri kadar araştırma yapılmayan ŞİÖ'nün uluslararası güvenlik alanındaki pozisyonunun anlaşılmasına yardımcı olmasıdır.

Bu çalışmanın giriş bölümünde, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik alanında yaşanan paradigma değişimleri aktarılmış ve uluslararası ilişkilerin bir alt dalı olan güvenlik çalışmalarının muhtevasının yeni beliren risk ve tehdit biçimlerini içerecek şekilde genişletildiği belirtilmiştir. Akabinde geleneksel olmayan güvenlik tehditleri olarak nitelendirilen bu yeni tehdit türleri içerisinde terörizmin yerine değinilmiştir.

İkinci bölümde çalışmanın merkezi kavramları olan terör, terörizm ve terörizmle mücadeleye ilişkin detaylı açıklamalara yer verilmiştir. Bu çerçevede siyasi amaçlar

doğrultusunda kullanılan bir yöntem olarak terörün etimolojik seyri incelenmiş; kavrama ilişkin yapılan akademik tanımlara yer verilerek kelime anlamı itibariyle korku, dehşet ve dehşete kapılma anlamlarına gelen terörün tarihsel süreç içerisinde nasıl politik bir içeriğe büründüğü aktarılmıştır. Yine bu bölümde, terörün sistematik, iradi, örgütlü ve uzun süreli kullanımını içeren bir strateji olan terörizme ilişkin literatür aktarılmış; terörizmin modern öncesi dönemlerdeki ilk örnekleri olarak kabul edilen şiddet hareketlerden başlanarak günümüzde dek geçen süre zarfında nasıl uluslararası bir forma büründüğü açıklanmıştır. Bölümün sonunda ise, terörizmle mücadele kavramı tanımlanarak terörizmle mücadele yöntemlerine ilişkin yapılan çeşitli sınıflandırmalara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği konusu ele alınmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak küreselleşme sürecinin etkisiyle terörizmin doğası ve karakterinde yaşanan değişimler özetlenmiş; terörizm tehdidinin ulus aşan bir yapıya kavuşması nedeniyle terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin kaçınılmaz hale geldiği vurgulanmıştır. Daha sonra uluslararası sistemin anarşik yapısı ve terörizmle mücadelenin beka sorunu olarak addedilmesi sebebiyle devletlerin egemenliklerinden taviz vermeye yanaşmadığı, bu durumun da terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğini güçleştirdiği ifade edilmiştir. Bu bölümün devamında terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin çok boyutlu bir faaliyet olduğu ifade edilerek söz konusu işbirliğinin diplomatik, istihbari, finansal, yargısal ve askeri alanlar ile karşılıklı teknik destek ve kamuoyunun bilinçlendirilmesi alanlarında yapılacak işbirliğini kapsadığı belirtilmiştir. Akabinde uluslararası örgütlerin terörizmle mücadelede artan rollerine

değnilerek, bu amaç doğrultusunda faaliyet gösteren en sofistike yapılar olan BM, NATO ve AB'nin tesis ettikleri işbirliğinin temel karakteristiği aktarılmıştır.

Tezin esas kısmını oluşturan dördüncü bölümde ise çalışmanın örnekleme durumundaki ŞİÖ'nün yapısı ve işleyişi hakkında bilgi verilmiştir. Bu minvalde Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından bağımsızlıklarını elde eden Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan ile Çin ve Rusya arasında yaşanan sınır sorunlarının çözümü noktasında başlatılan müzakerelerin zaman içerisinde önce Şangay Beşlisi akabinde ise ŞİÖ adıyla kalıcı bir kurumsal platforma dönüştüğü belirtilmiştir. Güvenlik, ekonomi ve enerji alanları başta olmak üzere çok çeşitli konularda işbirliği kurma hedefiyle yola çıkan örgütün kuruluş yıllarından itibaren güvenlik meselelerine yoğunlaştığı dile getirilmiştir.

Yine bu bölümde, ŞİÖ coğrafyasının dünya üzerinde en yoğun terör saldırılarının meydana geldiği bölgeler arasında yer aldığı ifade edilmiş ve örgüt üyesi devletlerin karşı karşıya oldukları terörizm tehdidi, bölge genelinde ön plana çıkan terör örgütleri üzerinden betimlenmiştir. Bölümün devamında ŞİÖ'nün terörizmle mücadele alanındaki genel rolüne değinildikten sonra örgütün terörizmle mücadeledeki rol ve işlevlerini tanzim eden temel hukuki belgeler açıklanmıştır. Akabinde terörizmle kolektif şekilde mücadele edilmesi noktasında örgüt üyeleri arasındaki işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla vazifelendirilen RATS'ın ana fonksiyonları aktarılmıştır. Bölümün ilerleyen aşamalarında ise ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini sınırlandıran hususlara yer verilmiş; örgütün terörizmle mücadelede ne ölçüde başarı sağladığını tespit etme noktasında önemli bir karine olan terör eylemlerinin istatistiksel analizi gerçekleştirilmiştir.

Bu tezin temel bulgusu; ŞİÖ'nün, kuruluş ilkelerinden kaynaklanan yapısal sorunları, üye devletler arasındaki yaklaşım ve kabiliyet farklılıkları, üye devletler arasındaki siyasi ve ekonomik problemler, tek boyutlu terörizmle mücadele yaklaşımı ve terörizmle mücadele politikalarının meşruiyet eksikliği nedeniyle terörizmle mücadele alanında yeterli ölçüde başarı sağlayamadığıdır. Söz konusu bulgu, ŞİÖ kurulmadan önceki dönemi içeren 1992-2001 ve ŞİÖ'nün kurulmasından yakın tarihlere kadar geçen süre zarfını kapsayan 2001-2016 yılları arasında, ŞİÖ coğrafyasında meydana gelen terör eylemlerinin sayısında artış olduğuna dair istatistiki verilerle de desteklenmiştir.

Sonuç itibariyle vurgulamak gerekir ki, ŞİÖ siyasi, iktisadi ve askeri bakımdan çok büyük bir potansiyele sahiptir. Örgüt üyesi devletlerin toprakları Batı Asya dışında Asya kıtasının neredeyse tamamını, dünya nüfusunun 1/3'ünden fazlasını ve küresel enerji kaynaklarının önemli bir bölümünü bünyesinde barındırmaktadır. Üye devletler arasında yer alan Çin, Hindistan ve Rusya küresel siyasette belirleyici bir rol üstlenmektedir. Ekonomik güç açısından Çin ve Hindistan gibi son 30 yılın en parlak büyüme performansını gösteren iki üyeye sahiptir. Dolayısıyla sahip olduğu güç kapasitesi göz önüne alındığında doğru yöntem ve uygulamalarla gelecek yıllarda terörizmle mücadelede alanında daha büyük başarılar elde etmesi mümkündür.

Bununla birlikte sınırları içerisinde çok sayıda terör örgütünü barındıran Hindistan ve Pakistan'ın 2017 itibariyle tam üye statüsü kazanmasının örgütü yeni meydan okumalarla karşı karşıya bırakması muhtemeldir. Her iki ülke de bünyesinde çok sayıda etnik, dini ve sınıfsal farklılıklar barındırmakta ve yeryüzündeki en tehlikeli terörist grupların faaliyetlerine sahne olmaktadır. Pakistan, ŞİÖ üyesi ülkelerde terör eylemleri

gerçekleştiren örgütlerle çeşitli düzeylerde bağları bulunan çok sayıda radikal İslami terör grubunu içermekte; devasa bir nüfusa sahip olan Hindistan ise köktenci Hindu, Sih, Hristiyan vb. eğilimli dini örgütlerin yanı sıra, ayrılıkçı ve sınıf temelli onlarca terör örgütüne 'ev sahipliği' yapmaktadır. Özellikle Hindistan'da yer alan terör örgütlerinin, ŞİÖ'nün kurucu üyelerinin alışık olmadığı motivasyon ve niteliklere sahip olmasının örgütün terörizmle mücadele kapasitesini oldukça zorlaması beklenmektedir. Diğer yandan aralarında başta Keşmir meselesi olmak üzere çok sayıda problem bulunan Hindistan ve Pakistan'ın eş zamanlı olarak tam üye statüsü kazanmasının örgütün entegrasyon sürecine zarar vermesi de güçlü bir ihtimaldir. Halihazırda üye devletlerin kendi aralarında yaşadıkları problemler nedeniyle ortak bir politika benimsemekte zorlanan ŞİÖ'nün aralarında köklü ve tarihsel düşmanların bulunan Hindistan ve Pakistan'ın üyeliği sonrası nasıl bir yöne evirileceği merak konusudur. İlerleyen yıllarda ŞİÖ'nün terörizmle mücadele kapasitesini inceleyecek akademik çalışmaların Hindistan ve Pakistan'ın tam üye statüsünü kazanmasının örgüte etkileri konusuna hususiyetle yoğunlaşması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Abaşın, Sergey N. 2001. “Orta Asya Köktencililiğinin Kökenleri Hakkında Birkaç Söz.” Çeviren Saule Baitzhaunova-Nermin Guliyeva. *Avrasya Dosyası* 6(4): 272-282.

Akiner, Shirin. 2010. “The Shanghai Cooperation Organisation: A Networking Organisation for a Networking World.” *Global Strategy Forum Paper*, London.

Al Jazeera 2014. “Taliban'ın ortaya çıkışı ve gelişimi.” *Al Jazeera Türk* 18 Ocak. Erişim Tarihi: 12.01.2018. <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/talibanin-ortaya-cikisi-ve-gelisimi>.

Alyson J. K. Bailes, Pál Dunay, Pan Guang ve Mikhail Troitskiy. 2007. “The Shanghai Cooperation Organization.” SIPRI Policy Paper No. 17.

American Foreign Policy Council. 2017a. “World Almanac of Islamism- Al Qaeda.” Erişim Tarihi: 24.04.2018. <http://almanac.afpc.org/sites/almanac.afpc.org/files/Al-Qaeda%202018%20Website%20.pdf>.

American Foreign Policy Council. 2017b. “World Almanac of Islamism- Russia.” Erişim Tarihi: 17.06.2018. http://almanac.afpc.org/sites/almanac.afpc.org/files/Russia%202017%20Update_0.pdf.

American Foreign Policy Council. 2017c. “World Almanac of Islamism- Uzbekistan.” Erişim Tarihi: 09.05.2018. <http://almanac.afpc.org/sites/almanac.afpc.org/files/Uzbekistan%202017%20Update%20Website.pdf>.

American Foreign Policy Council. 2018a. “World Almanac of Islamism- Tajikistan.” Erişim Tarihi: 06.04.2018. http://almanac.afpc.org/sites/almanac.afpc.org/files/Tajikistan%202018%20Website_0.pdf.

American Foreign Policy Council. 2018b. "World Almanac of Islamism- Hizb-ut Tahrir." Erişim Tarihi: 14.04.2018.

<http://almanac.afpc.org/sites/almanac.afpc.org/files/Hizb-ut%20Tahrir%202018%20Website.pdf>.

American Foreign Policy Council. 2018c. "World Almanac of Islamism- Taliban." Erişim Tarihi: 23.05.2018.

<http://almanac.afpc.org/sites/almanac.afpc.org/files/Taliban%202018%20Website.pdf>.

Aris, Stephen. 2013. "Shanghai Cooperation Organization Mapping Multiateralism in Transition No. 2.", *International Peace Institute*.

Aşlamacı, İbrahim. 2013. "Tarihsel Süreç İçerisinde Pakistan Medreseleri." *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4(1): 187-210.

Badey, Thomas J. 1998. "Defining International Terrorism: A Pragmatic Approach." *Terrorism and Political Violence* 10(1): 90-107.

Bal, İhsan. 2006. "Terör, Terörizm ve Tarihsel Süreç." *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler* içinde, derleyen İhsan Bal, 7-23. Ankara: Usak Yayınları.

Bantekas, Ilias. 2003. "The International Law of Terrorist Financing." *The American Journal of International Law* 97(2): 315-333.

Baran, Zeyno. 2005. "Radical Islamists in Central Asia." *Current Trends in Islamist Ideology* 2: 41-58.

Başeren, Sertaç. H. 2000. "Terörizm. Kavramsal Bir Değerlendirme." *Terörizm İncelemeleri: Teori, Örgütler, Olaylar* içinde, derleyen Ümit Özdağ ve Osman Metin Öztürk, 1-15. Ankara: ASAM Yayınları.

BBC. 2013. "Q&A: East Turkestan Islamic Movement." Erişim Tarihi: 21.05.2018. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-24757974>.

BBC. 2015a. "Özbekistan İslami Hareketi IŞİD'e bağlılığını açıkladı." Erişim Tarihi: 03.01.2018. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/08/150807_isid_ozbekistan.

BBC. 2015b. "7 July London Bombings: What Happened that Day?." Erişim Tarihi: 06.06.2018. <https://www.bbc.co.uk/news/uk-33253598>.

BBC. 2015c. "IŞİD 'Kafkas Vilayeti'ni İlan Etti." Erişim Tarihi: 29.05.2018. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150625_isid_kuzey_kafkasya.

BBC. 2016. "Who are the Taliban?." Erişim Tarihi: 08.01.2018. <http://www.bbc.com/news/world-south-asia-11451718>.

BBC. 2017. "Tajikistan Country Profile." Erişim Tarihi: 02.01.2018. <http://www.bbc.com/news/world-asia-16201032>.

Bensahel, Nora. 2003. *The Counterterror Coalitions: Cooperation with Europe, NATO, and the European Union*. Santa Monica, CA: RAND.

Bensahel, Nora. 2006. "A Coalition of Coalitions: International Cooperation Against Terrorism." *Studies in Conflict & Terrorism* 29(1): 35-49.

Bergesen, A. J., ve Omar Lizardo. 2004. "International Terrorism and the World-System." *Sociological Theory* 22(1): 38-52.

Bernasconi, Claudia. 2011. "NATO" s Fight Against Terrorism Where Do We Stand?" *NATO Defense College Research Paper* 66: 1-8.

Bhattacharji, Preeti. 2012. "Uighurs and China's Xinjiang Region." *CFR* 29 Mayıs. Erişim tarihi: 10.01.2018. <https://www.cfr.org/background/ugurs-and-chinas-xinjiang-region>.

Bird, Juliette. 2015. "NATO's Role in Counter-Terrorism." *Perspectives on Terrorism* 9(2): 61-70.

Bodur, Hüsnu Ezber. 2004. "Orta Asya'da Militan İslami Hareketler ve Vahhabilik." *Dini Araştırmalar* 7(7): 195-204.

Boland, Julie. 2011. "Ten Years of the Shanghai Cooperation Organization: A Lost Decade? A Partner for the United States?" *Brookings Institution*, 24 Haziran. Erişim tarihi: 12 Ocak 2018. <https://www.brookings.edu/research/ten-years-of-the-shanghai-cooperation-organization-a-lost-decade-a-partner-for-the-united-states/>.

Bural, Erol Başaran. 2017. "Terörizmle Mücadelede Kamuoyu ile İletişim Yönetimi Nasıl Olmalı?" *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 02 Ekim. Erişim Tarihi: 02.07.2018. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2017/10/02/8714/terorizmle-mucadelede-kamuoyu-ile-iletisim-yonetimi-nasil-olmalı>.

Bushuev, Vitaliy ve Valeriy Pervuhin. 2012. "SCO Energy Club: What It Should Be?" *Infoshos*, 03 Mart. Erişim Tarihi: 05.06.2018. <http://infoshos.ru/en/?idn=9616>.

Bures, Oldrich. 2011. *EU Counterterrorism Policy: A Paper Tiger?*. Farnham: Ashgate.

CCTV. 2007. "Recap: Major PLA-Related Joint Anti-Terror Military Exercises and Trainings." Erişim Tarihi: 04.05.2018. <http://www.cctv.com/english/20071221/107164.shtml>.

Chaliand, Gerard, ve Arnaud Blin, der. 2016. *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan İŞİD'e*. İstanbul: Nora Yayınevi.

Chung, Chien Peng. 2002. "China's "war on terror" : September 11 and Uighur separatism." *Foreign Affairs* 81(4): 8-12.

CNN. 2011. "What's Next for al Qaeda?." Erişim Tarihi: 15.03.2018. <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/02/al.qaeda.what.now/index.html>.

COE-DAT ve SAM. 2014. "The Role of Diplomacy and Soft Power in Combatting Terrorism- Concepts, Fighting Methods and Case Studies." Workshop Report. Erişim Tarihi: 21.05. 2018. http://www.coedat.nato.int/publication/workshop_reports/04-Diplomacy_Soft_Power_Report.pdf.

Crelinsten, Ronald. 2014. "Perspectives on Counterterrorism: From Stovepipes to a Comprehensive Approach." *Perspectives on Terrorism*, 8(1): 1-15.

Çaycı, Sadi. 1989. "Düşük Yoğunluklu Çatışma." Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.

Çitlioğlu, Ercan. 2005. *Gri Tehdit: Terörizm*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Demirtepe, Turgut M. 2006. "Orta Asya'da Radikalizm, Otokrasi ve Terör." *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler* içinde, derleyen İhsan Bal, 257-290. Ankara: Usak Yayınları.

Desai, Suyash. 2017. "India's SCO Challenge." *The Diplomat*, 05 Aralık. Erişim Tarihi: 19.07.2018. <https://thediplomat.com/2017/12/indias-sco-challenge/>.

Deutsche Welle. 2017. "NATO IŞİD'e karşı koalisyon katılıyor." Deutsche Welle Türkçe, 25 Mayıs. Erişim Tarihi: 23.05.2018. <https://www.dw.com/tr/nato-i%C5%9Fide-kar%C5%9F%C4%B1-koalisyon-kat%C4%B1%C4%B1yor/a-38976577>.

Dışişleri Bakanlığı. 2017. "Şangay İşbirliği Örgütü." Erişim Tarihi: 19.12.2017. <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa>.

Dorransoro, Gilles. 2009. "The Taliban's Winning Strategy in Afghanistan." *Carnegie Endowment for International Peace* 29 Haziran Erişim Tarihi: 06.01.2018. <http://carnegieendowment.org/2009/06/29/taliban-s-winning-strategy-in-afghanistan-pub-23331>.

Erol, Mehmet Seyfettin. 2004. "Orta Asya'da Güvenlik Sorunları." *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 1: 85-112.

Epkenhans Tim. 2015. "The Islamic Revival Party of Tajikistan: Episodes of Islamic Activism, Postconflict Accommodation, and Political Marginalization." *Central Asian Affairs* 2 (4): 321 – 346.

European Union. 2001a. "Press Release." Erişim Tarihi: 01.06.2018.
http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-01-12_en.htm.

European Union. 2001b. "Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001." Erişim Tarihi: 02.06.2018.
<https://www.consilium.europa.eu/media/20972/140en.pdf>.

European Union. 2002. "Council Framework Decision." Erişim Tarihi: 02.06.2018.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0475&from=EN>.

European Union. 2003. "European Security Strategy - A Secure Europe in a Better World." Erişim Tarihi: 03.06.2018. <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-security-strategy-secure-europe-better-world>.

European Union. 2004. "Declaration on Combating Terrorism." Erişim Tarihi: 04.06.2018. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7906-2004-INIT/en/pdf>.

European Union. 2005. "The EU Counter-Terrorism Strategy." Erişim Tarihi: 04.06.2018.
<https://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014469%202005%20REV%204>.

Financial Action Task Force. 2008. "Terrorist Financing." Erişim Tarihi: 05.05.2017.
<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/FATF%20Terrorist%20Financing%20Typologies%20Report.pdf>.

Fredholm, Michael. 2013. "Too Many Plans for War, Too Few Common Values: Another Chapter in the History of the Great Game or the Guarantor of Central Asian Security?." *The Shanghai Cooperation Organization and Eurasian Geopolitics New Directions, Perspectives, and Challenges* içinde, derleyen Michael Fredholm, 3-19. Copenhagen: NIAS Press.

Gabuev, Alexander, Paul Haenle, C. Raja Mohan ve Dmirti Trenin. 2017. "Shanghai Cooperation Organization at Crossroads: Views From Moscow, Beijing and New Delhi." *Carnegie Moscow Center*, 09 Haziran. Erişim Tarihi: 21.06.2018.
<https://carnegie.ru/commentary/71205>.

Grieger, Gisela. 2015. "The Shanghai Cooperation Organisation." Briefing Note of the European Parliamentary Research Service. Brussels: European Parliament.

Government Offices of Sweden. 2015. *Prevent, Preempt and Protect: The Swedish Counter-terrorism Strategy*. Stocholm: Ministry.

Gunaratna, Rohan, Arabinda Acharya ve Wang Pengxin. 2010. *Ethnic Identity and National Conflict in China*. New York: Palgrave Macmillan.

Hamilton, Lee H. 2005. "Fighting Terrorism." *Indiana Journal of Global Legal Studies* 12(2): 379-390.

Hobbes, Thomas. 2007 [1651]. *Leviathan*. Çeviren Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hoffman, Bruce. 2006. *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press.

Home Office. 2011. *CONTEST: The United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism*. London: HM Government.

Horsley, Richard A. 1979. "The Sicarii: Ancient Jewish 'Terrorists.'" *The Journal of Religion* 59(4): 435-458.

Huasheng, Zhao. 2012. "What is the Future for SCO?." *Carnegie Endowment for International Peace*, 29 Ağustos. Erişim Tarihi: 12.12.2017.

<http://carnegieendowment.org/2012/08/29/what-is-future-for-sco-pub-49218>.

Hughes, Geraint. 2011. *The Military's Role in Counterterrorism: Examples and Implications for Liberal Democracies*. Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute.

- Human Rights in China. 2011. "Counter-Terrorism and Human Rights: The Impact of the Shanghai Cooperation Organization." Erişim Tarihi: 07.02.2018.
https://www.hrichina.org/sites/default/files/publication_pdfs/2011-hric-sco-whitepaper-full.pdf.
- Independent. 2016. "The Nine Countries That Have Nuclear Weapons." Erişim Tarihi: 04.02.2018. <https://www.independent.co.uk/news/world/politics/the-nine-countries-that-have-nuclear-weapons-a6798756.html>.
- International Crises Group. 2003. "Central Asia: Islam and The State." ICG Asia Report 59. Osh/ Brussels. Erişim Tarihi: 12.03.2018. <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/59-central-asia-islam-and-the-state.pdf>.
- Jackson, Steven F., ve Andrea M. Lopez. 2017. "RATS Play Whack-A-Mole: The Shanghai Cooperation Organization and the Problem of Radical Islamic Terrorism." Panel: International Studies Association, Hong Kong, 17 Haziran.
- Jasanoff, Maya. "The First Global Terrorists Were Anarchists in the 1890s." *The New York Times*, 29 Nisan. Erişim Tarihi: 16.05.2018.
<https://www.nytimes.com/2016/04/30/opinion/the-first-global-terrorists-were-anarchists-in-the-1890s.html>.
- Jenkins, Brian M. 1974. "International Terrorism: A New Kind of Warfare." Erişim Tarihi: 06.05.2018.
<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/papers/2008/P5261.pdf>.
- Jensen, Richard Bach. 1981. "The International Anti-Anarchist Conference of 1898 and the Origins of Interpol" *Journal of Contemporary History* 16(2): 323-347.
- Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı. 2017. *Güvenlik Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.
- Keleş, Ruşen, ve Artun Ünsal. 1982. *Kent ve Siyasal Şiddet*. Ankara: AÜSBF Yayınları.

Khalid, Adeb. 2014. *Islam after Communism*. California: University of California Press.

Laqueur, Walter. 2001. *A History of Terrorism*. New Jersey: Transaction Publishers.

Laub, Zachary. 2014. "The Taliban in Afghanistan." *Council on Foreign Relations*, 4 Temmuz. Erişim Tarihi: 29.05.2017. <https://www.cfr.org/background/taliban-afghanistan>.

Lewis, Bernard. 2014. *Haşhaşiler: İslam'da Radikal Bir Tarikat*. Çeviren Kemal Sarısözen. İstanbul: Kapı Yayınları.

Lutz, James, ve Brenda Lutz. 2011. *Terrorism: The Basics*. New York: Routledge.

Machiavelli, Niccolo. 1994 [1532]. *Prens*. Çeviren Nazım Güvenç. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Mallison, W. T., ve S.V. Mallison. 1975. "The Concept of Public Purpose Terror in International Law." *Journal of Palestine Studies* 4(2): 35-51.

Maryland University. Global Terrorism Database. Erişim Tarihi: 05.06.2018. <https://www.start.umd.edu/gtd/>.

Matveeva, Anna, ve Antonio Giustozzi. 2008. "The SCO: A Regional Organisation in the Making." *London School of Economics Crisis States Research Centre Working Paper* 39: 1-31

Mearsheimer, John J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton.

Morgenthau, Hans J. 1970. *Uluslararası Politika: Güç ve Barış Mücadelesi*. Çeviren Baskın Oran ve Ünsal Oskay. Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.

National Coordinator for Security and Counterterrorism. 2016. *National Counterterrorism Strategy for 2016-2020*. The Hague: NCTV.

NATO. 2004. Istanbul Summit Communiqué. Erişim Tarihi: 23.05.2018. <https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>.

- NATO. 2009. The Alliance's New Strategic Concept 1999. Erişim Tarihi: 24.05.2018.
https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm.
- NATO. 2010. The Alliance's New Strategic Concept 1991. Erişim Tarihi: 22.05.2018.
https://www.nato.int/cps/ua/natohq/official_texts_23847.htm.
- NATO. 2015. ISAF's Mission in Afghanistan. Erişim Tarihi: 24.05.2018.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm.
- NATO. 2016. Operation Active Endeavour. Erişim Tarihi: 21.05.2018.
https://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_7932.htm.
- Nelson, Richard C. 2004. "NATO'nun Terörle Mücadeledeki Rolü." *NATO Review*, Sonbahar. Erişim Tarihi: 27.05.2018.
<https://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/analysis.html>.
- Nelson, Rick Ozzie. 2011. "Information Sharing in Security and Counterterrorism." *Center for Strategic & International Studies*, 16 Eylül. Erişim Tarihi: 21.04.2018.
<https://www.csis.org/analysis/information-sharing-security-and-counterterrorism>.
- Oğan, Gökçen. 2016. "Tacikistan'da muhalif olmak: İslami Rönesans Partisi bilmecesi." *Aljazeera Türk*, 24 Mart. Erişim Tarihi: 30.12.2017.
<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/tacikistanda-muhelif-olmak-islami-ronesans-partisi-bilmecesi>.
- Oğuzlu, Tarık. 2014. "Liberalizm." *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde, derleyen Ali Balcı ve Şaban Kardeş, 97-109. İstanbul: Küre Yayınları.
- Oxford Dictionaries. "Terror." Erişim Tarihi: 21.07.2018.
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/terror>.
- Öktem, Emre. 2004. "Uluslararası Hukukta Terörizm Tanım Sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri." *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi* 3(5): 133-147.

Özcan, Nihat Ali. 2003. “Küreselleşme Bağlamında Terörizmle Mücadelenin Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri: T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, Mayıs 29-30.

Özcan, Mehmet, ve Serkan Yardımcı. 2006. “Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele.” *Terörizm: Terör Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler* içinde, derleyen İhsan Bal, 197-256. Ankara: USAK Yayınları.

Piekos William, and Elizabeth C. Economy. 2015. “The Risks and Rewards of SCO Expansion.” *Council on Foreign Relations*, 7 Temmuz. Erişim Tarihi: 20.12.2017. <https://www.cfr.org/expert-brief/risks-and-rewards-sco-expansion>.

Pillar, Paul R. 2001. “The Instruments of Counterterrorism.” *An Electronic Journal of the U.S. Department* 6(3): 10-13.

Plater-Zyberk, Henry, ve Monaghan, Andrew. 2014. *Strategic Implications of the Evolving Shanghai Cooperation Organization*. Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute.

Rahimov, Khurshed. 2013. “The Shanghai Cooperation Organisation and the Fight Against Terrorism in and around Central Asia.” *Afghanistan and Central Asia: NATO's Role in Regional Security Since 9/11* içinde, derleyen Oktay F. Tanrısever, 215-230. Washington DC: IOS Press.

Rapoport, David C. 2004. “The Four Waves of Modern Terrorism.” *In Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy* içinde, derleyen Audrey Kurth Cronin and James M. Ludes, 46-73. Washington, DC: Georgetown University Press.

Regional Anti-terrorist Structure. 2016. “Director of the Executive Committee of the SCO RATS Speaks about New Challenges and Threats to Security.” Erişim Tarihi: 15.07.2018. <http://ecrats.org/en/news/6176>.

Robin Buss. 2006. "Fatal Purity: Robespierre and the French Revolution by Ruth Scurr." *Independent*, 7 Mayıs. Erişim Tarihi: 17.02.2018. <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/reviews/fatal-purity-robespierre-and-the-french-revolution-by-ruth-scurr-6101693.html>.

Robertson, Ann E. 2007. *Terrorism and Global Security*. New York: Infobase Publishing.

Rollins John. 2011. *Al Qaeda and Affiliates: Historical Perspective, Global Presence, and Implications for U.S. Policy*. R41070. Washington, DC: Congressional Research Service.

Roney, Tyler. 2013. "The Shanghai Cooperation Organization: China's NATO?" *The Diplomat*, 11 Eylül. Erişim Tarihi: 20.12.2017. <https://thediplomat.com/2013/09/the-shanghai-cooperation-organization-chinas-nato-2/>.

Roy, Olivier. 2009. *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi*. Çeviren Mehmet Moralı. İstanbul: Metis Yayınları.

Russia Today. 2017. "SCO Sets Standards for Countering Extremism." Erişim Tarihi: 04.06.2018. <https://www.rt.com/op-ed/402349-sco-standards-countering-extremism/>.

Russian Embassy. 2017. "Convention of the Shanghai Cooperation Organization on Combating Extremism." Erişim Tarihi: 21.06.2018. <https://www.rusemb.org.uk/fnapr/6271>.

Sandler, Todd. 2005. "Collective versus Unilateral Responses to Terrorism." *Public Choice* 124 (1-2): 75-93.

Saraçlı, Murat. 2007. "Uluslararası Hukukta Terörizm." *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11(1-2): 1049-1078.

Schmid, Alex P., ve Ronald D. Crelinsten. 1993. "Western Responses to Terrorism: A Twenty-Five Year Balance Sheet." *Western Responses to Terrorism* içinde, derleyen Alex P. Schmid and Ronald D. Crelinsten, 307-340. New York: Frank Cass.

Schmid, Alex P. der 2011. *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. London: Routledge.

Shanghai Cooperation Organisation. 2001a. “Declaration on the Establishment of the Shanghai Cooperation Organization.” Erişim Tarihi: 26.05.2018.
<http://eng.sectsco.org/documents/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2001b. “Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism.” Erişim Tarihi: 13.01.2018.
<http://eng.sectsco.org/documents/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2001c. “Statement by the Heads of Government of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization.” Erişim Tarihi: 27.04.2018. <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2002. “Charter of the Shanghai Cooperation Organisation.” Erişim Tarihi: 20.02.2018. <http://eng.sectsco.org/documents/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2003. “Declaration by the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization.” Erişim Tarihi: 12.04.2018.
<http://eng.sectsco.org/documents/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2004. “Agreement on Cooperation in Combating Illicit Traffic of Narcotic Drugs Psychotropic Substances and Precursors between the Member States of the SCO.” Erişim Tarihi: 12.02.2018.
<http://eng.sectsco.org/documents/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2007. “The Agreement Among the SCO Member States on Conducting Joint Military Exercises.” Erişim Tarihi: 12.01.2018.
<http://eng.sectsco.org/documents/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2009. “The Convention Against Terrorism of the Shanghai Cooperation Organisation.” Erişim Tarihi: 08.01.2018.
<http://eng.sectsco.org/documents/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2014. “Khudoberdi Kholiqnazar: RATS Makes Advances in Fighting Terrorism.” Erişim Tarihi: 16.06.2018. <http://en.sco-russia.ru/interviews/20140910/1013188768.html>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2015. “SCO Energy Club: Structure Ready for International Interaction, not Shanghai Six’s Elite Club.” Erişim Tarihi: 20.05.2018 <http://infoshos.ru/en/?idn=13913>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2017a. “Rashid Alimov: The SCO is now “G8”.” Erişim Tarihi: 05.06.2018. <http://eng.sectsco.org/news/20170615/299812.html>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2017b. “Structure of the Shanghai Cooperation Organisation.” Erişim Tarihi: 24.02.2018. <http://eng.sectsco.org/structure/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2017c. “General information.” Erişim Tarihi: 13.06.2018. <http://eng.sectsco.org/cooperation/>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2017d. “SCO Secretary-General: The Convention on countering extremism is the SCO’s common response to this growing threat: 21.06.2018. <http://eng.sectsco.org/news/20170613/295928.html>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2017e. “Rashid Alimov: SCO Charter, the Organisation’s Soul and Compass.” Erişim Tarihi: 06.07.2018. <http://eng.sectsco.org/news/20170327/239932.html>.

Shanghai Cooperation Organisation. 2018. “Mongolia and SCO: New Prospects for cooperation. The SCO Secretary-General on an Official Visit to Ulaanbaatar.” Erişim Tarihi: 20.01.2018. <http://eng.sectsco.org/news/20180328/403475.html>.

Song, Weiqing. 2016. *China's Approach to Central Asia: The Shanghai Co-operation Organisation*. London: Routledge.

Sputnik. 2015. “Azerbaijan, Cambodia, Armenia, Nepal Join SCO as Partners- Putin.” Erişim Tarihi: 22.12.2017. <https://sputniknews.com/politics/201507101024461949/>.

Sputnik. 2016. "SCO Summit's 'Main Objective is Fight Against Three Evils'." Erişim Tarihi: 21.12 2017. <https://sputniknews.com/asia/201606231041823402-shanghai-summit-objective/>.

Sputnik. 2017a. "Hindistan ve Pakistan, ŞİÖ'ye tam üye oldu." Erişim Tarihi: 19 Aralık 2017. <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201706091028823157-hindistan-pakistan-sio-tam-uye/>.

Sputnik. 2017b. "Tacik Yetkililer: IŞİD Bağlantılı Örgütle İlgili Rusya ve Türkiye ile İş Birliği İçindeyiz." Erişim Tarihi: 22.06.2018. <https://tr.sputniknews.com/haberler/201708031029547698-tacikistan-dirilis-partisi-isis-daes-taliban-turkiye-rusya-teror-ibirligi-ankara-moskova-dusanbe-askeri-asya/>.

Sputnik. 2018. "FSB: En Tehlikeli Terör Örgütü Hizb-ut Tahrir el-İslami." Erişim Tarihi: 22.04.2018. <https://tr.sputniknews.com/rusya/201804051032926999-fsb-en-tehlikeli-teror-rogotu-hizb-ut-tahrir-el-islami/>.

Stanford University. 2014. "Mapping Militant Organizations: Caucasus Emirate." Erişim Tarihi: 05.03.2018. <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/255>.

Tajik Embassy. 2017. "*Banned Islamic Revival Party Included into the List of Terrorist Organizations*." Erişim Tarihi: 21.04.2018. http://tajikembassy.at/news/banned_islamic_revival_party_included_into_the_list_of_terrorist_organizations/2017-08-04-48.

Tardy, Thierry. 2004. "The Inherent Difficulties of Interinstitutional Cooperation in Fighting Terrorism." *Terrorism and the UN: Before and After September 11* içinde, derleyen Jane Boulden ve Thomas G. Weiss, 120-150. Indiana: Indiana University Press.

Taşdemir, Fatma. 2006. *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. Ankara: USAK Yayınları.

The White House. 2011. *National Strategy for Counterterrorism*. Washington DC: The White House.

The New York Times. 2004. "Bombings in Madrid: the Attack; 10 Bombs Shatter Trains in Madrid, Killing 192." Erişim Tarihi: 02.06.2018.
<https://www.nytimes.com/2004/03/12/world/bombings-in-madrid-the-attack-10-bombs-shatter-trains-in-madrid-killing-192.html>.

Thornton, Thomas P. 2006. "Terror as a Weapon of Political Agitation." *Terrorism: Critical Concepts in Political Science* içinde, derleyen David C. Rapoport, 41-63. London: Routledge.

Thucydides. 2010. *Peleponnes Savaşları*. Çeviren Furkan Akderin. İstanbul: Belge Yayınları.

Türkiye Barolar Birliği. 2006. *Türkiye ve Terörizm*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

United Nations. 1999a. Resolution 1267, adopted by the Security Council, October 15. New York: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. Erişim Tarihi: 12.04.2018.
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1267%281999%29.

United Nations. 1999b. Resolution 1269, adopted by the Security Council, October 19. New York: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. Erişim Tarihi: 12.04.2018.
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1269\(1999\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1269(1999)).

United Nations. 2000. Resolution 1333, adopted by the Security Council, December 19. New York: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. Erişim Tarihi: 13.04.2018.
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1333%282000%29.

United Nations. 2001a. Resolution 1368, adopted by the Security Council, September 12. New York: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. Erişim Tarihi: 16.04.2018.
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1368%20%282001%29.

United Nations. 2001b. Resolution 1377, adopted by the Security Council, November 12. New York: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi. Erişim Tarihi: 16.04.2018.
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1377%20%282001%29.

- United Nations Global Counterterrorism Strategy. Erişim Tarihi: 16.04.2018
<https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/un-global-counter-terrorism-strategy>.
- United Nations The Counter Terrorism Implementation Task Force. Erişim Tarihi: 14.04.2018. <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/about-task-force>.
- Waltz, Kenneth. 1979. *Theory of International Politics*. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Weitz Richard. 2012. "Superpower Symbiosis: The Russia-China Axis." *World Affairs*, 175(4): 71-78.
- Wendt, Alexander. 1992. "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", *International Organization* 46(2): 391-425.
- Wilkinson, Paul. 1974. *Political Terrorism*. Macmillan: London.
- Wilkinson, Paul. 2006. *Terrorism versus Democracy: The Liberal State Response*. London: Routledge.
- Wilkinson, Paul. 2008. "Liberal State Responses to Terrorism and Their Limits." *Counterterrorism: Democracy's Challenge* içinde, derleyen Andrea Bianchi ve Alexis Keller, 71-92. Oxford: Hart Publishing.
- White, Jonathan R. 2009. *Terrorism and Homeland Security*. Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning.
- World Bank. 2018. "Population- World Bank Open Data." Erişim Tarihi: 03.02.2018. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>.
- World Economic Forum. 2017. "The World's 10 Biggest Economies in 2017." Erişim Tarihi: 04.02.2018. <https://www.weforum.org/agenda/2017/03/worlds-biggest-economies-in-2017/>.
- Xiaodong, Zhao. 2012. "The Shanghai Cooperation Organisation and Counter-Terrorism Cooperation." *Institute for Security and Development Policy Asia Paper*. Erişim Tarihi:

03.04.2018. http://isdpeu/content/uploads/publications/2012_zhao_the-shanghai-cooperation-organisation.pdf.

Xinhua. 2016. "Spotlight: Turkey's Status in SCO may be Upgraded: Analysts." Erişim Tarihi: 06.02.2018. http://www.xinhuanet.com/english/2016-12/03/c_135878442.htm.

Xinhua. 2017a. "Interview: Fight Against "Three Evil Forces Remains Main Task of SCO." Erişim Tarihi: 12.03.2018. http://www.xinhuanet.com/english/2017-07/11/c_136435641.htm.

Xinhua. 2017b. "SCO Countries Hold Drill Targeting Cyber-Terrorism." Erişim Tarihi: 05.04.2018. http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/06/c_136806108.htm.

Xinhua. 2018. "China Focus: Qingdao Summit to Usher in More Dynamic SCO." Erişim Tarihi: 12.07.2018. http://www.xinhuanet.com/english/2018-06/06/c_137235165.htm.

Xu, Beina, Holly Fletcher, ve Jayshree Bajoria. 2014. "The East Turkestan Islamic Movement (ETIM)." *Council on Foreign Relations*, 4 Eylül. Erişim Tarihi: 26.12.2017. <https://www.cfr.org/backgrounders/east-turkestan-islamic-movement-etim>.

Zaum, Dominik. 2013. *Legitimizing International Organization*. Oxford: Oxford University Press.